

- toprak ana hakları evrensel bildirge önerisi
- iklim değişikliği ve doğa ana hakları, dünya halkları konferansı bolivya halkların anlaşması
- iklim adaletinin yeni bir programı ve zafer için yeni bir umudu var
- yerlilerin kavramları, dünya iklim kriziyle mücadelede kolaylaştırıcı mı, engel mi?
- pachamamismo bizi nereye götürüyor?
- kalkınmacı gelişmeyi durdurun, yaşamın yeniden akmasına izin verin
- iklim değişikliği, yerlilik ve doğaanacılık
- ekososyalist bir iklim politikası

“İklim Değişikliği ve Doğa Ana'nın Hakları Dünya Halklar Konferansı” Bolivya - Cochabamba

Merthan Özcan

19-22 Nisan 2010 tarihlerinde Bolivya'nın Cochabamba kentinde düzenlenen “İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halklar Konferansı”, 140'ı aşkın ülkeden 35,000'i aşkın sivil toplum ve örgüt temsilcisi, hükümet yetkilisi, aydın, sanatçı ve bilim insanına ev sahipliği yaptı ve konferansa katılan örgüt ve bireylerin oydaşma temelli bir belgede uzlaşmaları sonucu uluslararası yeni bir hareketin tartışılmasına da yön verilmiş oldu.

BM Kopenhag iklim Zirvesi'nin bir eleştirisi ve alternatifi olarak da ortaya çıktığı görülen konferansta 17 farklı çalışma grubu oluşturuldu ve her bir grup kendi sonuç bildirgesini yayınladı. İklim değişikliğini her boyutuyla tartışmak üzere oluşturulan bu çalışma grupları, şu başlıklar altında sıralandılar:

- Yapısal Sebepler
- Doğayla Uyum
- Toprak Ana Hakları
- Referandum
- İklim Adaleti Mahkemesi
- İklim Göçmenleri
- Yerli Halklar
- İklim Borçları
- Ortak Vizyon
- Kyoto Protokolü
- Uyum Sağlama
- Finansal Yardımlar
- Teknoloji Transferi
- Ormanlar
- Karbon Ticaretinin Tehlikeleri
- Eylem Stratejileri
- Tarım ve Gıda Güvenliği

Bu çalışma gruplarından çıkan bildirgeler sonucunda Bolivya Devleti, “Cochabamba Halkların Bildirgesini” oluşturdu ve bu bildirgedeki ana taleplerle, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) 'nin bir bileşeni olan Uzun Vadeli İşbirliği Eylemi Geçici Çalışma Grubu'na (AWG-LCA) resmi bir talepte bulundu.

İşte öne çıkan bu taleplerden bazıları:

- Doğanın, küresel ekosistemin korunabilmesi için, Dünya Ana'nın evrensel haklara sahip olması gerektiği ,
- Bu hakları ve diğer uluslararası çevre korumayla ilgili anlaşmaları ihlal etmenin yasal sonuçları olması gerektiği,
- Ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerin, doğrudan bir katkıda bulunmadıkları bir sorunla yüzleşmek zorunda kalmalarından dolayı, çeşitli şekillerde tazminat almaları gerektiği,
- Dünyanın her yerindeki insanların, konu hakkındaki görüşlerini dile getirebilmeleri için, bir mekanizmanın oluşturulması gerektiği .

Bunla birlikte, yukarıdaki 17 resmi çalışma grubuna ek olarak, Cochabamba'daki zirvede, toplumsal hareketlerden gelen katılımcıların Morales Hükümeti'nin madencilik ve hidrokarbon politikalarına karşı oluşturmuş oldukları “Mesa 18” (İspanyolcada masa) adlı bir çalışma grubu da yer aldı. Hükümetin sürmekte olan madeni kaynak çıkartım faaliyetlerini eleştiren grup, bu uygulamaların Toprak Ana perspektifi ve inancı ile uyumadığı görüşündeydiler.

Biz de bu sayımızda, Cochabamba üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunuyoruz. Bu değerlendirmeler aynı zamanda zirvenin nesnel olarak nasıl algılanması gerektiğine dair bir ipucu vermesi niyeti taşımaktadır. Bu doğrultuda bu sayının özel amacı, iklim değişikliği konusunda emek ve doğa sömürsünü esas alan bir eksenin nasıl geliştirilebileceğine dair bir katkı sunmaktır.

Toprak Ana Hakları Evrensel Bildirge Önerisi*

Biz, dünya halk ve ulusları,

Hepimiz Toprak Ana'nın bir parçası olduğumuzu, ortak bir kadere sahip birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı varlıklardan oluşan bölünmez, canlı bir topluluk olduğumuzu göz önüne alarak,

Toprak Ana'nın yaşamın, beslenmenin ve öğrenmenin kaynağı olduğunu ve iyi yaşamamız için ihtiyaç duyduğumuz her şeyi bize sağladığını minnetle kabul ederek,

Kapitalist sistemin ve tüm yıkım, sömürü, tecavüz ve kirletme biçimlerinin bugün bildiğimiz üzere iklim değişikliği gibi fenomenler yoluyla yaşamı riske sokarak Toprak Ana üzerinde büyük bir yıkıma, bozulmaya ve yarılmaya yol açtığını teşhis ederek,

Karşılıklı bağımlı bir toplumda, sadece insanoğlunun haklarını gözetmenin Toprak Ana üzerinde kaçınılmaz bir denge-sizliğe yol açacağına bilincinde olarak,

İnsan haklarını güvence altına almak için Toprak Ana'nın ve üzerindeki tüm varlıkların haklarını tanıyıp savunmak gerektiğini ve bu doğrultuda kültür, yaşam pratikleri ve yasaların var olduğunu iddia ederek,

Toprak Ana üzerinde iklim değişikliğine ve diğer tehditlere sebep olan yapı ve sistemleri dönüştürmek için kararlı, kolektif eylemliliğe geçme aciliyetinin bilincinde olarak,

Bu "Toprak Ana Hakları Evrensel Bildirgesini" ilan ediyor; tüm dünya halkları ve ulusları için ortak bir başarı standardı olarak ve her birey ve kurumun eğitim, öğretim ve bilinçlendirme yoluyla bu bildirgede tanınan haklara duyulan saygıyı arttırmaları için sorumluluk almaları ve bu hakların, ulusal ve uluslararası düzeyde acil ve kademeli önlem ve mekanizmalar yoluyla dünyadaki tüm haklar

ve devletler arasında evrensel ve etkin bir şekilde tanınıp uyulmasını sağlamak için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nu bu bildirgeyi kabul etmeye çağırıyoruz.

Madde 1: Toprak Ana

- (1) Toprak Ana canlı bir varlıktır.
- (2) Toprak Ana, bütün varlıkları besleyip

Toprak Ana, bütün varlıkları besleyip güç veren, barındıran ve yeniden üreten eşsiz, bölünmez ve kendi kendini kontrol eden bir "birbirine bağımlı varlıklar topluluğu"dur.

güç veren, barındıran ve yeniden üreten eşsiz, bölünmez ve kendi kendini kontrol eden bir "birbirine bağımlı varlıklar topluluğu"dur.

- (3) Her varlık, Toprak Ana ile olan vazgeçilmez ilişkileri üzerinden tanımlanır.

- (4) Toprak Ana'nın özüne ait haklar aynı varoluş kaynağından ortaya çıktığı için başkasına devredilemez.

- (5) Toprak Ana ve tüm varlıklar, organik ve inorganik varlıklar olmaları, türleri, kökeni ve insanoğluna olan faydaları veya herhangi başka bir özellikleri göz önüne alınmaksızın, hiçbir çeşit ayrımına tabi olmadan bu bildirgede tanınan bütün haklara doğuştan sahiptirler.

- (6) İnsanların nasıl kendi insan hakları varsa, diğer tüm varlıkların da tür veya çeşitlerine, içinde yaşadıkları toplumdaki rol ve işlevlerine özgü kendi hakları vardır.

- (7) Her bir varlığın hakkı diğer varlıkların haklarıyla sınırlıdır ve haklar arasındaki herhangi bir zıtlıkta durumu, Toprak Ana'nın bütünlüğü, dengesi ve sağlığını koruyacak şekilde çözümlenmelidir.

Madde 2: Toprak Ana'nın Doğuştan Getirdiği Hakları

- (1) Toprak Ana ve kendisini oluşturan bütün varlıklar doğuştan getirdikleri aşağıdaki haklara sahiptirler:

- (a) Yaşama ve varoluş hakkı;
- (b) Saygı görme hakkı;
- (c) İnsan kaynaklı engellemelere maruz kalmadan bio-kapasitesini yeniden üretme ve yaşamsal önemi olan döngü ve süreçlerini sürdürebilme hakkı;
- (d) Kendine özgü, kendi kendini kontrol eden ve kendi içindeki unsurlarla karşılıklı bağı olan bir varlık olarak kimlik ve bütünlüğünü koruma hakkı;
- (e) Bir yaşam kaynağı olarak su hakkı;
- (f) Temiz hava hakkı;
- (g) Vazgeçilmez bir unsur olarak sağlık hakkı;
- (h) Bulaşıcı kirlilikten, çevresel kirlenmeden, zehirli ve radyoaktif atıklardan arınmış olma hakkı;
- (i) Bütünlüğünü ya da yaşamsal ve sağlıklı bir şekilde işleyişini tehdit eder nitelikte genetik yapıyla oynanmaması veya bozulmaması hakkı;
- (j) Bu deklarasyonda tanınmış olan hakların insan faaliyetleri tarafından ihlalinin tam ve hızlı bir şekilde giderilmesi hakkı;

- (2) Toprak Ana'nın ahenkli bir şekilde işlemesi için her varlığın onun üzerinde bir yer hakkı ve onun içerisindeki kendi rolünü oynama hakkı vardır.

- (3) Her varlığın, insanoğlunun işkence ve acımasız davranışlarına maruz kalmadan refah içerisinde yaşamaya hakkı vardır.

Madde 3: İnsanoğlunun Toprak Anaya Karşı Yükümlülükleri:

(1) Her insanoğlunun, toprak anayla uyum içinde yaşama ve ona saygı duyma sorumluluğu vardır.

(2) Tüm insanlık, bütün devletler, halklar ve özel şirketler:

(a) Bu deklarasyonda bahsi geçen şartlar ve yükümlülüklerle uygun hareket etmeli;

(b) Bu deklarasyonda bahsi geçen tüm şartlar ve yükümlülüklerin getirdiği bütün uygulama ve yaptırımları tanımalı ve desteklemeli;

(c) Bu deklarasyon gereğince, Toprak Ana ile uyum içerisinde nasıl yaşanacağına dair yapılacak tüm eğitim, analiz, yorum ve iletişime destek olmalı ve içerisinde yer almalı;

(d) Bugün ve gelecekte, insanoğlunun refahının Toprak Ana'nın refahının artmasına bağlı olduğunu onaylamalı;

(e) Toprak Ana'nın haklarını savunmak, korumak ve muhafaza etmek için gerekli olan fiili normları ve yasaları belirlemeli ve uygulamalı;

(f) Toprak Ana'nın hayati önemdeki ekolojik döngü, süreç ve dengelerine saygı göstermeli, korumalı, muhafaza etmeli ve gerektiğinde yeniden yapılandırmalı;

(g) Bu deklarasyonda tanınan vazgeçilmez hakların insanlar tarafından ihlal edilmesi sonucu ortaya çıkan zararların giderilmesi ve sorumlularının, Toprak Ana'nın bütünlüğünü ve sağlığını sekteye uğratmaktan ötürü hesap vermeleri garanti altına alınmalı;

(h) Toprak Ana'nın ve diğer tüm varlıkların haklarını korumak için insanoğlunu ve kurumları yetkilendirmeli;

(i) Türlerin yokolmasına, ekosistemlerin tahribatına ya da ekolojik döngülerin bozulmasına neden olan insan aktivitelerini önleyecek ihtiyati ve sınırlandırıcı önlemler almalı;

(j) Barışı garanti altına almalı ve nükleer, kimyasal ve biyolojik silahları bertaraf etmeli;

(k) Toprak Ana ve tüm varlıkların kendi kültür, gelenek, örf ve adetlerine göre hareket etmelerine saygı duyulmasını sağlamalı ve desteklemeli;

(l) Toprak Ana ile uyum içerisinde ve bu deklarasyonda tanınan haklara göre ekonomik sistemler geliştirmelidir.

Madde 4: Açıklamalar

(1) "Varlık" kavramı; ekosistemleri, doğal toplulukları, türleri ve Toprak Ana'nın bir parçası olan diğer tüm doğal varlıkları kapsar.

(2) Bu deklarasyondaki hiçbir şey, spesifik bir varlığın ya da tüm varlıkların var olagelen diğer temel haklarının tanınmasını sınırlamaz.

* 24 Nisan 2010, Toprak Ana Hakları, Çalışma Grubu 3

Çeviren: Merthan Özcan

İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı

22 Nisan, Cochabamba, Bolivya Halkların Anlaşması

Bugün, Doğa Anamız yaralı ve insanlığın geleceği tehlikede.

Eğer küresel ısınma “Kopenhag Anlaşmasının” yol açabileceği gibi 2 santigrat dereceden daha fazla artarsa, Doğa Anamıza verilen hasar yüzde 50 olasılıkla tümüyle geri dönüşsüz olacak. Türlerin yüzde 20 ile yüzde 30’u yok olma tehlikesi altında. Geniş yayılıma sahip orman alanları etkilenecek, kuraklık ve seller gezegenin farklı bölgelerini etkisi altına alacak, çöller genişleyecek, kutup buzulları, And ve Himalaya buzullarındaki erime kötüleşecek. Pek çok ada ülkesi yok olacak. Afrika 3 santigrat dereceden daha yüksek bir sıcaklık artışına maruz kalacak. Aynı şekilde, gıda üretimi azalacak ve dramatik bir artış çeken insan sayısında dramatik bir artış olacak. Halihazırda açlık çeken insan sayısı 1.02 milyarı geçmiş durumda.

Sözde “gelişmiş” ülkelerin hükümetleri ve şirketleri, bir kesim bilim insanının suç ortaklığıyla, iklim değişikliğinin nedeni olan kapitalist sistemi sorgulamadan sıcaklık artışıyla sınırlandırılmış bir sorunu tartışmamıza neden oldu.

Sanayi devriminden bu yana hızlanarak insanın ve doğanın boyun eğdirilmesini ve yok edilmesini temel alan ataerkil bir uygarlık modelinin nihai kriziyle karşı karşıyayız.

Kapitalist sistem, rekabet, ilerleme ve sınırsız büyüme mantığını bizlere empoze etmiş durumda. Bu üretim ve tüketim modeli, insanı doğadan ayırarak ve doğa üzerinde egemenlik mantığını dayatarak sonu olmayan bir kâr arayışında. Su, toprak, insan genomu, kâdim kültürler, biyoçeşitlilik, adalet, ahlak, insan hakları ve yaşamın kendisi dahil herşeyi metaya dönüştürüyor.

Kapitalizm, Doğa Anayı bir hammad-

de kaynağına, insanları tüketicilere ve üretim araçlarına dönüştürür. İnsanlar oldukları gibi değil, sahip olduklarıyla değerlendirilir.

Kapitalizm, halk direnişlerini bastırarak bölgeler üzerinde kontrolün dayatılması için güçlü bir askeri sanayiye gerek duyar. Gezegeni sömürgeleştiren emperyalist bir sistemdir.

İnsanlık büyük bir ikileme karşı karşıya: ya kapitalizmin, yağma ve ölümün yoluna devam edilecek ya da doğa ile uyum ve yaşama saygı yolu seçilecek.

İnsanlar arasında ve doğa ile uyumu yeniden sağlayan yeni bir sistem oluşturmamız gerekiyor. Bu sistemin doğa ile dengeli olması için öncelikle insanlar arasında eşitlik olmalı. Dünya halklarından “İyi Yaşam” düşünce ve pratikleriyle kabul görmüş Yerli İnsanların bilgi, bilgelik ve kâdim pratiklerinin iyileştirilmesi, yeniden değerlendirilmesi ve güçlendirilmesini öneriyoruz. Doğa Anayı bölünmez, birbirimize bağımlı, birbirimizi tamamlayıcı ve ruhsal bir ilişkiye sahip olduğumuz canlı bir varlık olarak tanımlıyoruz. İklim değişikliğiyle yüzleşmek için, Doğa Anayı yaşam kaynağı olarak tanımalı ve aşağıdaki prensipleri temel alan yeni bir sistem oluşturmalıyız:

- herşey ile ve her şey arasında uyum ve denge;
- birbirini tamamlayıcılık, dayanışma ve eşitlik;
- kolektif refah ve herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanması;
- doğayla uyumlu insanlar;
- insanların sahip olduklarıyla değil oldukları gibi kabul edilmesi;
- her türlü sömürgecilik, emperyalizm ve müdahaleciliğin tasfiye edilmesi;

- insanlar arasında ve Doğa Ana ile barış;

Sınırsız ve yıkıcı bir kalkınma modelini desteklemiyoruz. Bütün ülkelerin sahip oldukları nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılaması için hizmet ve maddeler üretmesi gerekir. Ancak hiçbir şekilde zengin ülkelerin gezegenin destekleyebileceğinden beş kat daha büyük bir ekolojik ayakizine sahip olmasına yol açan bir kalkınma modelini sürdürmemeliler. Günümüzde, gezegenimizin yenilenme kapasitesi yüzde 30’dan daha fazla aşmış durumda. Doğa Anamızın bu şekilde aşırı sömürsü devam ederse, 2030 yılında iki gezegene ihtiyacımız olacak. İnsanların yalnızca bileşeni oldukları bağımsız bir sistem içerisinde, bütün bir sistemde dengesizliğe yol açmadan sadece insanlara hak tanımak mümkün değil. İnsan haklarını garanti altına almak ve doğa ile uyumu yeniden sağlamak için Doğa Ana haklarını tanımak ve etkili bir şekilde uygulamak gerekir. Bu amaçla, Doğa Ana Hakları Evrensel Beyanamesi’ni öneriyoruz:

Yaşama ve var olma hakkı;

Saygı duyulma hakkı;

Yaşamsal döngülerini ve süreçlerini insan tarafından bozulmadan devam ettirme ve biyolojik kapasitesini yeniden oluşturma hakkı;

Kendi kimliklerini ve bütünlüklerini ayrı, öz-düzenlemeli ve birbiriyle ilişkili varlıklar olarak sürdürme hakkı;

Yaşam kaynağı olarak su hakkı;

Temiz hava hakkı;

Kapsamlı sağlık hakkı;

Kirlenmeden, zehirli ve radyoaktif atıklardan muaf olma hakkı;

fotoğraf: Ana Aguado

Bütünlüğünü ya da yaşamsal ve sağlıklı işleyişini tehdit edecek şekilde genetik yapısındaki bozulma ve değişikliklerden muaf olma hakkı;

Bu Beynamede kabul edilmiş hakların insan faaliyetleri nedeniyle ihlal edilmesi durumunda bunların gecikmeden ve tam olarak iyileştirilmesi hakkı.

“Ortak vizyon”, “atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmaya” belirten Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin 2. Maddesini gerçekleştirmek için sera gazı birikimlerini sabitlemeye uğraşır. Bizim vizyonumuz, gelişmiş ülkelerin sera gazı birikimlerini 300 ppm miktarına düşürecek şekilde salınımlarını azaltmayı taahhüt etmeleri prensibine dayanır. Böylece dünyanın ortalama sıcaklığında en fazla bir santigrat derecelik bir artışı talep etmek için ortak ancak farklı sorumluluklar alınır.

Bu vizyonun başarılması için acil eylem ihtiyacı önem arz eder. Halkların, hareketlerin ve ülkelerin desteğiyle, gelişmiş ülkeler sera gazı salınımlarını düşürme konusunda kısa dönem hedeflerin başarılmasına imkan sağlayan iddialı hedefler taahhüt etmeli. Dünya’nın iklim sisteminden yana vizyonumuzu sürdürürken, Sözleşmenin nihai amacına mutabık kalmalıyız.

İklim değişikliği müzakerelerinde “uzun dönemli ortak eylem için ortak vizyon” atmosferdeki sera gazı birikimine ve sıcaklık artışında sınırlama getirilmesine indirgenmemeli. Kapasite gelişimi, üretim-tüketim modelleri ve doğa ile uyum için Doğa Ana Haklarının kabul edilmesi gibi diğer önemli faktörlere ilişkin dengeli ve bütünlüğü önlemler içermeli.

İklim değişikliğinin ana nedeni olan gelişmiş ülkeler, tarihsel sorumluluklarını dikkate alarak tüm boyutlarıyla iklim borçlarını kabul etmeli ve ödemeliler.

Bu, iklim değişikliğine karşı etkili ve bilsimsel bir çözümün temelini oluşturur. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerden şunları talep ediyoruz:

- Sera gazı salınımlarıyla ele geçirdikleri atmosferik alanın eski haline getirilmesi. Salınımın azaltılması ve soğurulmasıyla atmosferin sömürgelelikten kurtarılması;
- Kısıtlı atmosferik alanda yaşam nedeniyle kalkınma fırsatlarının kaybindan kaynaklanan maliyet ve teknoloji transferi gereksinimlerinin üstlenilmesi;
- Neden oldukları iklim değişikliği nedeniyle göç etmeye zorlanacak yüz milyonlarca insanın sorumluluğunun üstlenilmesi ve göçmenlere insan haklarının garanti altına alındığı kabul edilebilir bir yaşam sunarak kısıtlayıcı göçmenlik politikalarının tasfiye edilmesi;
- Sera gazı salınımlarından kaynaklı

hasarların önlenmesi ve bu hasarlarla başa çıkılması için yöntemler sağlayarak gelişmekte olan ülkelerdeki iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin uyum borcunun üstlenilmesi;

- Birleşmiş Milletler Doğa Ana Hakları Evrensel Beyannamesini benimseyerek ve uygulayarak Doğa Anaya olan çok daha büyük uyum borçlarını ödemek.
- Sadece finansal tazminata odaklanılmamalı, aynı zamanda Doğa Anamız ve tüm varlıklarıyla bütünlüğün onarılacağı güçlendirici bir adalet sağlanmalı.
- Gelişmiş ülkelerin sera gazı salınımlarını azaltmalarına yönelik tek yasal bağlayıcı belge olan Kyoto Protokolününün fesh edilmesi için çalışan ülkeleri kınıyoruz.

Salınımları azaltma taahhütlerine karşın, gelişmiş ülkelerin 1990 ile 2007 yılları arasında salınımlarını yüzde 11.2 oranında arttırdığını söylüyoruz.

Aynı dönemde, aşırı tüketim nedeniyle, Amerika Birleşik Devletleri sera gazı salınımlarını yüzde 16.8 arttırdı ve kişi başına 20-23 ton CO2 ortalamasına ulaştı. Bu, "Üçüncü Dünya" ortalamasından 9 kat ve Sahraaltı Afrika ortalamasından 20 kat daha fazla.

Gelişmiş ülkelerin sera gazı salınımlarında gönüllü ve bireysel sorumluluğu temel alan, Doğa Ananın bütünlüğünü bozan ve bizleri küresel sıcaklıklarda 4 santigrat derecelik bir artışa götüren yetersiz bir azalma sunmasına izin veren, yasal olmayan "Kopenhag Anlaşmasını" reddediyoruz.

2010 yılının sonunda Meksika'da gerçekleştirilecek olan bir sonraki İklim Değişimi Konferansı, gelişmiş ülkelerin 1990 seviyelerini temel alan salınımın en az yüzde 50 oranında azaltılmasını kabul etmek zorunda oldukları 2013 - 2017 yılları arasındaki ikinci mutabakat dönemi için Kyoto Protokolünde bir değişikliği onaylamalı. Sera gazı salınımlarını azaltılmasındaki başarısızlıkları gizleyen karbon pazarı ya da diğer mekanizmalar bu değişikliğe dahil edilmemeli.

Her şeyden önce, gelişmiş ülkeler arasındaki birbirini tamamlayan çabalar

çerçevesinde her bir gelişmiş ülke için bireysel sorumlulukların belirlenebilmesi için gelişmiş ülkeler grubunun bir hedef belirlemesine ihtiyacımız var. Salınımı azaltmak için bir yol olarak Kyoto Protokolünü bu şekilde devam ettirmeliler.

Kyoto Protokolünü imzalamayan dünyadaki tek Ek Protokol 1 (Annex 1) ülkesi olan Birleşik Devletler, dünya halkarı karşısında ekonomisine uygun ölçekte salınımlarını azaltma ve bu belgeyi onaylama sorumluluğuna sahip.

Biz halklar olarak, iklim değişikliğinin kötü etkilerinden korunmak için eşit haklara sahibiz. Gelişmiş ülkelerin salınımlarının neden olduğu etkilere boyun eğmek olarak anlaşılan iklim değişikliğine uyum kavramını reddediyoruz. Gelişmiş ülkeler bu küresel tehlikeyi dikkate alarak hayat ve tüketim tarzlarını değiştirmeli. İklim değişikliğinin kötü etkilerine karşı koymak için bunu zaruri görüyoruz. Uyumun bir dayatma değil, bu etkileri dengelemeye yardımcı olabilecek bir araç kadar, bir süreç olmasını düşünüyoruz. Farklı bir yaşam tarzı altında doğa ile uyumu elde etmenin mümkün olduğunu göstermeli.

Tüm devletler için etkili, şeffaf ve adil biçimde düzenlenen finansal bir mekanizmanın parçası olarak iklim değişikliğine hitap eden bir Uyum Bütçesinin oluşturulması gerekli. Bu bütçe, gelişmekte olan ülkelerdeki iklim değişikliğinin etkilerine ve bu etkilerden kaynaklanan ihtiyaçlara aktarılmalı ve gelişmiş ülkeler tarafından yapılacak desteği denetlemeli. Aynı zamanda mevcut ve gelecekteki zararlar, şiddetli iklimsel olaylardan kaynaklı fırsat kayıpları ve gezegenimizin "İyi Yaşam" önünde engel oluşturan bu etkiler gibi ekolojik eşikleri aştığında ortaya çıkabilecek bedelleri karşılayan bir mekanizma içermeli.

Birkaç devlet tarafından gelişmekte olan ülkelere dayatılan "Kopenhag Anlaşması", yetersiz kaynak sunmanın ötesinde, halkları bölmeye, uyum ve hafifletme kaynaklarına erişim için belirli koşullar belirleyerek gelişmekte olan ülkelere kaynak gasp etmeye çalışır. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler arasında anlaşmazlıklar, eşitsizlikler ve ayrımlar oluşturarak iklim değişikliği hassasiyet-

lerine göre onları sınıflandıran uluslararası müzakere sürecinin kabul edilemez olduğunu söylüyoruz.

İnsanlığın küresel ısınmayı durdurmak ve gezegeni soğutmak için verdiği büyük mücadele, tarım ve gıda bağımsızlığı sorununun çözümüne katkı sağlayan kâdim model ve pratikler kadar, yerli ve kırsal halkların kullandığı sürdürülebilir üretim modeline doğru tarımsal pratiklerde gerçekleştirilecek derin bir değişimle kazanılabilir. Bu, halkların kendi tohumlarına, toprağına, suyuna ve gıda üretimine sahip olma hakkı olarak anlaşılmalı. Dolayısıyla Doğa Ana ile uyum içinde ve yerel kültürlerle uyumlu olan üretim biçimleriyle, Doğa Ana ile bütünlük içerisinde yeterli, çeşitli ve besleyici gıdalara erişimi garanti altına alır, her ulus ve halkın özerk (katılımcı, komünal ve paylaşımcı) üretimini güçlendirir.

İklim değişikliği dünyanın her yerindeki yerli halklar ve çiftçilerin yaşam tarzları ve tarım üzerinde çok büyük etkilere neden oluyor. Bu etkiler gelecekte daha da kötüleşecek.

Endüstriyel tarım, küresel kapitalizmin sosyal, ekonomik ve kültürel üretim modeliyle ve yeterli gıda sağlamadan sadece pazar için gıda üreten mantığıyla, iklim değişikliğinin ana nedenlerinden biri. Teknolojik, ticari ve politik yaklaşımı yalnızca iklim değişikliği krizinin derinleşmesine ve dünyadaki açlığın artmasına hizmet ediyor. Bu nedenle, Serbest Ticaret Anlaşmalarını, Ortaklık Anlaşmalarını ve yaşama uygulanan her türlü fikri mülkiyet haklarını, mevcut teknolojik paketleri (kimyasal tarım ürünleri, genetik değişiklikler) ve mevcut krizi sadece kötüleştiren yanlış çözümleri (biyoyakıtlar, genetik mühendislik, nanoteknoloji, vs.) reddediyoruz.

Benzer şekilde, kapitalist modelin, yerli insanları topraklarından kovarak, gıda bağımsızlığını engelleyerek ve sosyo-çevresel krizi derinleştirerek, mega-alt yapı projelerini dayattığını, madencilik projeleri, suyun özelleştirilmesi ve askeleştirmeyle bu toprakları işgal ettiğini açıkça dile getiriyoruz.

Tüm insanların, canlıların ve Doğa Ananın suya erişim hakkının tanınmasını talep ediyoruz. Bolivya Devletinin suyun temel insan hakkı olarak tanınması öne-

risini destekliyoruz.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi müzakerelerinde plantasyonları kapsayan orman tanımı kabul edilemez. Monokültür plantasyonlar orman değil. Bu nedenle, Dünyadaki yaşlı ormanları, balta girmemiş ormanları ve muhtelif ekosistemlerin önemini anlayan bir tanıma ihtiyacımız var.

Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi tümüyle kabul edilmeli, iklim değişikliği müzakerelerine dahil edilmeli ve uygulanmalı. Ormansızlaştırmayı önlemek, yaşlı ve balta girmemiş ormanları korumak için en iyi strateji ve eylem, özellikle çoğu ormanın yerli halkların, ulusların ve diğer geleneksel toplulukların içerisinde yaşadığı bölgelerde yer aldıklarını hesaba katarak bu bölgelere kolektif haklar tanımak ve bu hakları garanti altına almak.

Ulus Devletlerin bağımsızlıkları, halkların gelenekleri ve Doğanın Haklarıyla birlikte halkların bağımsızlığını, öncelikli, özgür ve bilgilendirilmiş onay haklarını çiğneyen Ormanların Tahrip Edilmesi ve Yok Edilmesi Sonucu Oluşan Emisyonu Azaltma Çalışmaları (REDD) ve benzerleri gibi pazar mekanizmalarını kınıyoruz.

Kirletici ülkeler, halklar ve yerli ataların organik yapıları lehine olacak şekilde ormanların iyileştirilmesi ve bakım masrafları için gerekli ekonomik ve teknolojik kaynakların sağlanmasından sorumlu. Tazminat doğrudan olmalı. Bütçe kaynaklarına ek olarak karbon pazarının dışında olmalı ve asla karbon dengesi görevi görmeden gelişmiş ülkeler tarafından taahhüt edilmeli. Ülkelerin yerel ormanlar üzerindeki pazar mekanizmalarını temel alan, varolmayan ve koşullu sonuçlar öneren eylemlerine son vermelerini talep ediyoruz. Hükümetleri, yaşlı ve balta girmemiş ormanları iyileştirecek, meyve ağaçları ve yerli florayı koruyan, yerli halklar tarafından yönetilen bir küresel program yaratmaya çağırıyoruz. Hükümetler orman imtiyazlarını tasfiye etmeli, yeraltındaki petrol yataklarının korunmasını desteklemeli ve acilen ormanlık bölgelerdeki hidrokarbonların çıkarılmasını durdurmalı.

Devletleri, iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı sorunları düzeltmek için yürütülen müzakere, politika ve önlemlerdeki

konuyla ilgili diğer belgeler arasında, 169 sayılı UÇÖ Sözleşmesi altındaki Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi'ni de kapsayan uluslararası insan haklarını ve yerli halkların haklarını tanımaya, saygı göstermeye ve etkin bir şekilde uygulamaya çağırıyoruz. Özellikle, geleneksel yaşam tarzımızı güçlendirmek ve iklim değişikliğinin çözümüne etkili bir şekilde katkı sağlamak için bölgeler, toprak ve doğal kaynaklar üzerindeki hak taleplerine yasal onaylar verilmesi çağrısında bulunuyoruz.

Tüm müzakere süreçlerinde ve iklim değişikliğiyle ilişkili önlemlerin tasarımı ve uygulanmasında yerli halkların müzakere, katılım ve öncelikli, özgür ve bilgilendirilmiş onay haklarının tam olarak ve etkin bir şekilde uygulanmasını talep ediyoruz.

Çevresel bozulma ve iklim değişikliği kritik seviyelere ulaşıyor. Bunun ana sonuçlarından biri ulus içi ve uluslararası göç. Tahminlere göre, 1995 yılında halihazırda 25 milyon iklim mültecisi vardı. Şuanki tahminler 50 milyon civarında ve 2050 yılında 200 milyon ile 1 milyar arasında insanın iklim değişikliğinden kaynaklı olarak göç etmek zorunda kalacağını öngörüyor.

Gelişmiş ülkeler iklim mültecileri için sorumluluk almalı. İklim mültecisi tanımını yapan ve tüm devletlerin kararlılıkla hareket etmesini gerektiren uluslararası sözleşmelerin imzalanmasıyla, iklim mültecilerinin temel hakları tanınmalı ve göç etmek zorunda kaldıkları bölgelere kabul edilmeliler.

Devletlerin, şirketlerin ve diğer kurumların sorumluluklarını açıkça tanımlayan, göç alan ve geçiş güzergahındaki ülkelerdeki göçmen, mülteci ve yerinden edilmiş insanların hak ihlallerini ilan etmek, ortaya çıkarmak, belgelemek, yargılamak ve cezalandırmak için Uluslararası Vicdan Mahkemesi kurulmalı.

İklim değişikliği için gelişmekte olan ülkelere verilen mevcut fonlar ve Kopenhag Anlaşmasının önerileri anlamsız. Resmi Kalkınma Yardımları ve kamu kaynaklarına göre, gelişmekte olan ülkelerdeki iklim değişikliğinin üstesinden gelebilmek için gelişmiş ülkelerin gayrisafi milli hasıllarının en az yüzde 6'sını ayırmaları gerekmektedir. Küresel

öncelikler ve politik irade hakkında ciddi sorgulara neden olacak şekilde aynı miktarın milli savunmaya harcandığını ve beş katı fazlasının batan bankaları ve spekülâtörleri kurtarmak için kullanıldığını düşündüğümüzde, yüzde 6 oldukça makul. Fonlama doğrudan ve şartsız olmalı. En çok etkilenen topluluklar ve grupların ulusal bağımsızlığı ya da kendi kaderlerini tayin etme haklarına müdahale etmemeli.

Mevcut mekanizmanın etkisizliği karşısında Ek Protokol 1 ülkelerinin fonlama taahhütlerine uymalarını sağlamak için, 2010 İklim Değişikliği Konferansı'nda, gelişmekte olan ülkelerin anlamlı şekilde temsil edildiği, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi altında Taraflar Konferansı (COP) otoritesiyle işleyen ve sorumluluğu altında yeni bir fonlama mekanizması oluşturulmalı.

Salınımın azaltılmasının esasen pazar mekanizmalarıyla destekleneceği ifade edilmiş olmasına karşın, gelişmiş ülkelerin 1990 ile 2007 yılları arasında salınımlarını önemli ölçüde arttırdıkları görüldü.

Karbon pazarı, Doğa Anamızı metalaştıran kârlı bir iş olmuş durumda. Suyu ve hatta yaşamın kendisini yağmalayıp tahrip ettiğinden, iklim değişikliğiyle mücadele için bir alternatif değil.

Son mali kriz, pazarın spekülasyon ve aracı komisyoncular nedeniyle kırılğan ve belirsiz olan mali sistemi düzenlemekten yoksun olduğunu gösterdi. Bu nedenle, insanlığın ve Doğa Anamızın korunmasını onların ellerine bırakmak tamamen sorumsuz bir davranış.

Var olan mekanizmalar ne iklim değişikliği sorununu çözdü ne de sera gazı salınımını azaltan gerçek ve doğrudan eylemlerin önünü açtı. Bu nedenle, mevcut müzakerelerin karbon pazarını genişleten ve destekleyen yeni mekanizmaların yaratılmasını teklif etmesi kabul edilemez. Kalkınma ve teknoloji transferi hakkında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi altında gelişmiş ülkelerin üzerlerine aldıkları taahhütlerin yerine getirilmesini talep etmek ve gelişmiş ülkeler tarafından teklif edilen sadece teknolojinin satışının yapıldığı "teknoloji vitrinini" reddetmek gerekiyor. Teknoloji değişiminin katkı

lımcı kontrolü, yönetimi ve değerlendirilmesi için multidisipliner bir mekanizma yaratacak tüzüklerin oluşturulması gerekiyor. Bu teknolojiler faydalı, temiz ve toplumun yararına olmalı. Aynı şekilde, uygun ve fikri mülkiyet haklarından muaf teknolojilerin fonlanması ve envanteri için bir bütçenin oluşturulması önemli. Patentler, özellikle erişilebilirlik ve düşük maliyetlerin sağlanması için özel teknolojilerin ellerinden alınarak kamu yararına sunulmalı.

Bilgi evrenseldir. Teknoloji uygulamaları da dahil hiçbir şekilde özel mülkiyete ya da özel kullanıma konu edilemez. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ile teknolojilerini paylaşma sorumluluğuna sahip. Teknoloji ve yenilik yaratılması için gelişmekte olan ülkelerde araştırma merkezleri kurmalı ve "iyi yaşam" için geliştirilmelerini ve uygulanmalarını sağlamalıdır. Dünya, gezegenin yok oluşunu durdurmak için yerli halkların kâdim prensiplerini ve yaklaşımlarını geri kazanmak ve yeniden öğrenmek zorunda. Doğa Ana ile uyum içinde "iyi yaşam" kapasitesini tekrar kazanmak için kâdim pratikleri, bilgiyi ve ruhsallığı desteklemek zorunda.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü altında verilen taahhütler ve yükümlülüklerle etkin bir şekilde uyma konusunda gelişmiş ülkelerin politik irade eksikliği, insanlığın ve Doğa Ananın Haklarını ihlal eden iklim ve çevre suçlarının belirlenmesi ve bunlara karşı önceden tedbir alınması için yasal bir uluslararası oluşumun eksikliği göz önünde bulundurulduğunda, eylemleriyle iklim değişikliğine neden olan devletler, endüstriler ve insanları önlemek, yargılamak ve cezalandırmak için yasal bir güce sahip Uluslararası İklim ve Çevre Adaleti Mahkemesinin oluşturulmasını talep ediyoruz.

Başta sera gazı salınımını azaltma taahhütü olmak üzere Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü altındaki taahhütlere uymayan gelişmiş ülkelere karşı Uluslararası İklim ve Çevre Adaleti Mahkemesi'nde dava açan devletler desteklenmeli.

Halkların, Birleşmiş Milletler bünyesinde derinlemesine bir reformu

önergelerinde ve bu reformu desteklemelerinde ısrar ediyoruz ki tüm üye ülkeler Uluslararası İklim ve Çevre Adaleti Mahkemesi'nin kararlarına uysun.

İnsanlığın geleceği tehlikede. Bir grup gelişmiş ülke liderinin Kopenhag'daki Taraflar Konferansı'nda başarısız bir şekilde yapmaya çalıştıkları gibi tüm ülkeler adına karar almalarına izin veremeyiz. Bu karar hepimizi ilgilendiriyor. Nitekim, iklim değişikliği üzerine aşağıdaki konuları ele alacağımız küresel bir referandum ya da bir halk müzakeresi gerçekleştirmemiz önemli: gelişmiş ülkeler ve çokuluslu şirketlerin salınımlarının düşürüleceği seviye, gelişmiş ülkeler tarafından verilecek finansman, Uluslararası İklim Adaleti Mahkemesi'nin oluşturulması, Doğa Ana Hakları Evrensel Beyannamesi ihtiyacı ve mevcut kapitalist sistemin değiştirilmesi gerekliliği. Küresel referandum ya da halk müzakeresi sürecinin başarıyla gerçekleşmesi, hazırlık sürecine bağlı olacak.

Uluslararası eylemlerimizin koordinasyonu ve bu "Halkların Anlaşması" sonuçlarının uygulanması için dünya genelinde

gerçekleştirilecek eylemlerin koordinasyonu ve birlikteliği için geniş ve demokratik bir alan meydana getirmeliyiz. Bunun için, üyeleri arasındaki kök ve vizyon çeşitliliğine saygı ve tamamlayıcı yasaları temel alması gereken bir Halkların Küresel Doğa Ana Hareketi'nin oluşturulması çağrısında bulunuyoruz.

Bu maksatla, Ek Protokol 1 listesinde yer alan gelişmiş ülkelerin var olan yasal çerçeveye saygı göstermesi, sera gazı salınımlarını yüzde 50 oranında azaltması ve bu Anlaşmada yer alan farklı önerilerin kabul edilmesi için ilgili küresel eylem planını benimsiyoruz.

Son olarak, Halkların Küresel Doğa Ana Hareketinin oluşum ve bu yılın sonunda Cancun, Meksika'da yapılacak olan İklim Değişikliği Konferansı'nın çıktıklarına tepki sürecinin bir parçası olarak, 2011 yılında İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı'nın ikincisini gerçekleştirmeyi kabul ediyoruz.

Çeviren: Serhat Demirkol, Türkiye Su Meclisi Sekreteryası

Cochabamba: İklim Adaletinin Yeni Bir Programı ve Zafer için Yeni Bir Umudu Var

Ian Angus

22 Nisan tarihinde Bolıvy Cochabamba'da toplanan büyük çaplı uluslararası konferansta gezegenimizi ekolojik yıkımdan korumaya yönelik yeni bir eylem planı kabul edildi. Aralık ayında Kopenhag'da yürütölen ve Barack Obama'nın başarısız biçimde dışsız bir gizli pazarlığa mecbur kılmaya çalıştığı iklim görüşmelerinin hüsrana uğramasının ardından Bolıvy Devlet Başkanı Evo Morales, "İklim değışikliği karşısında yaşamı korumak ve Tabiat Ana'nın haklarına sahip çıkmak için gerekli eylem ve hareketlilik süreçleri ile ilgili stratejileri belirlemek üzere", "dünya halklarına, sosyal hareketlere, Tabiat Ana'nın koruyucularına, ... bilim adamlarına, akademisyenlere, hukukçulara ve devlet görevlilerine" çağrıda bulundu.

Bu çağrı, tüm dünya aktivistleri üzerinde geniş yankı buldu. Pek çok Avrupalı delegenin katılımını engelleyen kül bulutuna rağmen 100'den fazla ülkeden 30.000'i aşkın insan, 19-22 Nisan tarihleri arasında Bolıvy'nın Cochabamba şehrinde düzenlenen Dünya Halkları İklim Değişikliği ve Tabiat Ana Hakları Konferansına [1] katıldı. Katılımcılar arasında 40'ın üzerinde resmi hükümet delegesi ile binlerce aktivist ve sosyal hareket temsilcisi bulunmaktaydı

Toplantıyı önemli kılan özel bir nokta, Kuzey ve Güney Amerika'dan gelen ve toplantının ekolojik duruşunun ve eylem planının oluşturulmasında öncülük eden yerli kökenli insanların geniş çaplı katılımıydı. Morales, delegeleri dünyanın yerli halklarının bilgeliğinden bir şeyler öğrenmeye ve faydalanmaya çağırdı. "And Dağları'nın insanları, komşularımıza ve çevremize ödeteceğimiz bedeli düşünmeden daha fazla tüketerek "daha iyi yaşamak" yerine, "doğru biçimde yaşamak" kavramına inanırlar".

Cochabamba Protokolü

17 çalışma grubu arasında üç gün ve üç gece süren yoğun tartışmalar sonucunda katılımcılar, "Cochabamba Protokolü" olarak da adlandırılan bir Halklar Sözleşmesinin taslak metnini hazırladılar. Bu metinde iklim krizinin sorumlusu olarak kapitalist sistem ve "gezegenin kaldırabileceğinden beş kat daha büyük bir karbon ayak izine sahip olan" zengin ülkeler gösterildi.

Bu Halklar Sözleşmesi, gelişmiş ülkelere, 2017 itibarıyla emisyon değerlerini 1990'lardaki değerlerin %50'sinin altına indirmeleri ve gelişmekte olan ülkelerin iklim değışikliği nedeniyle maruz kaldıkları yıkımın telafi edilmesine amacıyla "şeffaf ve hakkaniyete uygun nitelikte" bir Adaptasyon Fonu oluşturmalarına yönelik bir çağrıda bulunuyor.

Bu sözleşme, çözüm için piyasa mekanizmalarının, özellikle de Dünya Bankası'nın, şirketlere ve hükümetlere Güney'deki ormanları kesmemeleri için para ödenmesini çözüm olarak öneren REDD (Ormansızlaşma ve Vasıfsızlaşmadan Kaynaklanan Emisyon İndirimleri) programının kullanılmasını reddetmektedir. Halklar Sözleşmesine göre ormanları korumak için en iyi yol, "pek çok orman ve cengelin esasen yerli halkların, ulusların ve geleneksel tarımla uğraşan toplulukların bölgelerinde bulunduğu göz önünde bulundurulması ve orman arazilerine ve bölgelerine ilişkin kolektif hakların tanınıp garanti altına alınmasıdır". Sözleşme, ABD ve Kanada'nın henüz imzalamadığı BM Yerli Halkların Hakları Bildirgesi'nin eksiksiz biçimde uygulanması için çağrıda da bulunmaktadır.

(Kanada da dahil olmak üzere) Pek çok ülkenin Kyoto Protokolünden doğan ta-

ahhütlerini yerine getirmemesi nedeniyle Bolıvy'daki toplantıda, "faaliyetleri veya ihmalleri sonucunda kirliliğe veya iklim değışikliğine sebep olan devletlerin, şirketlerin ve insanların bu faaliyetlerinin önlenmesi, takip edilmesi ve cezalandırılması hususlarında bağlayıcı hukuki yetkilerle donatılmış bir Uluslararası İklim ve Çevre Adaleti Mahkemesi kurulması" önerildi.

Ve konferansta, ABD ve diğer ülkelerin, iklim görüşmelerini dünya liderleri diye adlandırılan "itinayla seçilmiş" ufak bir grup ile sınırlandırma çabalarına karşılık olarak istisnasız herkesin, emisyon azaltma hedefleri, İklim Adaleti Mahkemesinin kuruluşu, bir Tabiat Ana Hakları Evrensel Beyannamesinin hazırlanması ve kapitalist sistemin değıştirilmesi konularında oy verebileceği, dünya çapında gerçekleştirilecek bir "halklar referandumu" için çağrıda bulunuldu.

Dünya Halkları İklim Değişikliği ve Tabiat Ana Hakları Konferansını organize edenler, Cochabamba'da varılan sonuçların eyleme dökülmesi için iki paralel yol belirlediler.

Toplantıda varılan bu sonuçlar, hazırlanacak yeni bir iklim antlaşmasının parçası olacaktır. Evo Morales, Amerikamızın Halkları için Bolıvırcı İttifak (ALBA) üyesi sekiz ülkenin, bir sonraki ayağı Aralık ayında Meksika Cancun'da düzenlenecek iklim görüşmelerine katılacağını ve "Cochabamba konferansının on yedi çalışma grubunun hazırladığı önerilere dayanan" bir teklifte bulunacaklarını belirtti.

Venezüela devlet başkanı Hugo Chavez'in konferansın kapanış oturumunda da belirttiği gibi:

"Cancun'da emperyal diktatörlüğün kendisini dayatmasına izin verilmemeli-

dir. Cancun'a gidecek ve Kopenhag'da başlayan savaşı daha azimli biçimde sürdüreceğiz... halkların sesini içermeyen bir belgenin dayatılmasına izin vermeyeceğiz."

Cochabamba toplantısı aynı zamanda, iklim değişikliğine karşı kitlesel bir demokratik hareketin oluşumu için büyük bir adım niteliğindedir. Bolivya'da kabul edilen sonuçlar bu tür bir hareket için programatik bir zemin oluşturmaktadır – ancak daha önemlisi, toplantıya katılan binlerce genç aktivist, sokaklarda yeni bir hareket yaratmak için canlı ve heyecanlı biçimde evlerine dönmüşlerdir.

ABD'li çevrecilerden Bill McKibben'in da Dünya Günü'nde yazdığı gibi, ana akım çevrecilik "gerçek değişime yol açabi-

lecek bir baskıyı yaratabilecek gerçek çalışmalarla artık yeteri kadar ilgilenmemektedir". Genç aktivistlerin değişim yaratmaya yönelik dürtüleri, hükümetleri emisyonları kesmeye yönelik somut değişiklikler yapmaya zorlayabilecek yeni bir bakış açısını kuşanmış haldedir.

Kanada Gençliği İklim Koalisyonunda Kimia Ghomeshi'nin de yazdığı gibi:

"Kendimi fazlasıyla güçlü hissediyorum, çünkü önümde, burada Cochabamba'da gördüğüm şey, gerçek bir küresel direniştir. Dünyanın büyük kirleticilerine – bu küresel yıkıma yol açmış olmanın sorumluluğunu üstlenmeyen kirleticilerine gösterilen bir direniş... Bu hareket büyüyor, daha incelikli, daha planlı, daha örgütlü, daha bağlı hale geliyor. Ve ortak bir vizyonu var: Sistemler değişir,

iklimler değil..."

Ghomeshi, 7 Mayıs'ta Toronto'da düzenlenecek olan "Cochabamba Raporu" adlı toplantının[2] konuşmacılarından birisi olacak. Bu aktivistler ve bu toplantılarda yeşeren hareketler, gezegenin kurtarılması için sahip olduğumuz tek umuttur.

Notlar

[1] <http://pwccc.wordpress.com/>

[2] <http://www.facebook.com/login.php>

* From The Bullet – Socialist Project • E-Bulletin No. 347. 29 Nisan 2010

* Ian Angus is editor of the online journal Climate and Capitalism. His most recent book is The Global Fight for Climate Justice, published this year by Fernwood Publishing.

Çeviren: Eren Paydaş

Yerlilerin Kavramları, Dünya İklim Kriziyle Mücadelede Kolaylaştırıcı mı, Engel mi?

Richard Fidler

Nisan ayında, Bolivya Cochabamba'da gerçekleştirilen Dünya Halklarının İklim Değişikliği ve Tabiat Ana Hakları Konferansı[1], Latin Amerika'da iklim krizinin ortaya çıkardığı zorluklara ilişkin olduğu kadar, bölgenin acil çözüm bekleyen toplumsal sorunlarını çözmeye geleneksel Yerli değer sistemlerinin ve örgütlenme biçimlerinin geçerliliğine ilişkin giderek büyüyen bir tartışmayı da alevlendirdi. Burada iki farklı değerlendirmeyi yayımlıyoruz.

- Pablo Stefanoni Le Monde Diplomatique'in Bolivya baskısının editörü.
- Hugo Blanco, uzunca bir süredir Peru'daki köylü hareketinin yerli lideri ve La Lucha Indígena gazetesinin editörü.

Bolivya Devlet Başkanı Evo Morales, Cochabamba konferansının çağrısını geçen yıl Aralık ayında Kopenhag'da düzenlenen korkunç Birleşmiş Milletler iklim değişikliği konferansının arifesinde yapmıştı.

Konferansa 100'ü aşkın ülkeden 30,000 aktivist katıldı. İklim krizinden kapitalist sistemi sorumlu tutan ve iklim değişikliğiyle mücadelede piyasa mekanizmalarını reddeden Halkların Anlaşması'nı[2] kabul ettiler.

Konferans katılımcıları, yarı-kolonyal "Üçüncü Dünya" ülkelerinin, yerli ve ulusal cemaatlerinin yararına içsel kalkınma çabalarını baltalayarak yerel çevreleri tahrip eden kaynak-tabanlı ihracat stratejilerine bağımlılığını eleştiriyorlardı.

Ancak esas suçlunun, "zengin ülkelerin ekolojik etkisinin gezegenin kaldıracı kaldırabileceğinin beş katı olan" bir sistem olan, emperyalizme içkin eşitsiz gelişim düzeni olduğunu belirttiler. Ve şöyle bitirdiler:

"Doğayla ve insanlar arasındaki uyumu yeniden tesis edecek yeni bir sistem kurmak zorundayız. Ve doğayla denge içinde olabilmemiz için, öncelikle insanlar arasında eşitlik olması gerekir. Biz, dünya halklarına iyileşme, yenilenme, Yerli Halkların bilgiliğinin, aklının ve geçmişten gelen pratiklerini sunuyoruz; ki bu pratikler, Tabiat Ana'yı ayırmaz, birbirine bağlı, birbirini tamamlayan ve ruhani bir ilişki kurduğumuz yaşayan bir varlık olarak gören "İyi Yaşama" düşüncesi ve pratiklerinde de kabul görmektedir."

Tabiat Ana, Latin Amerika'nın Yerli dillerinde Pachamama olarak geçer. Konferans katılımcılarının önemli bir kısmı Yerli halklardı; ve alınan kararlarda düşüncelerinin etkisi açıkça görülebiliyordu.

Evo Morales, Cochabamba Konferansı sonrası sonuç önerilerini, uzun bir konuşma şeklinde Birleşmiş Milletler'de, "iklim değişikliğinden en az sorumlu ülkeler olmalarına rağmen, küresel ısınmanın korkunç sonuçlarından en çok etkilenenler" şeklinde betimlediği dünyanın en yoksul ülkelerinden (ve Çin) oluşan G77/Çin[3] grubu önünde sundu. 4 Mayıs'ta Buenos Aires'te UNASUR konferansında toplanan Güney Amerika ülkeleri devlet başkanları, Cochabamba Halkların Anlaşmasını[4] kabul etti ve diğer üye hükümetleri de "iklim değişikliği konusunda alanlar açma" çabalarına destek vermeye çağırdı. Devlet başkanları, buna benzer daha ileri eylemleri de, bu yılın sonunda Meksika Cancun'da gerçekleşmesi planlanan toplantıda tartışmaya karar verdi.

UNASUR ve anti-emperyalist Amerikan Halkları için Bolivarçı Dayanışma'daki (ALBA) yandaşlarıyla birlikte Bolivya hükümeti de, Cochabamba'da olduğu gibi, bilinç yükseltme ve ezilen ve sömürülen ülkelere emperyalizme karşı direnme

ve kendilerine ait halkçı kalkınma stratejilerini geliştirebilmek için daha geniş uluslararası destek sağlama amacıyla kürsüleri kullanıyor. Cochabamba Konferansı bu süreçte önemli bir adım oldu.

Ancak Pablo Stefanoni böyle düşünmüyor. Stefanoni'nin gazetesi Paris'in aylık dergisi Le Monde Diplomatique'in Bolivya baskısı ve Dünya Sosyal Forumlarını örgütleyen çevreleri içine alan geniş tabanlı solda etkili bir gazete. Stefanoni Cochabamba Konferansını, Bolivya'nın önündeki acil görevlerden bir kaçış olarak değerlendiriyor. Ona göre, Konferansta egemen olan Yerli söylemi – ki bu söylemi pachamamismo diyerek aşağılıyor- Bolivya'nın hammadde ihracatına olan bağımlılığından kurtulma çabaları önünde engel teşkil etmekte ve "Bolivya'yı büyük uluslararası ortaklıklarda ciddi bir oyuncu olmaktan alıkoymaktadır."

Stefanoni'yi yanıtlayan Hugo Blanco ise, iklim krizine karşı küresel mücadelede Yerli düşüncesinin katkısının oldukça farklı ve olumlu olduğu görüşünü savunuyor.

11 Mayıs 2010

Yazarın okuma önerisi: Ian Angus, Cochabamba: İklim Adaletinin Yeni Bir Programı ve Zafer için Yeni Bir Umudu Var

Çeviren: Mine Yıldırım

Editörün notu: Fidlerz, Stefanoni, Blanco'nun yazılarının içindeki gönderme notaları, Hugo Blanco'nun yazısının sonunda yer almaktadır. Bu üç yazarın yazıları polemik niteliği taşıdığından, birlikte okunmalıdır.

Pachamamismo Bizi Nereye Götürüyor?

Pablo Stefanioni

Tiquipaya zirvesi[5] – medyada geniş yer tutan tavukların, gaylerin ya da başkanın gaflarının ötesinde- geleceğe ilişkin önemli bir şeyi açığa çıkardı: Değişim süreci pachamámicos'un (doğaanacılar) ellerine teslim edilemeyecek kadar önemli. Geçmiş özenticiliği, Latin Amerika'nın hatta (Marc Saint-Upéry'ye [7] göre) Boliviya'nın "bildik egzotizmi"nin peşindeki devrimci turistleri baştan çıkarabilir; ancak yeni bir devlet kurulması, yeni kalkınma modelinin tesis edilmesi, geçerli üretken bir modelin ya da yeni demokrasi ve geniş katılım formlarının kurulmasına katkı sağlayacağı benzemiyor.

Dahası –havalı bir aldatmaca olan – pachamamismo, her ne kadar STK atölyeleri, Duke Üniversitesinin sakin ortamları ya da Andina Üniversitesinde[8] Catherine Walsh tarafından yürütülen derslerde ya da FLASCO Ekvator gibi küresel alanlarda geçse de; Batı felsefesine sunulabilecek bir alternatifi göz ardı ederken, Bolivyalıların değişime dair derin umutlarını da yok etmeye hizmet etmektedir.

Son tahlilde, her seferinde bir kez daha aşikar olan şu ki, mevcut etnisiteleri yansıtamayacak kadar dar kapasitesi-

ye sahip küresel bir *new age* yerli söylemiyle karşı karşıyayız. Sosyalizmin gerçekten olduğu ülkelerde olduğu gibi bu "aldatmaca", toplumun dönüştürücü enerjisini tüketerek, söylem ile gerçeklik arasındaki boşluğu (neden özütlemecilik ve örneğin, ekonominin re-primitifleşmesi[9] hakkında hiçbir şey söylemiyorlar?) sınırsızca büyütebilir.

Bu nedenle kalkınmacı beklentilerin akıllı eko-çevrecilikle nasıl birleştirilebileceğini tartışmak yerine, pachamámico söylemi Aymara'da bize, gizemli bir tonla süslenmiş kelimeleler seli, kapitalizmin krizi ve Batı medeniyetine dair toy bir okuma sunuyor.

Ya da doğrudan, dış ilişkiler yetkililerinden Fernando Huanacuni'nin bir Arjantin gazetesine yaptığı, Haiti'deki depremin Pacha Mama'nın ekonomik-küresel-kozmik-dünyevi-eğitimsel şiddetine dair küçük bir uyarı olduğu açıklaması gibi saldırı niteliğindeki yorumları düşünelim.

Peki Edgar Patana'nın politikası [El Alto seçilmiş valisi ve ihtilafli işçi lideri] yeni bir maneviyat sunabiliyor mu? Isaac Ávalos [senatör ve çiftçi lideri] Senato'dan "Büyükannemiz Evren'i"

terk etmesini istiyor mu? Ya da Gustavo Torrico [İçişleri Bakanı yardımcısı], polisleri Pacha Mama (ve karınca) haklarının insan haklarından üstün olduğu kriterlere göre mi yönetiyor ?

Plastik ürünler de dahil olmak üzere, çöplerin geri dönüşümüyle ilgili farkındalık Avrupa'da, bizim ülkemizde olduğundan çok daha fazla. Yapacak çok işimiz var ve bilgili ve teknik açıdan güvenilir bir çevrecilik, bazı şehir entellektüellerinin, ülkenin karşı karşıya kaldığı acil sorunlarla yüzleşmemelerinin bir özü olarak kabul edilen ilk uluslar felsefesini temel olarak iklim değişikliğini idare etmekten çok daha etkili görülüyor. Zirvede yapılan resmi hataların büyük bir kısmı, iklim değişikliği temasının, sorumsuzluğuyla Boliviya'nın büyük uluslararası liglerde ciddi bir oyuncu olmasını engelleyen pachamámicos'la ilişkilendirilmemesinden kaynaklanıyor. Pek çok entellektüele, Boliviya laboratuvarı kendi araştırmaları için devasa bir materyal sağlayabilir ve pek çok STK da bu tür toplumsal deneyleri fonlamaya can atıyor. Ancak Bolivyalılar için, tüm işbirliği projeleri bir araya gelse kaybedilmiş yeni bir fırsatı telafi edemezler.

Rebelión, 28 Nisan 2010

Conferencia Mundial de los Pueblos sobre el Cambio Climático y los Derechos de la Madre Tierra

CMPCC

COCHABAMBA - TIQUIPAYA, 20 al 22 de abril 2010

BOLIVIA

Yerlilik ve Doğaanacılık

Pablo Stefanoni

Bu gazetede bir önceki köşe yazım; kendilerini, öyle söylemeler de, pachamamica (doğaanacı) akımının parçası olarak gören ve ortaya hiçbir kanıt sürmeden bu akımı yerli kelimesiyle eşanlamlı hale getirip bugün süren değişim sürecinin yegane ideojik temeli haline getirmeye çalışan yoldaşlar arasında rahatsızlık yarattı. Aslına bakarsanız, *indianismo* (yerlilik) kavramı Chapare’de yoktu. Ve Felipe Quispe Altiplano’da Pacha Mama ve Pacha Tata’dan (10) ; traktörlerden, internetten ve bir Ayamara ulusal projesi kapsamındaki komün sakinleri için uygulanan yerel kalkınma projelerinden bahsettiğinden daha az bahsetti. Kataristalar ve Indianistalar, batini (ezoterik) bir külte benzeyen pachamamacılık tütü bir siyasetle haşır neşir. Yanılıyor olabilirim ama, şimdiye kadar ben hiç *vivir bien* [iyi yaşamak] sloganı altında bir barikat görmedim.

Pachamamismo (doğaanacılık) 18., 19., ve 20. yüzyılların yerli isyanlarının da söylemsel temeli değildi. Forrest Hylton’un, kabile şeflerinin kentsel sol kesimlerle ittifak içinde eğitim, otoritelerinin kabulü ve toprak talep ettikleri Chayanta (1927) (11) ile ilişkili olarak gösterdiği gibi; talepleri modern/batıcı kölelik karşıtı söylem ile yüklüydü. Ayrıca 40lar ve 50lerde birçok bölgesel birlik geleneksel liderlerinin yenisömürgeci statükonun korunmasına yönelik yaklaşımlarını terk ettiler.

Pachamamismo kategorilerinin bir çoğu (sadece bir tanesini örnek olarak vererek *chacha-warmi*)(12) tarihsel bir inceleme karşısında geçersiz hale geliyor. Milton Eyzaquirre’e göre bu kategoriler,

atalardan gelen adetlerinden ziyade Katolik evlilik anlayışının dayatmaları ile daha çok alakalıdır. Sömürgeleşme (dekolonizasyon) Toledo Valiliğinin (13) iki cumhuriyetli politik rejimine geri dönmek anlamına mı geliyor? Son tahlilde, yerli olmayan *pachamámicos* ve muhtemelen çoğunluk olarak da *pachamámicos* olmayan yerliler var; bu nedenle de en ufak bir eleştiriyi dahi ırkçı olarak nitelendirmenin bir temeli yok. Her ne kadar *pachamomismo* son derece radikal gözükse de, bu yaklaşımın felsefi genellemesi ne kapitalist bağımlılığın, sömürücülüğün ve rantiyenin üstesinden gelmeye, (14), ne de yeni bir devletin kurulmasına ya da yeni bir “post-klientalist” (ahpaçılık sonrası) siyaset biçimine yönelik ihtiyaca cevap vermek için bize hiçbir ipucu sağlamıyor. Hükümet içinde de ufak bir etkisi olduğu sürece, *pachamamismo* ciddi herhangi bir tartışmayı içi boş “felsefi” laf kalabalığına döndürmek için kullanışlı bir söylem olmaya devam edecek.

Sömürgelerin özgürleşmesi üzerine süren tartışma gettonun (varoşun) hayatta kalması gerekliliği (yani ‘atalardan gelen kimlik ve kültürün korunması ve ‘iyi çiftçi’ yerli teorileri veya direk olarak Avatar filmindeki iyi yürekli yabani imajı gibi şeylerin) ve ‘evrensel’ kültürel değerlerden nasibini almak anlamına gelen, asimile olma olasılığı arasında varolan gerilimi görmezden gelemeyiz. Muhtemelen iki aşırı ucun arasında, sömürgelerin özgürleşmesini ve sosyal ve kültürel gelişimi birlikte sağlayacak bir arayol bulunabilir. (bazı hacienda’larda (ç.n. Latin Amerika’ya özgü feodal/kapitalist

arası büyük çiftlikler) çokkültürcülüğe ve çoğulcu kültüre sempatik bakmayan toprak ağaları çiftliklerine sadece ortakçılarıyla kendi dillerinde, Aymara (yerli dili), konuşan

Pachamamismo, “21. yüzyılda yerli olmak ne anlama gelir?” gibi ciddi konuların tartışılmasını engelliyor. El Alto’daki bir minibüs durağının Pentecostalism’e¹ dönmüş Aymara kökenli sahibi ile Potosí’nin kuzeyinde etnik ekonomi temelinde üretimine devam eden bir komünün sakini basitçe nasıl karşılaştırılabilir? Çoğunluğunun kentlileştiği ve küresel piyasaların içinde melezleşme/göç/gömülme’nin her tipine maruz kaldığı, yerli/melez ticaret burjuvazisinin yükseldiği bir ülkede komünal modelin uygulanması nasıl mümkündür? Ve son olarak, Bolivyalı yerliler ve dünya adına konuşan küreselleşmiş *pachamámico* entelektüellerini temsilci olarak kim seçti? Evet, bunlar “tek boyutlu düşünen” birinin sözleri ama kaile alınmaya değebilir.

Çevirenlerin notu:

1 *Pentecostalism*: Birleşik Devletlerde 1901 yılında başlamış, İncil’de yazan her şeyin doğru olduğuna inanan modern bir Hıristiyanlık tarikatı. Kaynak: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/pentecostalism> (Ç.N.)

Rebelión, 05.05.2010

Çeviren: Umud Karaca, Hade Türkmen

Pablo Stefanoni'nin "Yerlilik ve Doğanacılık" Yazısına Cevap

Hugo Blanco

Pablo Stefanoni, "Pachamamismo bizi nereye götürüyor?" başlıklı makalesine sağ kanadın Cochabamba Zirvesi'ne dair yapmış olduğu aptal yargıdan hareketlenerek başlıyor. Toplantıyı değerlendirecekmiş gibi gözüküyordu, ama anlaşılın yerli-karşıtı ırkçılık gözünü kör etmiş ve ciddi bir değerlendirmesi de yok.

Bir yazar, bir gazeteci ve Uruguay, Brezilya ve İsveç'te çevresel kampanyaların koordinatörü olan Silvia Riberio'nun toplantıya dair ne söylediğine bir bakalım. Kendisi bu konularda uluslararası bir konuşmacıdır ve Birleşmiş Milletler'in çeşitli çevre antlaşmalarını takip etmiştir:

"Bu zirvenin resmi çağrısına verilen geri dönüş tüm beklentileri, hem sayısal katılım (35.000); hem de kendisini iklim krizi üzerine süregelen uluslararası tartışmada tarihi bir dönüm doktası yapmasıyla "içerik" bakımından aştı. Kopenhag'da güçlü hükümetlerin manevralarıyla yüzleşen Boliviya, kendi durumlarını göstermek ve bunları hükümetlere sunmak isteyen dünya halklarının tabanından gelenleri kendisine çekti. Her iki açıdan da çok büyük bir başarıydı. Ki bu, mücadeleler arasındaki çalışma ağı ve etkileşimleri güçlendirdi..

İklim krizine dair strateji, eleştirel analiz ve kavrayışları geliştirmek için kitadaki ve tüm dünyadaki kültürler, insanlar ve hak savunucusu grupların çeşitli bakış açılarıyla zenginleştirilmiş ortak bir zemin ortaya koyuldu. Cochabamba Halkların Anlaşması bunu yansıtır." [15]

Ribeiro'nun sözünü ettiği gibi, ciddi bir analiz, özellikle toplantı sonuçlarını, Halkların Anlaşmasını, değerlendirerek başlamalıydı. Stefanoni bunu yapmıyor; toplantı hakkında yaptığı tek yorumu başka bir makalesinde şu: "Sadece

Başkanımızın (hakettiği) uluslararası popülaritesini onaylamaya ve coşkulu bir kolektif boşalma halinde duygusal bir antikapitalizmle meşgul olmaya yaradıysa, bu zirvenin pek de bir avantajı olmayacaktır." [16]

Stefanoni "Zirvedeki resmi yanıtların çoğu, toplantı teması olan iklim değişikliği meselesinin doğaanacılığa (pachamámicos) teslim edilmiş olması ile bağlantısız değildir..."

Kim teslim etmiş? Morales, hükümetlerin eylemsizliğini protesto eden 100.000 insanın duyarlılığı ile kesinkes örtüşen Kopenhag'daki haklı çıkışı sonrası, sadece yerli halkları değil tüm dünya halklarını zirveye çağırılmış tek devlet başkanıdır.

Kimse küresel iklim değişikliği meselesini yerli halklara teslim etmiş değil. Onlar, büyük çok uluslu şirketlerin faaliyetleri sonucu oluşan çevresel kirliliğe karşı ve Dünya Ana'yı savunmak için, Peru'da, Bagua'da olduğu gibi gün be gün çarpışan ve ölen insanlar. Şimdilerde, Ekvador'un yerli halkı, doğal kaynak çıkarma politikası yüzünden Correa'nın "21. yüzyıl Sosyalizmi"ne muhalefet etmeye doğru kaymış durumda. Ama bu ekolojik mücadeleler Stefanoni için hiç bir önem arz etmiyor; bunlar uygarlaşmış ekolojiyle bir tutulamazlar: "Avrupa'da çöplerin geri dönüştürülmesinde (plastik ürünler dahil) bizim ülkemizde olduğundan çok daha fazla farkındalık var- ki birçok yönden pek çok şey hala gerçekleştirilmeyi bekliyor- ve sözümüne bir First Nations* felsefesine kıyasla bilgi sahibi ve teknik olarak sağlam bir çevrecilik iklim değişikliği ile başa çıkmada çok daha etkili görünüyor."

Mesa 18'deki yoldaşların [Mesa 18, Cochabamba zirvesindeki 17 resmi ça-

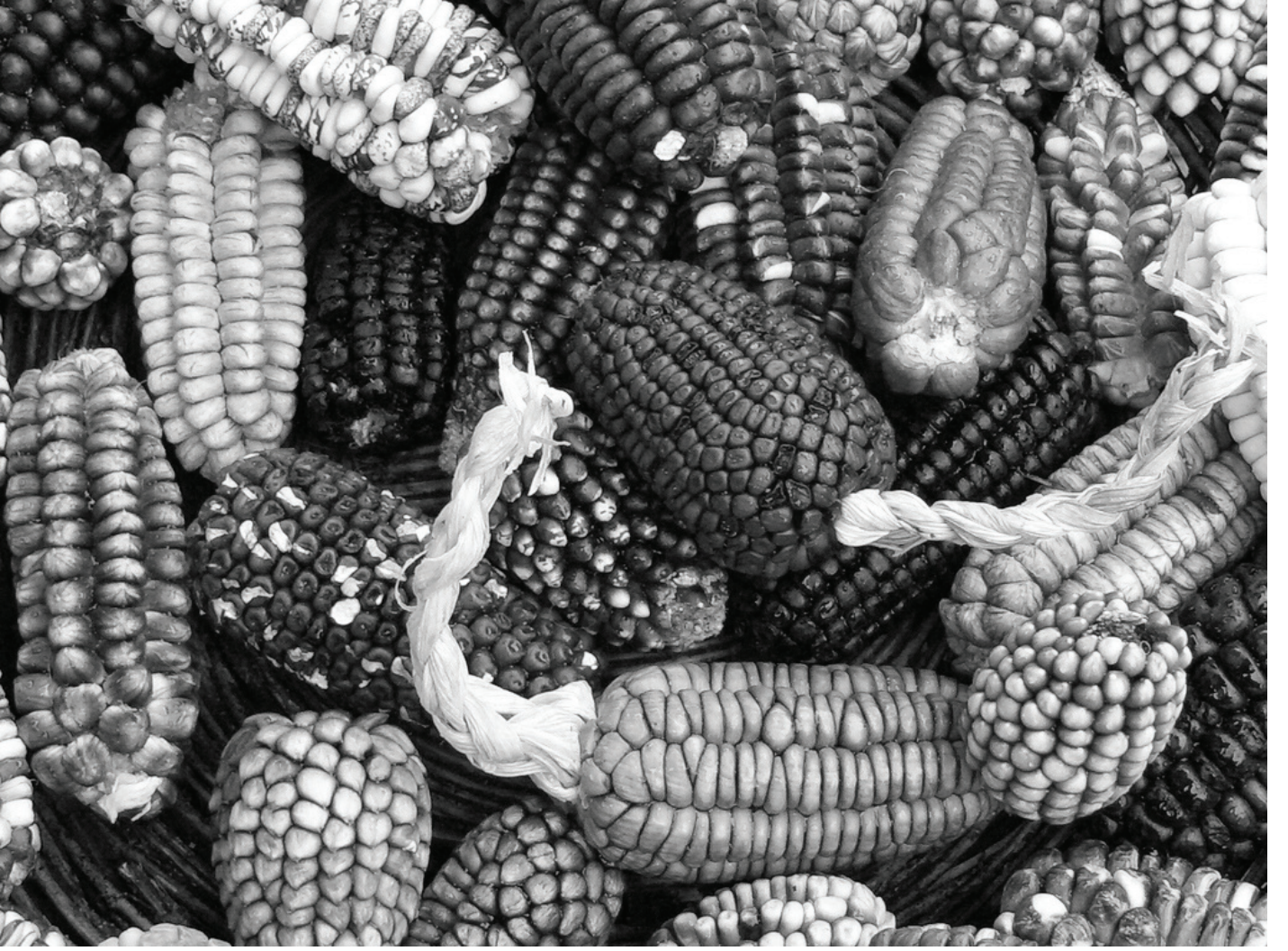
alışma grubuna ek olarak, Morales hükümetinin madencilik ve hidrokarbon politikalarına karşı çıkan toplumsal hareketlerden gelen insanların oluşturduğu gayriresmi bir çalışma grubuydu] Boliviya hükümetinin sürmekte olan doğal kaynak çıkartım faaliyetlerine getirmiş oldukları eleştirilere katılıyoruz. Hükümeti, Stefanoni'nin ortaya koyduğu üzere, tutarlı bir şekilde "doğanacı" (pachamamista) olmamakla eleştirdiler.

Stefanoni diğer şeylerin yanında " Her ne kadar yanılıyor olabileceğim de "iyi yaşamı" (vivir bien) destekleyen bir barikat hiç görmedim." diyor. Peru'da bahsettiğim çevre savaşları, kapitalizmin "olası en kısa sürede daha fazla para kazanmalıyız" öğretisinin tersine "buen vivir" adına sürdürülmekte. Bu mücadelelerde yer alan bir kadının geçenlerde söylediği gibi: "Ben altın yemeyeceğim."

Bu ve diğer hususlarda, Doğanacılık (Pachamamismo) söylemi, yüzleşmemiz gereken can alıcı meseleleri ele almıyor oluşumuza bir kılıf olarak öne sürülmediği taktirde büyük saygı hak eden bir disiplin olan felsefe alanına çekiyor tartışmaları. (17)

Bu söylemin bir bahane olarak kullanılmaması gerektiği konusunda hemfikiriz; ama bunu Doğa Ana'yı savunma amacıyla kullanmaya hakkımız da var; ki bu, dünyayı kendi yerli bakış açımızla gözlemlemeyi (kendisinin böyle bir bakış açısı olmadığı kesin) terk etmemiz gerektiğini talep eden Stefanoni'nin yaptığı bir şey olmasa gerek. Onun kendi dünya görüşünü koruma hakkı olduğu gibi, bizim de kendi kimliğimizi geliştirmeye hakkımız var.

"Dekolonizasyon üzerine süregiden tartışma, gettonun hayatta kalma mücadelesini gözardı edemez (atalarımızdan

kalma kimlik ve kültürün ya da yerli 'iyi çiftçi' teorilerinin korunması şeklinde)..."

Öncelikle; gettodan sözedelim. Yerlilerin büyük kısmı getto değil ve olmak da istemiyor. (Tabii, Stefanoni tarafından da saygıyla anılan Felipe Quispe gibi derin ırkçı ruha sahip istisnalar da bulunmakta) Ekvador'daki Pachacuti partisi, gringo'ları programlarını kabul ettikleri taktirde üyeliğe kabul ediyor. Peru'da bizler kendimizi daha geniş bir kitle hareketinin birer parçası olarak görüyoruz. Morales Cochabamba toplantısına herkesi davet etti. (Ne yazık ki, Kopenhag'da bulunmuş olan birçok Avrupalı, İzlanda'daki volkanın patlaması sonucu oluşan küller sebebiyle uçuşlarının iptal edilmesi üzerine toplantıya katılmadılar).

Bu konuda en iyi örnek "Bizler yerliyiz, bunla gurur duyuyoruz, yerli oluşumuza saygı duyulsun istiyoruz. Bizler kendimizi Meksika ve tüm dünyadaki yoksulların kardeşi olarak görüyoruz" diyen Meksika'daki Chiapas Maya'larıdır. Unutulmasın ki, Dünya Sosyal Forumlarından çok daha önce, ilk uluslararası toplantı "Neoliberalizme karşı, insanlık için" başlığı ile Chiapas'da, Zapatista yerlilerinin çağrısı üzerine toplanmış ve 70 ülkeden gelen katılımcılarla gerçekleşmişti.

"İyi yerli çiftçi" ye göre şu tabii ki doğru, yıllardır kuşaktan kuşağa aktarılan, toprağı koruyan bir tarımsal üretime sahibiz. Yerli tarımı, toprağı tahrip eden monokültürle uyuşmaz; modern endüstriyel tarımda kullanılan kimyasalları kullanarak toprağı tahrip etmez, ki o

modern endüstriyel tarım, genetiğı değıştirilmiş organizmaları da kullanıyor ve yeniden üretim için kullanılmayan terminatör tohumları keşfetmiş durumda. Yerli tarımı, her şey bir yana, ürünü harmanlar ve üründe rotasyon uygulayıp toprağı korur.

"Değışim süreci, doğaanacıların (pachamamismolar) ellerine teslim edilemeyecek kadar önemlidir."

Bunu yapmak isteyen kim? Değışim için mücadele eden yerli hareketi, bu mücadeleye tüm insanların katılmasını bekliyor.

"Atalarımızdan gelen otantizm sahteciliğı Latin Amerika'nın 'doğal egzotizminin' peşindeki devrimci turistleri kendine çekmesine faydalı olabilir..."ancak yeni bir devlet kurma, yeni bir kalkınma

modeli tesis etme, uygulanabilir bir üretim modeli ya da yeni bir demokrasi ve kitlesel katılım yaratma konusuna pek de katkı sağlar gözüküyor. Düşünsel kabul görürlüğü, kapitalizmin, doğal kaynak tüketimciliğinin ve rantçılığın üstesinden gelmeye veya yeni bir devlet inşa etmeye yarayacak ipuçları sunmuyor.

Yerli toplumu, Amerikadaki her bir ülkede yerli bir nüfus olarak var: Bolivya, Şili, Honduras, ABD, Meksika, Kanada. Bu topluluklarda yürürlükte olan şey kolektivizm (Bu, kendilerini çevreleyen kapitalizm tarafından deforme edilmiş toplulukların olmadığı anlamına da gelmiyor). Bu topluluklar, küçük ölçekte, sistem içerisinde mücadele eden ve onla beraber var olabilen politik birer güç.

Sistem karşıtı mücadele, yerli toplumu örgütsel bir güç olarak kuvvetlendiriyor. Bunu Peru, Cusco'da La Convencion vadisindeki toprak mücadelesi sırasında bizzat deneyimledim. Geçen yıl, Bagua'daki katliamın ardından polis, halk hükümeti tarafından yönetilen çoğu ormanlık alana girmeye korktuğunda gözlemledik.

Bu güçlenmeyi şimdi de yerlilerle "21. yüzyıl sosyalizmi" arasındaki gerilimde, Ekvador'da görmekteyiz. Kolombiya Cacia'da, hükümet, paramiliter güçler ve FARC'ın (18) saldırılarına karşın, yerli örgütlülük toplumsal alanda güçlenmekte ve topluluklar birleşip beraber hareket etmekte.

En iyi örnek ise, üyeleri dönüşümlü olarak ve maaşsız görev yapan "juntas de Buen Gobierno" (İyi Hükümet Konseyleri) yoluyla 16 yıldır doğrudan demokratik, kolektif bir şekilde kendi kendilerini yöneten Chiapas yerlileri. Oluşumu açısından keza yerli bir niteliği olan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu, hükümette görev almamakta; üyelerin konseylerde görev alması yasak. Görevleri, yerli toplulukları "kötü hükümetin" saldırılarından korumak.

Yerliler gücü "eline almıyor", bunu özgün, demokratik yolla alttan kuruyorlar. Buna "sosyalizm" adını vermiyorlar çünkü Şili'deki 'sosyalist' hükümet Pinoche kanunlarını kullanarak Mapuche halkını hapse atıyor; ve yine belirttiğimiz gibi Ekvador'da yerliler "21. yüzyıl sosyaliz-

mine" karşı mücadele ediyorlar.

Ekvador ve Venezuela hükümetlerine benzer şekilde Bolivya'da da, er ya da geç, "sosyalizme doğru hareket" adlı, hala yerli ve demokratik olmayan; fakat oligarşi ile yerli halk ve Bolivya nüfusunun geneli arasında bir orta yol olan anti-empyralist hükümetle de çekişme yaşanıyor olacak.

Umuyoruz ki, yerli olmayan nüfus da yeni bir toplumun inşasına katılır. Arjantin'deki "fabricas recuperadas"ın (işgal edilmiş ve işçiler tarafından işletilen fabrikalar) ortaya çıkışı bizi heyecanlandırıyor. Muhtemelen, buna benzer başka örnekler de var.

Doğaanacı (Pachamamismo) dilin, hareketi geri tutmak ve diğer bazı nedenlerle devlet makamları ve STK'larca kullanılıyor olması yerli ruhunu, yerli dünya görüşünü, yerli dilini ve yerli mücadelesini geçersiz kılmaz. "Marksizm-Leninizm" Sovyetler Birliği'nde işçi öncülerin katliamını kamufle etmek için kullanılmıştı; keza bu da Marksizm ya da Leninizmi geçersiz kılmaz. Sözümona demokratik neoliberal hükümetler de demokrasiyi geçersiz kılmazlar.

* Bu kavram Amerika Kıtası yerlileri ve özellikle Kanada yerli halkı için kullanılmaktadır.

Lucha Indígena

11 Mayıs 2010

Çevirenler: Merthan Özcan, Elif Bozkurt

STEFANONI Pablo, BLANCO Hugo, FIDLER Richard
Notlar

[1] <http://pwccc.wordpress.com/>

[2] Bkz. Bolivia: 'People's Agreement' adopted by the World People's Conference on Climate Change and the Rights of Mother Earth

[3] Bkz. United, the developing countries can save the world

[4] <http://alainet.org/active/37882>

[5] İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı 20-22 Nisan tarihlerinde Bolivya'nın Cochabamba Bölgesindeki Tiqipaya kasabasında gerçekleştirildi

[6] Evo Morales'in zirveye hitap ederken yaptığı

bir yorum dünya genelinde yaygın bir şekilde yanlış yorumlandı. Bkz. <http://www.misna.org/news.asp?a=1&a...>

[7] Bkz. <http://lists.econ.utah.edu/pipermai...>

[8] Catherine E. Walsh, Ekvador, Quito, Bolivar'daki, Andina Simón Üniversitesi, Latin Amerika Kültürel Araştırmalar Doktora Programı başkanıdır. Bkz. <http://tinyurl.com/2dpgby4>. FLACSO Ecuador, Latin Amerika Sosyal Bilimler Fakültesi'nin Ekvador'dak bölümüdür.

[9] Reprimarización, "reprimarizasyon" olarak da yer yer kullanılan yeni bir İspanyolca bir kavram; çok açık rekabet avantajı bulunan yerlerde ekonomiyi düşük artı-değerli mallar üretmeye zorlama anlamına gelmektedir. Örneğin Bolivya'da, çok az rafine kapasite gelişimi ve düşük katma-değerli üretim ile ihracata yönelik hidrokarbon çıkartımı

[10] Sırasıyla, Quechua, Toprak Ana ve Toprak Baba anlamındadır. Felipe Quispe Pachakuti Yerli Hareketi'nin (MIP) başını çekmektedir ve aynı zamanda Bolivia Birleşik Köylü Sendikaları Konfederasyonu (CSUTCB) genel sekreteri olmuştur. Bkz. <http://en.wikipedia.org/wiki/Felipe....> Bolivya'nın Chapare bölgesi Yerli halk yetiştiricilerinin yaşadığı merkez bölge ve hala sendikalarına Evo Morales başkanlık etmekte.

[11] Bkz. Forrest Hylton, "The Bolivian Blockades in Historical Context", <http://www.counterpunch.org/hylton0...>

[12] Chacha Warmi: Evrende denge sağlamak için her iki cinsin birlikte çalışması gerektiğini söyleyen Quechua prensibi. Evo Morales, eşit sayıda kadın ve erkekten oluşan kendi kabinesini örnek olarak göstermektedir. 10 kadın üyeden üçü Yerli sosyal aktivistlerdir. .

[13] Peru Valiliği, 16, ve 17. Yüzyıllar arasında Amerika Kıtasındaki iki İspanyol Valiliği'nden biriydi. Vali Francisco de Toledo 1569'dan 1582'ye kadar Peru'daki İspanyol egemenliğinin koruyucusu oldu Peru'daki İnka devletinin son Yerli lideri Túpac Amaru'yu idam ettirdi

[14] Rantçılık, burada, doğal kaynak çıkartımı karşılığı alınan işletme payları ve vergilere olan ekonomik bağımlılık anlamında kullanılmaktadır.

[15] <http://tinyurl.com/266zcg>

[16] Bkz. "Bolivia Avatar," <http://www.surysur.net/?q=node/13391>.

[17] "Bolivia Avatar", op. cit.

[18] Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri. Ülkedeki en eski ve en geniş muhalif örgütlenme.. FARC gerillalarının yerli topluluklara saldırdıkları biliniyor

* From Socialist Voice:
<http://www.socialistvoice.ca/?p=1228>

Kaynakça: http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article17453#outil_sommaire_1

Kalkınmacı Gelişmeyi Durdurun, Yaşamın Yeniden Akmasına İzin Verin

KruHA - Halkların Su Hakkı Hareketi

Endonezya

22 Nisan 2010 tarihinde, dünyanın dört bir yanında insanlar Dünya Günü'nü kutladı. Bu kutlamanın ruhunda, dünyayı insan yaşamının ve yaratının tüm yarattıklarının evi ve yaşamının merkezi olarak yüceltmek ve saygı sunmak vardı. Dünya ve etrafındaki her şey, ekosistem adı verilen, birbiriyle bağlantı içinde olduğu düşünülen bir ağın içinde yaşar şekilde tasavvur edilmektedir. Bir sistem olan bu ekolojik kompozisyonun içindeki her unsurun sistemin akışında vazgeçilmez bir yeri vardır, çünkü bu unsur ekolojik sistemden çıkarılırsa, bütün hasar görür ve bu da, karmaşa ve yıkıma yol açar. Ekolojik sistemlerde, insanların çok belirleyici bir rolü vardır. Şimdiye dek, insanlar daha çok yıkıcı bir rol üstlendi ve bu da, en çok insan yaşamına zarar verecek. Ama artık, insanın doğada koruyucu rolünü belirgin kılmanın ve bu göreve kendimizi adamanın zamanı geldi.

Bolivia'da, 18 ile 22 nisan arasında düzenlenen, Halkların Toprak Ana Hakkı Konferansı'nda, bu bağlamda gerçekleştirilen bir dizi etkinlik arasında, Su savaşlarının 10 yılı anması da gerçekleştirildi. Bu konferans, Kopenhag İklim Anlaşması ya da, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması'nın eksiklik ve yetersizliğine halkların bir cevabı da oldu. Kopenhag Anlaşması'nın hiç bir hukuki bağlayıcılığı yoktur ve iklim değişikliği konusu ve sorunlarıyla başa çıkmak için bütün ülkelerin gös-

termesi gereken çabalar noktasında hiç bir dayatıcılığı bulunmamaktadır. Kopenhag'da oluşturulan Birleşmiş Milletler Anlaşması da, gelişmiş ülkelerin sorumluluklarını vurgulamaktan uzak kalmıştır. Oysa bu ülkeler, çevreyi yok etmekte olan kalkınmacı modelin esas taşıyıcı ve yayıcılarıdır. Bu kalkınmacı model, iklim adaletsizliğine yol açan

Dünya ve etrafındaki her şey, ekosistem adı verilen, birbiriyle bağlantı içinde olduğu düşünülen bir ağın içinde yaşar şekilde tasavvur edilmektedir. Bir sistem olan bu ekolojik kompozisyonun içindeki her unsurun sistemin akışında vazgeçilmez bir yeri vardır, çünkü bu unsur ekolojik sistemden çıkarılırsa, bütün hasar görür ve bu da, karmaşa ve yıkıma yol açar.

tüm temel insan hakkı ihlallerinin altında yatan sistemi oluşturmuştur.

İklim değişikliği konusunda, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere karşı bir ekolojik borcu vardır. Ülkemiz Endonezya da, Kuzey ülkelerinden borcunu toplayacak ülkeler arasında sayılmaktadır. Ancak, Endonezya'nın, ana özellikleri kaynakları emerek tüketmeye ve sömürüye dayanan, kalkınmacı bir gelişmecilik ideolojisine ne kadar sıkı sıkıya bağlı siyasi pratikler içinde olduğu göz önüne alındığında, bu borcun arkasındaki mantık, halkla neredeyse alay eden bir niteliğe bürünür. Bu paradigma sorgulanmadıkça, ekolojik borcu toplama modeli, gelişme adına uygulanan

borç verme modelinden bile daha kötü şekilde, yine aynı kesimlere büyük zararlar vermeye gebedir. Kalkınmacı gelişme modeli sömürü ve kaynakların tüketilmesine dayanırken, geriye döndürerek gelişme modeli kurbanların kayıplarının tazmin edilmesi ve ekosistemin yeniden akışına döndürülmesi esasına dayanır. Kalkınmacı gelişme modeli siyasi ve va-

tandaşlık haklarından, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara kadar, özellikle temel gereksinimlerde (gıda, barınma ve sağlık alanında) bir dizi alanda kendini gösteren insan hakları ihlallerini beraberinde getirir. Aynı zamanda, özellikle, sağlıklı bir çevrede yaşama, adil gelişim, kuşaklararası eşitlik ve sürdürülebilir dayanışma gibi bir dizi üçüncü kuşak insan hakları da, hayata geçirilemez.

İnsanların yaşamı ve sağlıklı bir çevrede yaşaması noktasında, özellikle en temel haklardan biri olan, su hakkı konusunda çalışan bir ağ örgütlenmesi olan KRUHA, sağlıklı bir çevrenin yeniden oluşturulması ve korunması için giderek artan sosyal bilincin farkındadır. Tüketici ve

sömürü temelli kalkınma modelini bu sosyal unsurların çoğunun eleştirdiğini gözlemlemektedir. Ancak, bu bilinç ve eleştiri genelde çok yüzeysel kalmakta, kolaylıkla bireylerde davranış değişikliği oluşturma noktasına çekilebilmekte ve yapısal sistem değişikliklerini talep etmemektedir. Çevresel yıkım o kadar sistematiktir ve kapitalizmin hükmü altında siyasi çöküş o kadar ciddi boyutlardadır ki, buradan çıkış yolu sadece bireysel davranış değişikliklerinde aranmaz. Burada en önemle gereken, yeni bir habitus yaratmak, yani bireysel davranış değişiklikleri ve girişimlerin etkileşim içinde oluşacağı, yapısal ve sistematik değişikliklerin diyalektik sentezini mümkün kılacak bir toplumsal değişimin taşıyıcısı olmaktır. Hasarın ne kadar sistematik şekilde tasarlandığı ve yürütüldüğünü göz önüne alırsak, değişikliğin de, siyasi sistemden ve ekonomik yapıdan başlaması gerekir.

Bu nedenle, KRUIHA'nın hükümetten talepleri şunlardır:

Birinci olarak, siyasi egemenliği kelimelerin tam anlamıyla halka geri verin. Bütün toplum meseleleri, toplumun faydasına ve katılımına konu olmalı, sadece pazarın işleyişini belirleyen iş çevrelerinin ve hükümetin seçkinlerinin işi olmaktan çıkarak, bütün insanların faaliyet ve katılımına açık olmalı, bunun alanı haline gelmelidir. Bunun için, oluşturulan siyasetlerden, kurumlara kadar,

bütün yapılar neoliberalizmin unsurlarından arındırılmalı, ortak çıkarlar çerçevesinde (cumhuriyet anlayışıyla), halkların eline teslim edilmelidir. Bunun için, öncelikle bireysel davranışların değil, siyasi sistem ve sosyal yapının değişmesi şarttır. Güncel ortamda, sosyal ve siyasi pek çok oluşum, bireysel davranış ve yaşam tarzı değişikliklerine aşırı vurgu yaparak, ütopyik tablolar ve beklentiler kurgulamakta ve banalite kültürüne hizmet etmektedir. Sisteme ve siyasi-toplumsal yapıya yönelik, belirleyici, gerekli ve acil değişim hatlarını ve hareketlerini bir an önce kavramak ve yaratmak zorundayız.

İkinci olarak, hükümet gelişmiş ülkelerden talep ettiği ekolojik borçla, kalkınmacı gelişmeyi finanse etmeyi bırakmalıdır. İklim değişikliği jargonunda zenginlerin fakire vermesiyle denge sağlanması ve uyum programları ya da temiz gelişme mekanizması olarak süslenen, bu kalkınmacı anlayıştır. Oysa, bu borç ödemesi yıkıcı gelişmenin (madencilik, çevreyi kirleten sanayiler, suların sömürülmesi vb) kurbanlarının taleplerinin karşılanması (yıkımın olabildiğince geri çevrilmesi, zararların karşılanması, rehabilitasyon) amacıyla kullanılmalı, eko sistemlerin doğal haline döndürülmesini hedefleyerek, işleve sokulmalıdır.

Üçüncü olarak, hükümet insan hakları açısından üç ana devlet yasasını yürürlüğe geçirmek zorundadır. Bu yasalar;

insani saygı, sosyal güvence ve diğer yaşamsal gereksinimlerin karşılanması olarak tanımlanmıştır. A) Hükümet insanlara zarar vermeden ve karışmadan suyun doğal bir madde olarak kullanma haklarına saygı göstermelidir. B) Ancak, insanların su ihtiyacı hakkını tehdit edebilecek gurupların varlığından dolayı, insanların su hakkını sadece korumak yeterli olmayacaktır, bu yüzden hükümet suyun şirketler tarafından sömürülmesini ve suyun şişelenmesi veya daha farklı biçimlerde metalaştırarak kullanılmasını önlemek zorundadır. C) Hükümet, su kaynağı olmayan veya elde etmekte zorlanan insanların su kullanma hakkını gidermelidir. Bu ihtiyacın giderilme zorunluluğunda özel şirketlerle işbirliği yapmamalıdır. İnsanların su ihtiyacının giderilmesi için özel sektörün desteği alındığı takdirde, bu hak olmaktan ziyade bir meta aracı haline gelecektir. Hiç bir ticari sektör kar amacı gütmeyen bir işte yer almaz. Halka hizmet etmek hükümetin zorunluluğudur. Kar güdüsü olan hiç bir işlev halka hizmetle bağdaştırılamaz. Eğer hükümet halka hizmet etmeyi başaramıyorsa, tanımı gereği, hükümet olmaktan çıkar. Buna izin verilmeyin.

Jakarta, April 22rd 2010.

People's Coalition for the Right to Water (KRUIHA)

Çevirenler: Kızılca Yürür, Özgür Duman

İklim Değişikliği, Yerlicilik ve Doğaancılık

Fevzi Özlür

Bolivya Cochabamba'da düzenlenen "İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı", tüm dünya üzerinde iklim değişikliğine karşı yürütülecek mücadelenin tartışma başlıklarını ortaya döktü. Konferans ardından yayınlanan Doğa Ana Hakları Bildirgesi ve sonrasında gelişen tartışmalar, iklim değişikliği konusunda Bolivya hükümeti merkezli iki temel söylemin yükselmesine neden oldu. Bunlardan birincisi, Konferansın yapıldığı yerden kaynaklı olarak, yerlici bir politik dil; diğeri ise "doğa ana" temasının ima ettiği söylemdir. Ama peki bu söylem ve politikanın arkasında Bolivya özelinde hangi gerçekler yatmakta ve bu politik dil, iklim değişikliğine ilişkin tartışmalarda bir referans noktası olabilir mi? Diğer yandan da bu tartışmaları bir defasında tüketip atmak yerine bu tartışmanın düzlemlerinin doğru tespiti açısından bir değerlendirilmeye ihtiyaç var.

Neden Cochabamba: Strateji mi Taktik mi?

15. yüzyılda başlayan sömürgeleştirme hareketi 21. yüzyıla kadar Bolivya'da tüm doğa varlıklarının yağmalanmasına yol açtı. Özellikle 19. yüzyıl sonrası başlayan kapitalist politikalar bölgenin tüm rezervlerinin, kapitalist merkezlere akmasına yol açtı. Bolivya'da yaşananlar bir yönüyle bilindik bir sömürgeleştirme hikâyesi. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise gaz, maden, su üzerinde uluslararası şirketlerin denetimi giderek arttı.

Neoliberal dönem ile birlikte şirketlere tanınan su imtiyaz sözleşmeleri, yoğun özelleştirme politikaları ve Dünya Bankası eliyle gerçekleştirilen yapısal uyum programları sonucunda ikibinli yılların başında, Bolivya ekolojik krizin etkilerini

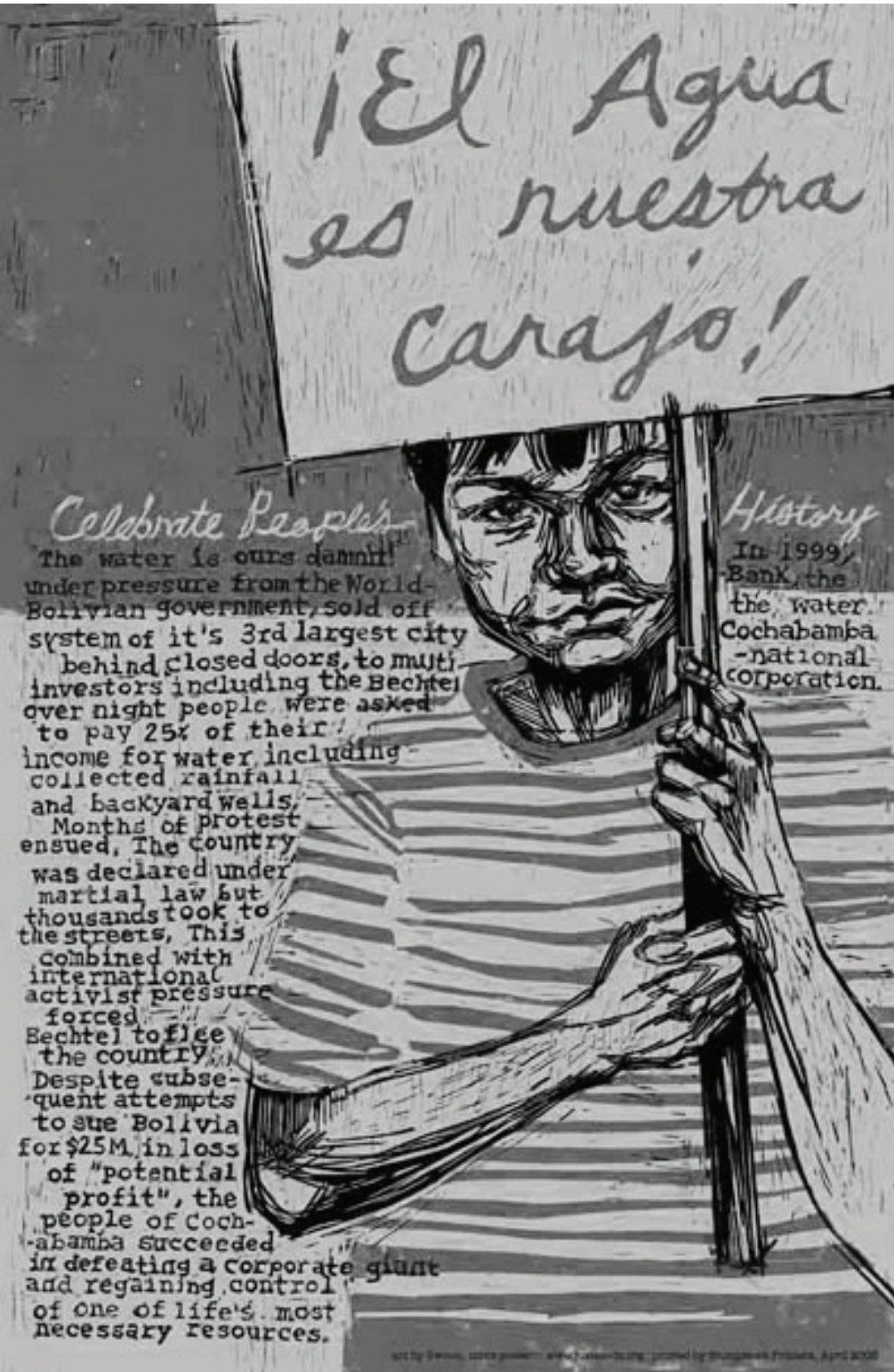
en derinden hissetti. Kentsel su hizmetlerinde yüzde beşyüze varan artışlar, suları denetim altına alan şirketlerin daha fazla kar elde etmek için tarımsal sistem ve tarım çalışanları üzerindeki yoğun baskısı etkisini giderek hissettirir. Tam da bu sürecin etkisiyle 2000 yılında yaşanan su krizine dayalı olarak "Cochabamba Su Savaşları" denilen olaylar başlar.

Yerli halk, iklim değişikliğinin etkilerinin yıllar boyunca en çok hissedildiği bir bölgeden isyan bayrağını açar: Cochabamba'dan. Sömürge sonrası madencilik faaliyetleri sonucunda tüm zenginlikleri İngiliz, Alman şirketlerinin eline geçen halk, bir de su krizi ile boğuşmaktadır. Bu olaylar aynı zamanda Bolivya'da Morales hükümetinin iktidarı almasına yol açacak sürecin de fitilini ateşlemiştir. Bu anlamda Cochabamba, sadece iklim değişikliğinin sonuçlarının en yakıcı hissedildiği bir bölgenin adı değil; aynı zamanda Bolivarıcı Hükümetin de isyan bayrağının filizlendiği yerdir. Bu yönüyle konferansın burada toplanması bir yönüyle Bolivya'da sosyalizme geçiş programı açısından simgesel ve stratejik bir anlam taşımaktadır.

Yerlicilik, Sınıfsal Taban İnşası

2000'li yıllarla birlikte yükselen toplumsal hareketlerin doğal zenginliklerin kamulaştırılmasına ilişkin talepleri üzerinden yükselen sosyalist ve sendikal hareketlenme karşısında, özelleştirmelere ve neoliberal politikalara direnmeyecek bir sivil toplum inşası projesi başlar. BP gibi çok uluslu gaz şirketleri, SUEZ gibi su şirketleri, madencilik sektöründe aktif uluslararası şirketler, Alman Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Vakfı gibi örgütler, Dünya Bankası; Cochabamba su savaşları sonrasında kendine bağım-

lı bir sivil toplum yaratmak için milyonlarca dolarlık fon, hibe ve proje akıtır Bolivya'daki örgütlere. Suyun kamusal nitelikte kullanılmasını değil; pazar koşullarında satılmasını sağlayacak bir sivil toplum (modeli yaratma yönünde) harekete geçirilir. Kapitalizmle barışık Bolivyalıların denetiminde olan bu örgütlenmeler aynı zamanda sosyal mücadelelerin de eritilmesinin yolu olarak görülmektedir. 2000 yılındaki bu isyan hareketi üzerinden iktidara gelen MESA hükümetinin, doğa zenginliklerinin devletleştirilmesi, yeni anlaşmalarla toplumun kendi öz varlıklarının kullanımını garanti altına alma taahhütlerini yerine getirememesinde de bu örgütlerin aktif bir işlevi olmuştur. Bir yandan askeri kanadı diğer yandan sivil toplumu kontrol altına almayı temel politikası haline getiren Bolivyalı kapitalistler ve uluslararası şirketler karşısında yerlilerin su, toprak, dil, kültürel haklarını savunacak gruplar, sınıfsal hareketler, sendikalar taleplerini gerçekleştirecek düzeyde yeterli bir etkiye sahip olamadılar. 2005 yılından itibaren MESA hükümetinin neoliberal karakteri iyice açığa çıkınca sosyal hareketlenmeler yeniden ve bu kez iktidarı hedefleyerek yeniden patladı. Parlamento binasının işgalinden iktidarın alınmasına kadar giden bu kanlı süreçte, Eva Morales'in sosyalist hareketi MAS, Sendikalar Federasyonu COB, koka çiftçileri ve Cochabambalı yerliler etkin rol aldı. Bolivya'da Morales'in iktidara gelmesinden hemen sonra, hükümet bir yandan askeri bürokrasiye, Bolivya burjuvazisine diğer yandan uluslararası şirketlere karşı mücadele ile karşı karşıya kaldı. Morales, Bolivya'daki doğa zenginliklerinin devletleştirilmesine yönelik her adımda bu bloğu karşısında buldu. Güçlü ve zengin beyazların otonomi talepleri karşısında, anayasal rejimin ne

olacağı tartışmaları hızla büyüdü. Bolviya Anayasa Mahkemesi'nin özelleştirme ve uluslararası şirketlere imtiyaz veren anlaşmaları iptalinin yarattığı hoşnutsuzluk karşısında hükümet hem içerdem hem de uluslararası kamuoyundan destek almak zorundaydı. Bir yandan Amerika'nın diğer yandan burjuvazi ve şirketlerin baskısı altında, Bolviya'nın ekonomik varlığını dayadığı doğal zenginliklerin tam kontrolünü sağlamak, hükümetin geleceği açısından olmazsa olmaz bir gündem olarak durmaktaydı. Bunun için önce Anayasa'da yapılan değişikliklerle İspanyolca dışında Kızılderili dili resmi dil olarak kabul edildi. 36 farklı yerli halk resmen tanındı. Ekonomik model olarak, karma bir ekonomik model benimsendi. Ülkenin tüm yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ülkenin ortak malvarlığı olarak kabul edildi.

Bu bağlamda İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı'na baktığımızda bir yandan yerli halkların devlet iktidarı etrafında konsolidasyonunu sağlamak, diğer yandan da uluslararası alanda hükümetin meşruiyetini sağlayacak bir zeminin inşası Bolviya Hükümeti'nin temel öncelikleri arasında yer aldı. Yerli halkların burjuvazinin politik etkisinden kurtulması bir zorunluluktur. Bu aynı zamanda burjuvaziye karşı verilecek mücadelenin de toplumsal dinamiklerinden biri olarak kurgulanmıştır. Yerli halkların, batı kapitalizminin gözünde otantik bir değer taşımalarını eleştiren Bolviya hükümeti, bunun karşısında ise yerlililiği konferansın odak konularından biri haline getirdi. Bu anlamda bir yönüyle Bolviya sosyalist mücadelesinin devlet kanadı açısından, burjuvaziye karşı mücadelede, yoksul yerli halkların desteğini almak çok önemlidir. Bu geniş ve yoksul yerli kitlelerinin burjuvazi karşısında örgütlenmesi esas meselelerden birisi olarak görülmektedir.

Ancak diğer yandan doğa ana hakları bildirgesinde, toplumsal ve sınıfsal hareketlerin mücadelesine vurgunun zayıf tutulmasını da hayra yormamak gere-

kir. Çünkü eninde sonunda, Bolıvyı'da devlet iktidarının sönümlenerek bir toplumsal yönetime evrıltecek güç, emekçi hareketleridir. Ancak şu anda Bolıvyı'da devlet iktidarının güçlenmesine dayalı bir yönetim ve siyaset işlemektedir. Çünkü politik konjonktür bunu dayatmaktadır. İklim Değişikliği sorununa Konferansın içinden baktığımızda da, bu sorunu çözmeye muktedir toplumsal güçler kimlerden oluşur, bu güçler nelerdir? Sorusunun yanıtını bulmak mümkün değildir. Anlaşılan o ki, iklim değişikliği sorununun nedenleri gösterilmekte ama çözümü ile ilgili emek mücadelesine vurgu yapılmamaktadır. Acaba bunun nedeni iklim değişikliği ile devlet aygıtı arasındaki ilişkinin görülmemesinden kaynaklanıyor olabilir mi? Ya da çubuğu burjuvazi karşısında devlet iktidarının güçlenmesine doğru büken konjonktürün etkisinden mi kaynaklanmaktadır bu durum? Burada eğer kapitalizme karşı mücadele ve iklim değişikliğine karşı mücadele, salt devlet iktidarı etrafında konsolide edilen kitlelerle verilecek bir mücadele olarak örgütlenirse, toplumsal hareketlerin meclislerine vurgu zayıf bırakılırsa, devlet iktidarını sönümlendirecek örgütsel modellerle iklim değişikliği mücadelesi güçlendirilmezse bürokratik aygıtı mahkum olmuş bir kalkınmacı sosyalist modelin çöküşüne giden yol açılacaktır.

Ancak yine hatırlamak gerekir ki, iklim değişikliğe karşı mücadelenin güçlenmesi, ancak uluslararası bir düzeyde kapitalizm karşıtı deneyimlerin çoğalması ve emekçi kitlelerin meclisleri yoluyla devlet iktidarının kontrol altına alınması ile mümkün olacaktır. Halkların İklim Değişikliği Konferansı da bu antikapitalist deneyimlerin çoğaltılmasına yönelik enternasyonal bir adımdır.

Bunlarla birlikte bu yerli söylemin, uluslararası bir konferansta politik aktör haline gelmesi bir yanıyla da yerlilığe evrensel bir karakter kazandırma çabası olarak yorumlanabilir. Bu haliyle, halkların iklim değişikliği konferanslarının bundan sonraki sürecinde, emek ve

doğa sömürsünü merkeze alınmasını sağlayacak bir iklim adaleti hareketinin yükseltilmesi, mücadelenin yerli fetişizmine kaymasının da alternatifi olacaktır.

Doğaanacılık, Devletin Doğayla Dolayımı

İnka uygarlığının devamı olarak görülen Bolıvyı, sömürgeleştirilmiş tarihsel belleğini de temize çekmeye çalışıyor. Burjuvazi karşısında kendi tarihsel referansını yaratmak açısından da Bolıvyı Hükümeti, İnka Uygarlığı'nın kültürlerinden "doğa ana" mitini, politik alanın diline bu konferans yoluyla soktu.

Aslında ekoloji mücadelesinin "derin ekoloji" kanadında, doğa ana miti yaygın bir kullanıma sahip. Ama batı mistizmine gömülü bu derin ekoloji, liberal bireyciliğin dip noktası olarak tarih sahnesine kazanmıştı. Doğa ana eksenli diğer bir praksis ise, Alman Nazi Ekolojisi içinde karşılığını bulmuştu. Alman varlığını kutsayarak, Yahudilerin, Almanya için tehdit olduğuna yönelik politik çıkarım, tam da bu felsefeden beslendi. Alman böceği, kuşu, kurdu, insanının varlığını tehdit eden her türlü unsuru ortadan kaldırmak, nazi hükümetinin tarihsel sorumluluğuydu.

İşte bu iki tarihsel referansı bulunan doğaanacılık yaklaşımı bu sefer, Latin Amerika'da sosyalizm yolunda bir hükümetin örgütlediği bildirgeye girdi. Ama bu kavramlar arasında doğrudan paralellik kurmak doğru olmasa da bu kullanım biçimleri arasındaki farkın ortaya çıkarılmasını sağlamak da oldukça önemlidir.

Bu bağlamda Konferans temelinde söylemek gerekir ki, Bolıvyı Hükümeti, iktidarının kaynağı olarak, yerli kültürünün üzerinden yükselerek doğayı referans göstermek istemektedir. Şöyle ki; Hükümet'in, Doğa Ana Hakları Bildirgesi adına girişeceği her eylemin kaynağı, doğanın kendisi olacaktır. Bu anlamda devlet iktidarı, doğayla dolayımılarak kendine tarihsel bir meşruiyet zemini yaratıyor. Bu bir yanıyla, burjuvazinin

sömürgeleştirmeye dayalı politikalarına karşı güçlü bir referans sağlayabilir. Ancak diğer yandan Doğa Ana Hakları Bildirgesi ile Bolıvyı Hükümeti bir yerli kapitalizmine de evrilebilir. Bolıvyı Hükümeti, referansını doğa anadan aldığı sürece, toplumsal örgütlülüğün temsiline de ihtiyaç duymayabilir; bu anlamda toplumun taleplerine de. Doğaanacılık referansıyla siyaset yapmanın tehlikesi de tam da budur. Birden Bolıvyı hükümeti, ya da doğa ana adına konuşanlar, "doğa adına" her türlü eylemin kaynağını, kendi "iktidarlarının sürekliliğinde" görebilir. Bunun sonuçlarından biri de pek ala otoriter ya da kalkınmacı rejimler olabilir. Bolıvyı'da iklim değişikliği mücadelesinin pratikte biricik öznesi olarak, devlet iktidarının ön plana çıkması bir yönüyle zayıf sınıf hareketinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer yandan da yerli hareketinin emekçi sınıfların bir bileşeni olarak örgütlenmeye çalışılmasının sonuçlarını ise toplumsal mücadele pratikleri gösterecektir. Bu hareketler devlet iktidarını sönümlendirecek bir özörgütlenme yaratabilecek mi yoksa devletin yedek gücü haline mi dönüşecek? Düşüm noktası buradadır. Ama diğer yanıyla, bu bildirgede mücadelenin asıl öznesinin ve ekolojik krizi tetikleyen "devlet" mekanizmasını sönümlendirecek emekçi sınıflara vurgunun cılız ve hatta konferansın bütünlüğü içinde önemsiz bırakılması da gelecek sosyalizm tahayyülü için bir tehlike olduğu not düşülmelidir. Bu açıdan Doğa Ana Hakları ve İklim Değişikliği Konferansı'nın, iklim değişikliğinin ve krizin kaynağı olarak kapitalizmi göstermesi oldukça önemlidir. Ancak kapitalizme karşı mücadele araçları olarak ortaya çıkan doğaanacılık ve yerlilik bir tür taktik vurgular olarak Latin kıtasında görece bir etkiye sahip olabilir. Kapitalizmi ve iklim değişikliğini yeniden üreten devlet iktidarını kontrol altına alacak emek mücadelesine vurgu ve yerli hareketlerinin emek cephesinde olgunlaşması bu nedenle önemlidir. Yoksa, madencilik Bolıvyı'da yarattığı ekolojik yıkıma yönelik konferansta yapılan tartışmaların bil-

dirgeye dönüşmesinin hükümet tarafından engellenmesini durduracak güç ne olabilir ki? Bu bağlamda, devlet iktidarını kapitalizmle birlikte aşabilecek bir eksen, doğa emek sömürsüne dayalı bir ekolojik kriz tahlili, iklim değişikliğine karşı mücadele geniş bir enternasyonal hattın girizgâh noktalarından biri olabilir.

Peki Ya Bu Tarafra Etkisi

Bu tartışmayı önemli kılan diğer bir olgu ise Konferansın üzerinde işlediği yerli ve doğaanacı temanın farklı veçheleriyle Türkiye'deki toplumsal mücadele pratikleri içinde ortaya çıkmaya başlamış olmasıdır. Kapitalizmin türdeşleştirmeye doğru her adımı karşısında toplumsal hareketlerin, yok olan yerel kültür, doğa ve dillerine yaptığı vurgu bir yanıla bu hareketlerin içe doğru kapanmasına da yol açabilmektedir. Türkiye'de ekolojik krizin etkisinin tüm toplum kesimlerini etkilediği doğrudur. Ancak bu sorunu kim çözecek sorusuna yanıt verirken farklılaşmalar yaşanmaktadır. Bugüne kadar kapitalizmin yıkıcılığını hissetmeyen pek çok coğrafya bu sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Tarihin bu evresinde de insanlar artık kendi bölgelerine yapılacak bir faaliyetle ilgili tepkilerini ortaya koymakta ve nasıl bir gelecek istediklerini dışa vurmaktadır. Kimileri için bu hareketlenme bir tepki hareketidir. Kimileri içinse çevre hareketinin halklaştığını işaret eder. Bizler ise bu hareketlerin emek cephesinin bileşeni haline gelmeye başladığını sahıplıyoruz. Bu bağlamda da bu hareketlerin birbirleriyle bağlarını kurmanın önemine vurgu yapıyoruz. Bunu sağlarken de temelde üç sorunla karşılaşyoruz. Bunlardan birincisi, bu hareketlerin yerel niteliklerinin baskın olmasından dolayı, sorunu kendi bölgelerinin dışına çıkartmaya çalışmalarına, çevreyi tahrip edici faaliyetlere karşı “aman bizim bölgemize yapılmasın da” tavrının baskın olduğunu görüyoruz. Bu tavrıla birlikte ikinci algının, tüm yaşamı metalaştıran sorunlar karşısında, yerel iktidar odaklarının sermaye ve devletle işbirli-

ği içinde sorunu çözebileceklerine dair yaygın inanıştır. Bu bağlamda da soruna halk sahip çıkmış olsa bile bu sorunların çözümünde antikapitalist önermeler gelişmediğinde, “muhafazakar” bir dile mahkum kalındığı da not edilmelidir. Diğer bir sorun da “yerel” örgütlenmelerin, statü yaratacak şekilde erkek egemen bir politik hatta evrilmesine yol açan deneyimlere şahit oluyoruz. Doğanın çıkarlarını temsil eden erkekler, bir yanıla da kendi verili iktidar alanını genişletiyor. Mistik bir yerlilik teması etrafında, şeflik müessesini modern temsile uyduran bu grupların, toplumsal örgütlülük bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerekir. Bu örgütlerde önderlik yapanların, toplumsal örgütlülük tarafından kontrol altına alınmadığı zaman, örgütlülüğü kişisel bir statü alanı olarak kullandıkları pek çok deneyimle sabittir. Bu durumda da sorunların sonuçlarına odaklanan ve ekolojik krizi bir tepki hareketine indirgeyerek, “buraya bu işletmeyi yaptır-mayacağız” temelinde gelişen mücadele formları, kadın erkek eşitsizliğini aşma, diğer ekolojik kriz mağdurlarıyla buluşma ve mücadeleyi anti kapitalist bir çizgiye çekme konusunda sorunlar yaşamaktadır. Ekolojik krizin sonuçlarını, kendisinin dışına ötelemeye yönelik politik algılar, yerli fetişleştirdiği ölçüde milliyetçiliğin alanını da genişletmektedir. Memleket seviciliğin romantizmi etrafında örülen bu duyarlılıklar, kendi sahası dışında diğer sorun alanları ile tematik eksenlerde buluşabilme olanağını bile geliştirememektedir.

Diğer yandan da mevcut kalkınma politikaları ile hesaplaşmak yerine yerelin çıkarları ekseninde bir stratejinin evrensel bir karakter taşımaya başladığını anlıyoruz. Oysaki bu hareketlerin birbirleriyle eklemelenmesini ve kozmopolit bir farklılıkların birliği temelinde kapitalizme karşı mücadelesini, enternasyonal bir sürece taşımadan bu hareketlerin başarı şansı olmadığını görmek gerekir. Ekolojik krize karşı mücadele, antikapitalist bir karakter taşımadığında da yerel iktidar odakları, sermaye ile mutabakat

temelinde ekolojik yıkımların durdurulabileceği yanılsamasına ikna olmakta ve bu temelde siyaset üretmektedir. “Yerel düşün küresel eyle” söyleminin sivil toplumda dolaşıma girmesi ile de bu süreci birlikte düşününce bir yerel sevicilik rüzgârının estiği de aşıkardır.

Bu anlamıyla da Bolıvy'a da yükselen sürecin Türkiye'de ve Ortadoğu coğrafyasında yükselen ekoloji mücadelesine bir katkısı olacağı aşıkardır. Bu katkı ne bildirge ne de politik dil temelinde ele alınmalıdır. Bir kez daha geleneğin, dillerin geliştirilmesinin, kültürel zenginleşme meselesinin “ulusal” bir mesele değil, ekolojik bir sosyalizm meselesi olduğunu anlamak için de bu sürece bakmak gerekir. Kaldı ki ekoloji mücadelesi tüm dünya halklarının kardeşleşmesi süreci ve kapitalizme karşı bir mücadele olarak örgütlendiğinde bir politik sıçrama eşiği doğabilecektir.

Dünya Halkları Konferansı, kapitalizme karşı uluslararası bir mücadelenin yürütülmesinin zorunluluğunu ve bu mücadelenin gerçek başarı düzeyini göstermiştir. Bu haliyle, yerlilğin bir tür evrensel karakter haline getirilmesine ve doğa-emek sömürsünü görünmez kılmasına yönelik politik hattın gözü-müzü kör eden ışıltısı arkasında dikkat kesilmemiz gereken husus, kapitalizme karşı mücadelenin; suyun, toprağın ve emeğin biricik özgürleşme zemini olduğunu bir kez daha göstermesidir. Hem de Kopenhag Zirvesi'nin olanca basiretsiz sürecinin hemen ardından.

Bununla birlikte, emek mücadelesini bir tür ekonomizme sıkıştırmadan, dillerin, kültürlerin, toplumsal bedenin, doğanın yabancılaşmadan kurtuluşunun yegâne paydası olduğunu da bu konferanstan dolayı olarak çıkarmak mümkündür. Bu haliyle ekoloji mücadelesini sınıf mücadelesinden ayıranların, toplumsal hareketçiliğe indirgeyenlerin, çevre mücadelesi sananların, kültürel bir renk olarak görenlerin; Bolıvy'a da dillerin, yerlilerin, doğanın, halkın özgürleşme yolunu daha dikkatli okumaları gerekir.

Hes, Termik, Nükleer, Altın Derken **Ekososyalist Bir İklim Politikası**

İlgın Özkaya Özlüer

İklim değişikliği sorunu kimi kez gündelik yaşamlarımızda etkisini yakıcı bir biçimde hissettiren, kimi kez de unutulup hasıraltı edilen bir başlık olarak duruyor. Ancak iklim değişikliği, politik mücadele alanında, kestiği sorunlar itibarıyla her gün yüzyüze kaldığımız ve kapsamlı bir bakış açısı geliştirmemiz gereken, bütünlüklü bir mücadele yüzeyi sunuyor. Ancak, dünya genelinde kapitalizmin evrensel ve temel belirleyen bir güç haline geldiği son yarım yüzyılda, iklim değişikliği konusunda, uyarıcı pek çok çaba ön plana çıkmaya gayret etse de, iklim değişikliği sorunu son yıllardaki kadar etkin bir politik başlık olamadı. Bu tarihsel kesitte ekolojik krizin sonucu olarak tüm maddi varlık koşullarını yitirmeye yüz tutan dünyamız, iklim değişikliği bulantısıyla karşı karşıyadır. Bu sorun karşısında ise kapitalist devletler ve dev şirketler kafa karışıklığı yaratmaya devam etmektedir. İklim değişikliğinin sistem sorunu olarak algılanmaması için, sermaye ve onların ucuz kaleşörleri ellerinden geleni yapmaktalar. Bu bağlamda iklim değişikliği sorununu gündelik alana veya devletlerin çatışma zeminine havale etmemek için ideolojik bir netliğe ihtiyaç var. Bu netliği kurarken de öncelikli olarak egemen iklim değişikliği söylemleriyle hesaplaşma gerekliliği doğmaktadır. İklim değişikliği sorununun sistemle bağlantısını koparan söylemlerin temelinde inşa ettiği iki bakış açısını vurgulayarak, bunun karşısında ekolojist, sosyalist bir iklim değişikliği politikasının nasıl olması gerektiğini ortaya koymak gerekir.

İklim Değişikliğinde İdeoloji ve Söylem

İnsani Edimler Söylemi

Bu söylem, en genel anlamda iklim değişikliği sorununu “insani etkinlikler” toplamına indirger. Onlara göre iklim değişikliği insani etkinliklerimizin sonucudur. Hangi sistem olursa olsun bu sorun, insanlığımızın kaçınılmaz sonucudur. İnsanlığımız, üretim ve tüketim sistemlerinden bağımsız olarak belli bir öze sahipmiş ve ne yaparsak yapalım bu lanetli özümüzü, kemirgen yanımızı değiştiremezmişiz sanısını yaratırlar. Bu şekilde iklim değişikliği bizim insan olarak varoluşumuzun zorunlu bir sonucu olarak sunulur. Televizyonlarda arzı endam eden, “ihtiyacım yok ama o arabayı istiyorum” diyen reklamdaki adamı üretiverirler. Sistemin o adama ihtiyacı vardır. Ama aynı zamanda tutsağı olduğu otomobil kültürünün failidir bu insan. Otomobil ve petrol endüstrisi iklim değişikliğinin failini bu şekilde üretmiştir. Bu fail, sürekli tüketmeye kodlanmıştır. Tıpkı sürekli tüketmek için kendini sürekli üretime kodladığı gibi. Ne pahasına olursa olsun, üretmek ve tükettirmek. O arabasıyla yaratılan her şeye muktedir insan, aynı zamanda sistemin yarattığı tüm sıkıntıları aşacak gibi hissedecektir. Ne kadar yalnızlaştırılırsa, sistemin bekası o kadar garanti altına alınacaktır. Petrol endüstrisinin savunusu hazır, biz kimseye zorla petrol ve araba satmıyoruz. İnsanlar tüketiyorlar. Gözümüzün içine sokulan 3G'ler, uydular, konut kre-

dili evler, beyaz eşyalar...Fail kendi evreni içinde bir yabancıya dönüşüverir.

İklim değişikliği sorunu da işte bu “doymak bilmez” insan “özümüzün” sonucu olarak sunulur. Çözüm bir tür totalitarizmdir ve dayatma içerir, tehdit barındırır: O halde tüketmeyin. Aslında “o halde tüketmeyin” argümanı çözüm değil, aşırı üretim ve tüketimin bir zorunluluk olduğu vurgusunu pekiştirmektedir. İnsanı yok saymaktır. Çünkü toplumsal ihtiyaçların, mesela ulaşım ihtiyacının, başka türlü düzenlenebileceğini ima etmek bile failin mağdura dönüşmesine yol açacaktır. İnsani edimler olarak kodlanan bu düzeyde insanı metalaştıran siyasal, ekonomik ve kültürel süreçler bilinçli olarak göz ardı edilir.

Bu durumda insanı toplumsallığından yalıtarak tekil bir varlığa, daha doğrusu birey kavramına, sıkıştıran bu yaklaşım, iklim değişikliği sorununun çözümünü de bu bireylerin üzerinde onları kuşatan devletlerin ortak aklına-müzakerelerine havale eder. Tüm bu insani “özümüzü” kuşatan devletlerin ortak aklıyla da insani etkinliklerimize gem vuracak bir zemine ikna olmamız beklenir. Bireylerin yapabileceği en iyi şey olarak ise sivil bir baskı grubu işlevi görmeleri salık verilir. Kendini ve yaşamını yönetme yetisi çalınmış ve hatta unutturulmuş kişi için yapabileceği en iyi şeyin bu olduğu imlenir. Her yerde ve her koşulda. Kendi tohumunu üretemez, besinini yetiştiremez, ulaşım biçimini belirleyemez, evini yapamaz, enerji üretemez aciz birey yaratılır. Bu birey tek başına ancak pa-

zardan ihtiyaçlarını giderebilir. Bu liberalizmin yarattığı “birey”, gerçek anlamda kendini gerçekleştirme olanakları içiştir edilmiş sanki bir kadavradır. İnsan olma yetisi ortadan kaldırılmış ve iklim değişikliğinin de faili oluvermiştir.

İklim değişikliği sorununu, toplumsal bir varlık olan insanın yaşam biçimi, üretimi onun üretim ve tüketimi örgütlediği ilişkileri yerine, birey olarak insanın etkinlikleri üzerinden inşa edilince, insanın topluma, kendine ve varolduğu doğaya yabancılaştırılmasının, türsel varlığının doğal olandan kopartılmasının da yolu açılmış olur. “İnsani etkinliklerimiz” bir kez, belli bir toplumsal yaşam, üretim ve doğayla ilişkilene tarzımız-

dan soyutlandığında, tüketime ve aşırı üretime dayalı sistemin bekası sağlanır. İçinde devindiğimiz sermaye üretim tarzı aklanır. İnsani etkinliklerimiz, sermaye toplumunun bir sonucu olarak görülmez-gösterilmez. Bu şekilde insan tekilleştirilerek-bireye indirgenerek, aynı zamanda kapitalist devletin varlığına da meşruiyet sağlanır. Bu dolayısıyla hem liberal insan sevmelik yeniden üretilmekte hem de kapitalistlik körlüğe, tüketime dayalı varoluşa, insanın doğadan ideolojik kopartılışına olanak yaratılır. İşte “İnsani edimler” söylemine sıkışmış iklim değişikliği analizinin nihai varacağı nokta, devletin ve sermayenin yeniden kutsanması olacaktır. Bu eksen-i yeşil renkli ideologlar bolca kullanır-

lar. Bu zeminden de bir tür neo-türçülük yaptıklarını bile göremezler.

Doğanın Devrevi Krizi Söylemi

Bir kez daha vurgulamak gerekir ki, iklim değişikliği politikası iklim değişikliği sorununun somutlaştırma şekline göre değişmektedir. İklim değişikliği sorununu “İnsani edimler” evrenine indirgeyen yaklaşımların yanı sıra, iklim değişikliği sorununu doğanın kendi devresel süreçleriyle ortaya çıkan bir sorun olduğu vurgusu da oldukça yaygın olarak işlenmektedir.

İnsanlık tarihinin bu çağında yaşanan iklim değişikliğinin doğal bir iklim değişikliği süreci olduğunu aktaran ve bu

anlatılanları topluma kabul ettirmeye çalışan binlerce bilim insanı ve kuruluş bulunmaktadır. Bir tür kıyamet tezi olarak sunulan bu yaklaşımlar artık hiçbir şey yapılamayacağını anlatır dururlar. Kapitalist üretim tarzıyla evrensel bir karakter kazanan, doğa olaylarındaki devrevi süreçlerinin kısılması olgusu bir tür doğal zorunluluk olarak sunulur. Sellerin, kuraklıkların, salgın hastalıkların yaygınlaşmasının doğa tarihinin bu eşindeki özgünlüğünü görmezler. Diğer yandan da, iklim değişikliğini vurgulayan çevrelerin konuyu abarttığını, ideolojik yaklaşımlar sergilediklerini belirtirler. Dünyanın devresel soğuma veya ısınması konusunda onlara göre, maalesef ki büyük insanlık ailesinin yapabileceği hiçbir şey yoktur. Bu tarz bir yaklaşım da toplumsal varoluş, üretim, tüketim biçimlerimizin, doğanın devrevi ısınması ve soğumasının nedenlerini nasıl belirlediğini görünmez kılar. İklim değişikliğini “insani edimlere” indirgeyen devletçi ve sermaye eksenli yaklaşımlarla, iklim değişikliği sorununu doğanın evrimsel süreçlerinin bir sonucu olarak gören yaklaşımlar bu açıdan örtüşür. İkisi içinde sorun sistemik olmaktan uzaktır. Ancak, toplum yaşamının kuruluşundan kaynaklanan iklim değişikliği krizi konusunda yapılması gerekenler ve yapılabilecekler bulunmaktadır. İklim değişikliği sorununun, kapitalist ekonominin temel “girdisi” sayılan bu hava, enerji gibi, doğa varlıklarının, meta üretim sürecindeki maliyetlerinin giderek artmasıyla, sermaye açısından da kabul edildiği ortadadır. Özellikle, 1970’li yıllardan itibaren kalkınma politikalarında, sermayenin doğayı bir maliyet kalemi olarak görmeye başladığını artık tüm dünya biliyor. Roma Kulübü’nün “Büyümenin Sınırları” raporundan sonra, Stockholm, Rio, Johannesburg Konferansı’na kadar bir dolu sürdürülebilir kalkınma toplantısında hükümetler ve sermaye iklim değişikliğinin varlığını kabul etmiştir. 1992 yılında yapılan Rio Konferansı’ndan sonra da İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzaya açılmış, sözleşmenin eki olan Kyoto Protokolü de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için iklim değişikliği için bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, sermaye, sürdürülebilir kalkınma politikalarını bile uygulamamıştır. Buna karşın sermayenin iklim de-

ğişikliği sorununun nedeni olarak ortaya koyduğu “insani etkinlikler” söylemi aşağıda vurgulayacağımız gibi pek çok kesimi etkilemiştir.

2000’li yılların başında ise, iklim değişikliğinin sonuçları dayanılmaz noktalara vardığı bir gerçektir. Bu sorun, pek çok siyasal çevrenin de gündemine girdi. Ama sorun egemenler ve onların politik uzantıları tarafından hala “insani etkinlikler” düzeyine indirgenerek tartışılma-ya ve çözümler bulunmaya çalışılıyor.

İklim değişikliği sorununu emek ve doğa sömürsüne dayalı ekolojik kriz üzerine inşa etmeyenler bu yaklaşımla eninde sonunda sistemin varlığına meşruiyet sağlamanın ötesine geçemiyor. Bu nedenle de iklim değişikliği konusunda nasıl mücadele edilmesi gerektiği ve politik araçların nasıl yaratılacağı üzerine daha fazla derinleşmeye ihtiyaç vardır.

İklim Politikasına Giriş

Bu süreçte iklim değişikliği mücadelesini “insani etkinlikler” söylemine oturtan gruplar Kyoto Protokolü’ne endeksli bir siyaset yürüttüler. Bu süreçte kamuoyu, Kyoto Protokolü üzerinden yapılan iklim değişikliği mücadelesinde politik iki kutba bölündü. Bir yanda Kyoto Protokolü’nü İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne taraf olan ülkelerin imzalaması gerektiğini savunanlar yer aldı. Yeşiller, KEG, DSİP gibi kimi grupların öncülüğünde “Kyoto İmzalanın” kampanyaları yürütüldü. Bu kutupta insani etkinliklerin iklim değişikliğine neden olduğu vurgusu bolca yapıldı. Bunun sonucunda da devletlerin müzakere metni olan Kyoto Protokolü’nün imzalanmasının önemi üzerinde duruldu. Tam da yukarıda ana hatlarını çizdiğimiz “devlet ve sermaye” odaklı müzakerecilerin siyasal hattını örgütlediler. Biz buna “devlet çevreciliği Kyoto’yu selamlıyor” demiştik.*

Diğer tarafta da bu sözleşmeyi imzalamanın doğru olmadığını savunanlar yer aldı. Bunlar da öz itibarıyla devletçi-muhafazakâr bir kanadı temsil ediyordu. Protokole taraf olmak istemeyen bu kanat, protokolün mali yükümlülüklerini devletin kaldıramayacağını dillendirdiler ki bunlar da yavaş yavaş “gardlarını düşürdüler” ve Protokole taraf olunmasını

* <http://www.ekolojistler.org/devlet-cevreciligikyoto-yu-selamliyor-ekoloji-kolektifi.html>

destekleyeceklerinin işaretini verdiler. Böylece müzakereci kanat, sermaye ve devletin hegemonik önderliğine biat ederek, liberal ve muhafazakâr cephe-de harmanlandılar.

“Kyoto protokolü imzalanın” saflarında politika yürütenlerin de protokolün liberal bir içeriğe sahip olduğunu, havayı metalaştırdığı ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını yeniden ürettiğini bildiklerini umuyorduk. Bu politik hat, iklim değişikliği mücadelesini salt bir politika yapma zemini, geniş kitlelere iklim değişikliği anlatmak için bir olanak olarak görmelerinden dolayı bu zeminde ısrar ettiklerini ima ettiler ve ediyorlar. Ancak her politik tutum sonuçta bazı öncüllerden hareketle yapılmaktadır. Politika, hamaset demek değildir. Bu tercih belli bir tecrit politikasını da barındırıyor. Bu tecrit politikası da, iklim değişikliği sorununun toplumsal yönlerini görünmez kılarken, sorunun çözümü konusunda da egemen bakış açısının retorikine mahkûm kalıyor.

Bu iki cephenin dışında duran üçüncü bir cephe ise, protokol üzerinden yürütülen politikaların ya da iklim değişikliği sorununu emisyon pazarlıklarına indirgeyen yaklaşımların sürdürülebilir kalkınmaya hizmet ettiğini, taraf ülkelerin sözleşmeyi imzalamaları durumunda dahi bu protokolün iklim değişikliği sorununu daha fazla derinleştirdiğini, bu zeminin termik santrallere, hidroelektrik santrallere, nükleer enerjiye; endüstriyel kapitalist tarıma, çöp ve çimento fabrikalarına, kentsel dönüşüme karşı yürütülen mücadelelerin siyasallaşma düzeyini geriletmediğini belirttiler. Yüzümüzü emek mücadelesine dönmenin gerekliliğine vurgu yapan, çiftçi, köylü, kadın ve tüm veçheleriyle ezilenlerin örgütlenmesi ekseninde bir mücadele tarzının yaratacağı politikaya yaslanmak gerektiğini vurguladılar. Sistemin çatlaklarına harç taşımak yerine, sistemin altında kalanların yeni bir yaşam iradesi örgütlenmesinin gereğini vurguladılar. Ekoloji Kolektifi de tam da bu cepheyi örgütledi.

İklim değişikliği ve sonuçlarını durdurmak için, sorunun ne olduğunu açığa çıkartmak için belki de üzeri örtülen gerçeğin ipuçlarını yakalamaya çalışmak gerekiyor. Müzakereci liberal-

muhafazakâr cephenin ötesinde iklim değişikliği sorununun sistemik bağlantılarını açığa çıkartmak bugün en acil ihtiyaçlarımızdan biri olarak duruyor.

Ekolojik Krizin Mağdurları

Her şeyden önce iklim değişikliği konusu birinci elden bir uygarlık tartışması olarak yürütülmelidir. İklim değişikliği kapitalist uygarlığın yarattığı üretim ve tüketim tarzının eserdir. Bu sorunun çözümü de en genel anlamda kapitalizm dışında bir alternatif yaşamla mümkün hale gelecektir. Ancak sözü burada bitirmek de başka türlü bir hamasete mahkûm olmak demektir. Peki kapitalist uygarlıkla nasıl hesaplaşılacaktır? Dünya üzerinde sermayenin hareketliliği ve kâr etme güdüsü her geçen gün tüm yaşamı metalaştırırken bu karşı duruşun olanakları nasıl yaratılacaktır?

Birinci elden yapmamız gereken, mevcut doğa varlıklarının yaşam alanlarını koruyacak bir koruma politikası geliştirmektir. İkinci elden de dünya üzerinde hızla yayılan ve değersizleştirilen emeğin varlık koşullarını geliştirmektir. Bu demektir ki politik eksenine doğa ve emeği birlikte alan, emek eksenli bir ekoloji mücadelesini zorunlu kılmaktadır. Bu ekseninde doğa, emek ve kadınlar (öncelikli olarak ekolojik krizin mağdurları olması nedeniyle) üzerine pozitif ayrımcılığa dayanan politikaların geliştirilmesini zorunlu kılıyor. Tabi bu eksenin paralel olarak yoksullaştırılan güney ülkelerinin borçlarının silinmesi, tarım sistemlerinin güçlendirilmesi, tohum ve gıdada kendilerine yeterli bir düzeyi inşa edebilmelerine olanak sağlayabilmeleri, enerji ve su sistemlerinde bütüncül planlamaya geçebilmeleri için sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmelerinin de olmazsa olmaz önkoşullar olduğunu görmek gerekiyor.

Doğanın ve Emeğin Değersizleştirilmesi

İklim değişikliği sorunu, doğanın ve emeğin ve daha özelinde kadın emeğinin değersizleşmesi, metalaşması sürecinin birer çıktısıdır. Aynı zamanda bu sorun, doğanın ve emeğin “değersizleşme”sine de neden olmaktadır. Fazla uzağa gitmeden Türkiye üzerine düşünelim. 1940’lı yıllar Türkiye kırlarının ve kentlerinin

köklü dönüşümlere gebe olduğu yıllardır. Toprakta reform yapamamış, toprak mülkiyeti sorununu çözememiş bir ülke “verimli” tarım topraklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu iş için de kullanılan en bilindik yöntem, bataklık ekosistemlerini kurutmak ve tarıma açmaktır.

Kurutulan ve tarım arazisine dönüştürülen alanlarda yürütülen iskân politikaları da aynı zamanda siyasal demografinin şekillendirilmesinin de bir aracı olmuştur. Bu konuda Amik Ovası belki de en iyi örneklerden biridir. Aynı yıllar Türkiye’de kentleşmenin de kapitalist bir ekseninde olgunlaşmaya başladığı yıllardır. Kentler giderek büyüyor, kır kentlerin hammadde ve iş gücü deposu haline geliyordu. Bu yıllardan itibaren kentlerin hızla kapitalistleşmesi, kentin, kır topraklarını ele geçirmesine neden oluyordu. Kent yaşamı ve politikası ise asıl olarak 1970’li yıllardan sonra iklim değişikliğine neden olan sürecin yaratılmasının baş aktörlerinden biri oldu. Türkiye’nin ağır sanayiye yönlendirilmesi hamlesinin 1970’li yıllarda giderek somutlaşmasıyla birlikte, ağır sanayi doğa varlıkları ve emek üzerinde yoğun bir sömürü ağı yarattı. Kırın kapitalistleştirilmesi bir yandan ağır kimyasalların kıra girişini, endüstriyel sulama ve ekim politikalarını ortaya çıkarıyordu.

Bu süreç mantıki ve toplumsal sonuçlarını 1980’li yıllardan sonra göstermeye başladı. Kır ve kentin plansız ve bakımsız gelişimi, kapitalistleşmesi, idari, mali, ekonomik ve sosyal alanda liberal politikaların tercih edilmesi, sorunları derinleştirdi. Kamu odaklı politikalar, kamunun devletle özdeşleştirilmesine dayanan liberal söylemlerle ilga edildi. Büyümeye ve kalkınmaya odaklı sanayileşme fetişleştirildi. Kent toprağı ranttan başka bir değer taşımayan bir eksende kullanıldı. Kırsal alan, su, enerji, toprak, orman politikalarındaki yağmacı yaklaşımlarla yok edildi.

Bunca yıldan sonra elde ne kaldı diye baktığımızda, üçüncü dünyalılık kompleksi altında gelişmeyi, finans kapitalin borçlarını ödemeye adanmış bir devlet zihniyetinin hegemonyasında serpilen otoriter seçkinler yönetimi, sırtını devlete dayamış bir sermaye tahakkümü, yağmalanmış bir doğa ve yoksullaştırılmış bir emek kaldı diyebiliriz.

Bu süreci geriye döndürmek için ise yürünmesi gereken çok yol var. Bu konuda bir reçete olmasa da belirli bir fikri eksen geliştirmek mümkündür. Öncelikle siyasal iktidarı temsil eden iradenin veya devletin iklim değişikliği konusunda bir politikasının olması gerekir. Ancak bilmek gerekir ki, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin bu konuda bütünlüklü bir politik hattı ve hedefi yoktur.

İklim değişikliği konusundaki politikasızlık ve öngörüsüzlük, devletin örgütlenmesine de yansımış durumda. Türkiye Cumhuriyeti, Çevre ve Orman Bakanlığı’nda bir müdürlüğün inisiyatifine ve birkaç uzmanın öngörülerine bıraktığı örgütsüzlüğüyle iklim değişikliği sorununu çözemiyor. İklim değişikliği konusunun finansal boyutu da sermaye devleti için diğer bir sorundur. Kyoto Protokolü’ne taraf olunmasını ise iklim değişikliği sorunun çözümünde bir adım olarak görmek de bu açıdan mümkün değil. Çünkü verili durumu korumak ve iyileştirmek için atılacak her adım da hükümetler için maliyet olarak görülmektedir. Bu konuda hükümetlerin silahlanmaya ayırdığı bütçe göz önüne alındığında, finansal kaynakların da yaratılmadığı ortaya çıkacaktır. Devletin bu konuda tutum ve davranışlarını belirleyen sermaye karşısında güçlü ve siyasal iktidarı hedefleyen bir iktidar bloğu yaratmak gerektiği de ortadadır. Bunun için dünya iklim pazarına karşı ekososyalist bir program ve örgütlülük inşa etmemiz gerekiyor.

Dünya İklim Pazarına Karşı Dalga

Bugünden ülkeyi nasıl yeniden üretebileceğimizi öngörmek, hareket etmek ve siyasal iktidarın da buna göre örgütlenmesini önümüze koymak zorundayız. Her şeyden önce iklim değişikliği sorunu, enerji, tarım, su, gıdanın üretim ve tüketim süreçlerinden başlanarak, bu süreçteki tüm üretim araçlarının, bunların yönetiminin ve idari teşkilatının bütünlüklü bir politik hedefle ve planlama anlayışla dönüştürülmesi sorunu olduğunu ortaya koymak gerekir. İklim değişikliği konusu sektörel bir yaklaşımla, birkaç bakanlığın, idari teşkilatlanmanın, devlet arası müzakerenin ya da hak mücadelesini inisiyatifine bırakılamaz. İklim değişikliği, kamu politikasının ve

aşağıdan yukarı gerçekleşecek demokratik ve çoğulcu planlama sonucu karar altına alınacak yatırım ve üretim kararlarının temel eksenlerinden biri haline gelecek bir mücadele alanıdır.

Bu sorunun çözümü için hem bir yandan mevcut piyasa mekanizmasını ilga edecek biçimde hak gasplarına karşı mücadele etmek gerekir, ama diğer yandan da mücadeleyi bir hak mücadelesine indirgmeden, mücadeleyi üretimin ve üretim araçlarının nasıl, kim için ve ne kadar üretileceği sorununda odaklayarak, kısa ve orta vadeli politik programatik hedefler öngörmek gerekir. Bu nedenle kısa vadede, iklim değişikliği sorununa karşı bütçede özel bir pay ayrılmasına yönelik politik kurgular geliştirilmelidir. Ağır sanayi kuruluşlarına, hava ve karayolu taşımacılığına, yoğun enerji tüketimine dayanan üretim ve tüketim merkezlerine, alışveriş merkezlerine iklim değişikliğine neden olmalarından kaynaklı her türlü kamusal desteği durduracak bir kent ve kır hareketinin örgütlenmesine eğilmek gerekir. Bu sayede bu sektörler üzerinden Türkiye'ye kirli sanayi yatırımı yapan yerli-yabancı şirketlerin önünün alınması için bir mekanizma yaratılabilecektir.

Orta vadede Türkiye'nin içinde olduğu bölgede, Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'da, enerji, su, tarım, iklim, gıda konularında bütünlüklü bir planlama yaklaşımı içinde, eşitlik ve dayanışma temelinde, bilgi, deneyim, mal ve hizmet paylaşımını esas alan anlaşmalar hayata geçirmeyi ve bu anlaşmalar tüm bir dünyaya model olacak tarzı sahiplenecek politik ilişkiler üzerinde yoğunlaşmak gerekecektir. Bölgesel ölçekte, iklim değişikliğini durdurma politikaları bu zeminden yeni bir uluslararası sözleşme mantığıyla hazırlanabilir. Yarışmaya dayalı değil, paylaşmaya dayalı kültürel bir motivasyon bölgemizdeki savaş ve yoksullaştırma politikalarının da önüne geçecektir. İklim değişikliği konusunda bu açıdan bölge halklarının eşitlik ve dayanışma temelinde ortak hareket etmesi, sürekli pompalanan enerji, su, gıda krizi risklerini de uzun vadede ortadan kaldıracaktır.

Uzun vadede bugüne kadar kenti ve kıyı yağmalayan büyüme ve kalkınma politikalarından vazgeçilecek ekososyalist

özyönetime dayalı demokratik planlama sürecini örgütleyecek bir toplumsallaşmış güce ihtiyaç vardır. Doğayla barışık üretim tarzlarının geliştirilmesi, araştırılması, emeği ve doğayı sömürmeyen üretim ve tüketim yollarının geliştirilmesi ve özendirilmesini örgütleyecek bu politik gücün toplumsallaşması, iklim değişikliği bir kriz konusu olmaktan çıkartacak asgari koşulları sağlayabilir

Bugün için hemen yerine getirilmesi gereken politik sorumluluklar ise bu temel yönelime bağlı olarak geliştirilmelidir. Toplumsal mücadele pratiklerinin kır ve kentte birleşik mücadelesini öreceğ bir süreç yaratmak için bu hareketlerin içinde eriyik hale gelmek gerekiyor. Bu ekseninde unutmamak gerekir ki, kapitalizme karşı kır ve kentin birleşik mücadelesi aynı zamanda ekososyalist bir programın olmazsa olmazıdır.

Bu anlamda da kentleri paramparça eden kentsel dönüşüm projeleri, doğa varlıklarının yağmasını ve iklim değişikliğini hızlandırmaktadır. Finans piyasalarının yeni yatırım aracı olan konut ve kentleşme politikasına karşı köklü, eşitlikçi bir dönüşüme meyledecek toplumsal örgütlülükler iklim değişikliği sorunu karşısında temel mücadele zeminleri olarak doğacaktır. Bu doğrultuda, konutu temel olarak barınma ihtiyacını karşılama esasıyla üretimine yönelik mücadele akslarının beslenmesi, geliştirilmesi iklim değişikliği sorunu karşısında aktif hareket alanları yaratacaktır. Kentsel dönüşüm projelerinin, demir, çimento, kum ve inşaat sektörlerini hareketlendirdiği, Türkiye'nin bu sektörlerle birlikte maden, hes, termik; konut, alışveriş merkezi, kentsel yenileme uygulamaları ile bir şantiyeye dönüştüğü bir gerçektir. Kapitalizmin doğayı, bir anlamda da kır ve kent toprağını değişim değerine kavuşturarak sömürdüğü, mal haline getirdiği koşullarda, bu tarz büyüme politikaları, iklim değişikliğini hızlandırmaktadır. Diğer yandan plansız kentleşme, niteliksiz konutların sayısını çoğaltmakta, ısınma açısından da yeni sorunlara neden olmaktadır. Yoğun bir enerji kullanımını körükleyen mimari yaklaşımlar ancak konutun sosyal ve ekolojik anlamıyla üretilmesi sürecinde terk edilebilecektir. Bu nedenle kentsel dönüşüm politikalarına karşı mücadele

hattı iklim değişikliği konusundaki mücadelenin önemli bir alanı olarak örgütlenmelidir. Kentsel tarım pratikleri geliştirmek, kiracıların, evsizlerin barınma mücadelelerini geliştirmek, kentleri otobana çeviren ulaşım politikaları yerine ev ve iş arasındaki parçalanmayı ortadan kaldırmayı amaç edinen, toplu taşımacılığı, bisiklet yollarını özendiren alanları geliştirmek gereklidir.

Kırsalın kapitalistleşmesiyle birlikte, tarım arazileri, ovalar, göller, ormanlar, meralar, kıyı alanları, önemli doğa alanları maden işletmelerinin, hes, termik projelerinin, çöp, çimento fabrikalarının baskısı altında kalırken diğer yandan da büyüyen kentlerin fiziki etkisi altında kalmaktadır. Kır nüfusunun yaşam alanlarını daraltmayan, bu nüfusun geçim araçlarını ortadan kaldırmayan bir politikaya ve kır örgütlenmelerine acil ihtiyaç vardır. Ancak enerji, madencilik, tarım alanlarındaki gelişmeler kır nüfusunu ve kır ekosistemini yoksullaştırmakta ve bu alanda ortaya çıkan toplumsal dinamikleri imhaya yönelmektedir. Kırsal nüfus hızlı bir biçimde üretimin dışına sürüklenmekte, örgütsel ağları kopmakta ve yaşama olanağını şehirlerde bulmaya zorlanmaktadır. Bu süreci tetikleyen hes, termik, vahşi madencilik, endüstriyel turizm uygulamaları yoğun bir enerji tüketimine yol açmakta, kır ve kent arasındaki yarılmayı hızlandırmakta ve iklim değişikliği sorununun kangrene dönüştürmektedir. Bu sorunlara karşı üretimi toplumsallaştıracak ve yeniden üretim biçimleri kurgulayacak şekilde kooperatifler kurmak, kır ve kent emekçilerinin birlikte hareketine olanak sağlayacak sendikalar geliştirmek, kırsalda özyönetim araçlarının olanaklarını olgunlaştıracak köy meclislerini oluşturmak, ziraat odalarında örgütlenmek bu politik soruna karşı temel mücadele zeminlerinin olgunlaşmasına yol açabilecektir.

Genetiği değiştirilmiş organizmalara dayalı tarım tek tipleşmeyi, endüstriyel kapitalizmi daha fazla körüklemektedir. Bu iklim değişikliği sorununu daha fazla derinleştirmektedir. Biyoyakıtlara dayalı tarımsal sistem, tarımın otomotiv sanayine kurban olmasına yol açmaktadır. Türümüz dışındaki varlıkların yaşam alanlarını korumak ve onlarla varlığımızı tanımak için acilen genetik yıkıma, ge-

lacaktır. Bu varlıkların mülkiyet konusu yapılmaması için çalışılacaktır. Ormana düşmek için ağacı, altında uyuyan sincabı da tanımak gerek. Ormansızlaşmaya karşı öncelikli olarak var olan ormanları korumak, geliştirmek; yeni orman alanları yaratmak için çalışmak bir hedef olarak kabul edilmelidir. Bir ağacın nasıl yetiştiğini bilmeliyiz. Sadece ağaç dikmek değil bir ömür ormanla büyümenin ne olduğunu bilmeliyiz..

Suyun akışına kapılmamız...

Su varlıklarının akılcı kullanılmasını esas alan ölçekler oluşturulacaktır. Suyun özelleştirme veya başka yöntemlerle mülkiyet konusu yapılmaması için mücadele edilecek, suyun hakkı temel bir hak olarak geliştirilecektir. Suyun korunması için evimizden başlayarak, yaşadığımız her yerde onun geri dönüşümüne olanak tanımalıyız. Suları kimyasallara boğan deterjanlar ikame edilecektir. Kentlerde suların geri kazanılması için yerel yönetimlerin suyu metalaştırmasına karşı durulacaktır. Kentler atık üretmeyecek biçimde bir üretim ve alt yapıyla donatılabilirse su krizlerinin de önü alınabilecektir. Tarımsal sistemler bu eksen de dönüştürülmelidir. Bunun için de Türkiye ölçeğinde bir tarımsal planlama yaklaşımı esas alınmalıdır. Bu yaklaşımda yoksul tarım işçilerini, köylüleri koruyan bir destekleme politikası izlenecektir. GDO dayalı tarım politikasına karşın GDO'ya hayır diyen bir biyogüvenlik sistemi inşa edilmesinin önemi vurgulanacaktır. Sulak alanların, göl ve deniz ekosistemlerinin de bu ölçekte planlanması sağlanacaktır.

Enerjide Devrim, Devrimin Enerjisiyle Dolmalıyız...

Yoğun enerji tüketen sanayi üretiminin ilga edilmesinin gerekliliği ön planda tutulacaktır. Enerjinin mülkiyet konusu olmaktan çıkarılması için çalışılmalıdır. Enerjinin, kent ve kır bütünlüğünü koruyacak bir eksen de planlanması gerekir. Enerjide orta vadede elli yıllık bir planlama yaklaşımı geliştirilmelidir. Fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminden bir an önce vazgeçilmelidir. Enerjide geliştirilecek bir demokratik tabandan planlama

yaklaşımı her şeyden önce, emeğin ve doğanın geçim olanaklarını ve sınırlarını yok etmeyecek bir tarzda geliştirilmelidir. Yerel yönetimler her evin kendi katı atığıyla ısıtılmasına yol açacak bir planlama yaklaşımı geliştirebilirler.

Ekmeğin bilgisine başvurmalıyız...

Ortadoğu'da ve dünyada her gün derinleşen savaş koşulları toplumsal zenginliğin önemli bir kısmının askeri harcamalara ayrılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle iklim değişikliği konusunda adım atmaya önüne koyan herkes, her şeyden önce, demokratik ve eşitlikçi bir siyasallaşma sürecini önüne koymalıdır. Askeri harcamalar, iklim değişikliği sorununu derinleştirmektedir. Bu açıdan dünyada barış politikaları ekmeğin bilgisini bize verecektir. Dünya halklarının kardeşleşmesi için barış zeminleri kurulacaktır. Dünya ile barış için rekabet ve tüketime dayalı arzularımızı gözden geçirmeliyiz.

Alışkanlıklarımızı değiştirmeliyiz...

Alışkanlıkları değiştirmek güçtür. Hele ki siyasal alışkanlıklarımızı değiştirmek köklü devrimler gerektirir. Eşitlikçi ve kolektif bir toplumsal hukuka dayalı olarak yaşam yeniden yapılandırılmak için iklimin yeni dünyasına yol almaya kalkışmak gerekir. Bunun için, Türkiye'nin ekosistemini, matbu ÇED raporlarıyla maden şirketlerine sunan anlayışın ilga edilmesi acil sorumluklarımızdandır. Kültür ve doğa mirasımızı hidroelektrik santrallere mahkûm kılan, barajlara, nükleer santrallere kalkınmışlık ikonu olarak yaklaşan büyüme politikalarıyla mücadele etmek elzemdir. Ormanları, kıyıları, kentleri, tarım arazilerini borç tahtası olarak gören iktidarlardan hesap sormak ise siyasal zorunluluğumuzdur. Bu hesap sormanın en asgari yollarından biri de elimizden alınan yeteneklerimizi yeniden kazanma çabamız olacaktır.

Kurmak Yıkılmak Pahasına

Gündelik hayatı yeniden kurmalıyız...

Bu eksen de ekolojik krize karşı mücadeleye bir uygarlık mücadelesidir. Bu mücadelede eşitlik, dayanışma, kolektif

tivizm ve halkların kardeşliği olmazsa olmazlar olarak inşa edilecektir. Ekolojik kriz, siyasal iktidarın ve kapitalist ekonomi politiğin değişikliğini zorunlu kılmaktadır. Enerjinin, suyun, havanın, toprağın özgürlüğünü sağlayacak, eşit ve adil bir üretim tarzı ve paylaşımı esas alan bir planlama; gündelik hayatın yeniden kurulması iklim değişikliğini durdurmak için başlangıç olacaktır. Gündelik hayatın yeniden kurulması için yeteneklerimiz geliştirmeliyiz. Tohum biriktirmeyi ve ayırmayı öğrenmek, kendi besinimizi üretmeye başlamak için ilk adım olacaktır. Bisikletle seyahat etme alışkanlığı kazanmak, ulaşım bakışımızı değiştirecektir. Kendi enerji desenimizi tanımlayarak buna uygun enerji elde etme biçimleri yaratılabiliriz. Enerjimi en rasyonel biçimde kullanacak tarzlar geliştirilmeliyiz. Enerjiyi israf eden alışveriş merkezlerinden tüketim yapılmamalıdır. Ev yapmayı öğrenmek, biz evsizlerin, kiracıların can simidi olacaktır. Ekmek pişirmeyi, hamur karmayı bilmek, ekmek için yaşamak kadar gereklidir. Ekmeğimizi çalanlara karşı fazla çalıştırılmaya direnmeyi öğrenmek, kendi yeteneklerimizi geliştirmek için bize zaman sağlayacaktır.

Dip Haritası

Bu eksen de, Bolıvya'da Halkların İklim değişikliği zirvesi sonrası mücadele sürecinin örgütlenmesi ve bu süreçte egemenlerin karşısında kendi mücadele haritamızda tarımın, gıdanın, enerjinin suyun özgürleştirilmesinin var oluşumuzun zorunlu bir adımı olduğunu görmek gerekiyor. Kır ve kent emekçilerinin mücadelesini bu politik hatla birlikte örmeliyiz. Aktif ve kamucu bir tutum sergilenerek, geleceğimizi yeniden kurmak için ise örgütlenmemiz şart. Vurguladığımız bu bütünlük içinde mücadele edecek bir eksenin ezilenlerin bağrından doğacağını biliyoruz. Tarımı, gıdayı, ormanı, enerjiyi, suyu koruyan; kır ve kenti birlikte ve bütünlüklü bir tarzda planlamayı esas alan, yağmayı değil korumayı öncelleyen bir akseni ezilenlerle birlikte inşa edeceğiz. Yedi gün yedi gece ve yedi ekmek için.

Eşitlik” ile “Özgürlük”, “Sınıf” ile “Kimlik”, “İktisat” ile “Kültür” Bağdaşabilir mi? Ya da Nasıl Bir Anayasa?

Bolivya Anayasası Örneği

Sibel Özbudun

“Bırakın bugününüz, geçmişi anılarla, geleceği ise özlemle kucaklasın.”[1]

“Evvel zaman içinde, dağlar yükseldi, ırmaklar yatağını buldu, göller oluştu. Amazon bölgemiz, Chaco’muz, plato-muz, yaylalarımız, ovalarımız yeşilliklerle ve çiçeklerle kaplandı. Bu kutsal Toprak Ana’yı çeşitli yüzlerle donattık ve o günden bu yana, her şeyin çoğulluğunu ve varlık ve kültürler olarak çeşitliliğimizi taşıyoruz. Halklarımız böylece mutluluk içindeydi ve uğursuz sömürgecilik günlerine dek ırkçılığı asla bilmedik.”

Hayır, bir Latin Amerika yerli masalı değil. Yerli hareketlerin temsilcilerinin ulusal veya uluslar arası toplantılarda aldıkları kararların girizgâhı da değil. Belki inanmayacaksınız, ama bu bir “Anayasa dibacesi”... Yani egemen bir devletin, Bolivya’nın Anayasası’nın giriş bölümü. Ve de ilk cümleleri...

6 Ağustos 2006’da oluşturulan Bolivya Kurucu Meclisi, 411 maddelik yeni Anayasa’yı 8-9 Aralık 2007’de kabul etmişti. Yine de süreç, bu cümlelerin ifade ettiği kadar pürüzsüz olmadı. Çoğunluğu Evo Morales’in MAS’ının (Sosyalizme Doğru Devrim) desteklediği adayların oluşturduğu Kurucu Meclis, ilk andan itibaren zengin (ve beyaz) doğu eyaletlerinin şiddetli engellemeleri ve protestoları ile karşılaştı. Öyle ki, Meclis, son oturumlarını, o güne dek çalışmalarını sürdürdüğü yargı erki başkentli[2] Sucre’nin dışında gerçekleştirmek zorunda kalacaktı.

Her durumda Bolivya Anayasası, 25 Ocak 2009 tarihinde düzenlenen referandumla, Bolivya halkının yüzde 61’inin onayını alarak yürürlüğe girdi. yüzde 61, yani ülke nüfusunun yüzde 60 kadarını oluşturan yerli halkların büyük çoğunluğu yeni Anayasa’ya “Evet” derken, beyaz-

ların büyük bölümü, ret oyu kullanmıştı. Belki de bu nedenle, yeni Anayasa, Batı kamuoyunda ilk “yerli” anayasası olarak tanındı.

“Yerli Anayasası” Mı?

İlk yerli Anayasası... Hiç kuşkusuz, yürürlükteki Bolivya Anayasası kısmen “bu”. Ama hemen eklemek gerekir, “bu”nun çok ötesinde, “bu”ndan çok fazlasını içeren bir “Manifesto”. Aslında “Sömürge, Cumhuriyet ve neo-liberal devlet”leri, bir başka deyişle ülkenin sömürü ve tahakküme dayalı yönetim biçimlerini geride bıraktığını ilan eden yeni Bolivya devletinin “kurucu” unsurlarının hangi tarihsel mirasın varisleri olduğu, aynı dibacede belirtiliyor:

“Çoğul bileşimli biz Bolivya halkı, tarihin derinliklerinden beri, geçmişin mücadelelerinin, sömürgeciliğe karşı yerli ayaklanmasının, bağımsızlığın, halk kurtuluş savaşlarının, yerli, toplumsal ve sendikal yürüyüşlerin, su ve Ekim savaşlarının, toprak mücadelelerinin esini ve şehitlerimizin anılarıyla, yeni bir Devlet inşa ediyoruz.

Herkes arasında saygı ve eşitlik, egemenlik, saygınlık, tamamlayıcılık, dayanışma, uyum ve toplumsal ürünün hakkaniyetli yeniden dağıtım ilkelerine dayalı, bu topraklarda yaşayanların iktisadi, toplumsal, hukuksal, siyasal ve kültürel çoğulluğuna saygı temelli iyi yaşam arayışının hâkim olduğu, herkesin su, iş, eğitim, sağlık ve konuta erişebildiği kolektif yaşam üzerine yerleşen bir Devlet.”

Evet, yeni Bolivya Anayasası’nın ayırt edici yönü, ülkedeki yerlilerin varlığının ve haklarının, ya da Bolivya’nın çok-etnili, çok-kültürlü bir devlet olduğunun kabul edilmesi değil. Bu, önceki Anayasa’da da vurgulanmaktaydı.[3] Çok-etnililik ve çok-kültürcülük, Latin Amerika’daki (yeri geldi, ben de kullanmaktan kendimi alıkoyamıyorum:) “sözde” demokratik dönüşümlerin yaşandığı 1980-90’lı yılların gözde düsturları arasındaydı. Askerî dikta rejimlerinin yerlerini uzun pazarlıklar sonucu Kuzey destekli neo-liberal “sivil” yönetimlere bıraktığı bu yıllarda “kimlik”, “etnisite” ve “yerli hakları”, genellikle Kuzeyli ideologlar ve STÖ’ler eliyle Latin ülkelerinin “sivil toplumları”na dikte edilen ve bir bakıma tüm mündereca-

tıyla birlikte “sınıf” kavramının ikamesini (“unutturulması” mı demeli yoksa?) hedefleyen sihirli formülleri oluşturuyordu. Dahası Bolivya “çok-etnili/çok (çoğul) kültürlü” toplum dokusunu o yıllarda Anayasası’nda kayıt altına alan tek Latin Amerika ülkesi de değildi. 1980’lerden itibaren tüm kıta ülkeleri, iç ve dış baskılar karşısında, toprakları dâhilinde yaşayan yerli toplulukları ve onların kolektif haklarını, şu ya da bu ölçüde, yasal ya da Anayasal düzlemde tanımak zorunda kalmışlardı. Üstelik bu, bir yandan enerjisini ve direngenliğini bir kez daha gözler önüne sermeye başlayan yerli dinamiğini sınıfsal (anlamli bir yerli nüfusu barındıran kıta ülkelerinin hemen tümünde, yerli nüfus yoksul köylülüğün en önemli bileşeni ve kent yoksullarının ana gövdesini oluşturmaktadır) temelden koparmanın bir yolu, bir yandan da kırsal cemaatlerin kalkındırılması sorumluluğunu bizzat onların sırtına yıkan bir adem-i merkezileşme (dolayısıyla da Çokuluslu şirketlere kaynak aktarma) programının bir parçası olduğu sürece, “kârlı” sayılabilecek bir tasarruftu.

Bolivya’nın yeni Anayasası’nın en önemli yönünü, onun “postneo-liberal” olarak tanımlanabilecek, kimliğe ilişkin (“tikelci”) haklar ile toplumun bütününe yararlarını bağdaştırmadaki becerisi oluşturuyor. Bir başka deyişle, “kültürel” ile “toplumsal/iktisadi” olanı bağdaştırabilme tarzı. Bu anlamda, Evo Morales Bolivyası’nın, sosyalist hareket(ler)le yerli hareket(ler)i arasında 1980’li yıllarda kopmuş olan kuramsal ve pratik bağlarını yeniden tesisi olarak görmek, mümkündür. Çünkü, “(...) Batının kültürüne karşı yerli kültürünü, yaşam kültürünü biz inşa edeceğiz,” diyen Evo Morales’in de söylediği gibi, “Yerli hareketi kapitalizmle birleşmek istemiyor. Sorumlulukla dayanışma ilişkileri içerisinde yaşamak istiyor. Eşitlik istiyor ki bu insanlığın temelidir bizce.”[4]

Bu bakımdan, toplumsal alanı sürekli olarak bir F-Tipi’ne dönüştüren “demokratikleşme süreçleri”nin; hırçın, saldırgan bir milliyetçiliğin dilini her seferinde eskisinden daha azgın biçimde tetikleyen “Kürt açılımları”nın; emeğe değgin hakları her defasında biraz daha budayıp bir parçasını daha “yukarıdakilere” aktaran “emek düzenlemeleri”nin

açarsız seyircileri konumuna indirgenmiş bizler açısından önemli derslerle dolu. Bunun içindir ki, hazır “demokratik çözüm(süzlük)”ün dolambaçlarında kısır tartışmalara mahkûm kılınmışken, [öyle Fransa filan değil], Bolivya örneğini daha yakından tanımak, sanırım “kafa açıcı” olacaktır. En azından yeni Anayasası dolayısıyla...

Halklarının kendilerine verdiği “Bolivya’yı yeniden kurma” görevini “Pachamama’mızın[5] desteği ve Tanrı’nın inayetiyle” yerine getiren Kurucu Meclis’in yeni Anayasası’nın 1. maddesi Bolivya’yı “özgür, bağımsız, egemen, demokratik, kültürlerarası, adem-i merkezi ve özerkliklere sahip üniter, sosyal, çokuluslu, komünöter bir hukuk devleti” olarak tanımlayıp ekliyor: “Bolivya, ülkenin bütünleşme süreci içerisinde siyasal, iktisadi, hukuki, kültürel ve dilsel çoğulluk ve çoğulculuk üzerine temellenir.”

Hem Özgürlükçü, Hem Eşitlikçi Olmak

Gerçekten de 411 madde boyunca iki ilkenin tüm Bolivya Anayasası’na damgasını vurduğu gözlemleniyor: “çoğulluk ve çoğulculuk” ilkelerine yaslanan, adem-i merkezietçi bir demokrasi anlayışı ile kaynakların halkın çoğunluğu, özellikle de emekçiler ve ezilenler lehine kullanılmasını öngören bir “üniter sosyal devlet” kavrayışı. Neo-liberalizmden beslenen postmodernizmin bize zıt, uzlaşmaz, bağdaştırılmaz kutupsallıklar olarak bellettiği iki alan arasında gerçekte aşılabilir bir mesafenin olmadığına doğrulanması... Bir başka deyişle, “Büyük İnsanlık”ın iki kadim özlemi, “özgürlükçülük” ile “eşitlikçilik”in ille de birbirini dışlamak zorunda olmadığı, bağdaştırılabilir olduğu...

Bolivya’nın yeni Anayasası, “erkek ve kadın Bolivyalılardan, özgün köylü yerli ulus ve halklardan, kültürlerarası cemaatlerden ve Afrobolivyalılardan” oluşan ve “hep birlikte Bolivya halkını oluştur”an (Madde 3) Bolivya ulusunun asli unsurlarından saydığı yerli halkların (Anayasal tanımıyla, “özgün köylü yerli ulus ve halklar”) kolektif haklarını şu terimlerle güvence altına alıyor: “Özgün köylü yerli ulus ve halkların sömürgeci-lik öncesi döneme dayalı varlığı ve kendi

toprakları üzerindeki kadîm hâkimiyeti göz önünde bulundurularak, devletin birliği çerçevesinde kendi kaderini özgürce tayin haklarını garanti altına alır. Bu hak, onların özerkliği, özyönetimi, kültürü, kurumlarının tanınmasını ve teritoryal kurumlarının bu Anayasa ve yasalara uygun olarak tahkimini güvence altına alır.” (Madde 2).

Üstelik bununla da yetinmeyip, ulusun “çok-dilliliği”ni hayali en geniş “liberal”in bile dudaklarını uçuklatacak bir gözüpeklikle çözüme kavuşturuyor:

“I. İspanyolca ve özgün köylü yerli ulus ve halkların bütün dilleri, aymara, arao-

na, baure, bésiro, canichana, cavineño, cayubaba, chácobo, chimán, ese ejja, guaraní, guarasu’we, guarayu, itonama, leco, machajuyakallawayaya, machineri, maropa, mojeño-trinitario, mojeño-ignaciano, moré, mosetén, movima, pacawara, puquina, quechua, sirionó, tacana, tapiete, toromona, uru-chipayaya, weenhayek, yaminawa, yuki, yuracaré ve zamuco, resmî dillerdir.

II. Çokuluslu hükümet ve bölgesel hükümetler en azından resmî dillerden ikisini kullanmakla yükümlüdür. Bunlardan biri İspanyolca olmalıdır; diğeri söz konusu teritoryadaki nüfusun adetleri, gelenekleri, koşulları, zorunlulukları ve tercihleri

göz önünde bulundurularak kararlaştırılacaktır. Geri kalan özerk hükümetler bölgelerine özgü dilleri kullanmakla yükümlüdür; bunlardan biri İspanyolca olmalıdır.” (Madde 5).

Toprakları üzerindeki (ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan) yerli toplulukların kendi kaderlerini tayin hakkını, özerkliklerini, teritoryal haklarını, kültürlerini sürdürüp geliştirme haklarını tanıyıp Bolivya topraklarında konuşulan tüm dillere -konuşmacı sayısına bakmaksızın[6] - “resmî dil” statüsü tanıyan Anayasa, kadîm yerli “kozmovizyonu”ndan türettiği ilkeleri, Bolivya’daki yeni, adil ve eşitlikçi yaşamın düzenleyicisi olarak yeniden yorumlamaktadır:

“Madde 8.

I. Devlet çoğul toplumun etik-moral ilkeleri olarak şunları benimser ve destekler: ama qhilla, ama llulla, ama suwa (ilkesiz olma, yalan söyleme, hırsızlık yapma), suma qamaña (iyi yaşa), ñandereko (uyumlu yaşam), teko kavi (iyi yaşam), ivi maraei (kötülüğü olmayan toprak) ve qhapaj ñan (soylu yol ya da yaşam).

II. Devlet iyi yaşam için birlik, eşitlik, içleme, saygınlık, özgürlük, dayanışma, karşılıklılık, saygı, tamamlayıcılık, uyum, saydamlık, denge, fırsat eşitliği, katılımda toplumsal ve cinsiyet açısından hakkaniyet, kamu refahı, sorumluluk, sosyal adalet, toplumsal ürün ve malların dağıtım ve yeniden dağıtım değerlerini destekler.”

Yerli cosmovisión’u terimleri çerçevesinde ifade edilen bu “sosyalizan yöneliş”, devletin görev ve hedeflerini tanımlayan 9. maddede daha net bir tarzda dile getiriliyor: “Anayasa ve yasanın belirttiğilerinin yanı sıra, devletin işlev ve hedefleri şunlardır:

1. Çokuluslu kimlikleri takviye etmek amacıyla, sömürgeciliğin tasfiyesine yaslanan, ayırıcılık ve sömürünün olmadığı, tam bir sosyal adalete dayalı, adil ve uyumlu bir toplum kurmak.

2. Kişilerin, ulusların, halkların ve cemaatlerin refahını, kalkınmasını, güvenliğini ve korunması ile eşit saygınlığını güvence altına almak, karşılıklı saygıyı ve kültür-içi, kültürlerarası ve çok-dilli diyalogu teşvik etmek.

3. Ülkenin birliğini doğrulamak ve tahkim etmek ve çokuluslu çeşitliliği tarihsel ve insanî miras olarak muhafaza etmek. (...)

4. İnsanların eğitim, sağlık ve çalışmaya erişimini güvence altına almak.

5. Doğal kaynaklardan sorumlu ve planlı bir tarzda yararlanılmasını teşvik ve garanti etmek ve sanayileşmeyi, çevreyi mevcut ve gelecek kuşakların iyi yaşaması hedefiyle koruyacak biçimde, üretken temelin farklı boyut ve düzlemlerinin kalkınması ve tahkimi görüşüyle sürdürmek."

"İyi yaşam", yalnızca kültürlerin özgürce yaşanması/geliştirilmesi, hatta yalnızca kaynakların hakkaniyetli kullanımı, üretilen servetin adil paylaşımını değil, devletin barışçıl egemenliğini de kapsayacak tarzda formüle edilmektedir:

"I. Bolivya barış kültürünü ve barış hakkını, karşılıklı kabul, hakkaniyetli kalkınma ve kültürlerarasılığı teşvik etmek amacıyla, devletlerin egemenliğine tam saygıya dayalı olarak, bölge ve dünya halkları arasında işbirliğini destekleyen, barışçı bir devlettir.

II. Bolivya devletler arasındaki anlaşmazlık ve görüş farklılıklarının çözüm aracı olarak her türlü saldırganlık savaşını reddeder ve devletin bağımsızlık ve bütünlüğüne yönelik saldırganlığa karşı meşru savunma hakkını saklı tutar.

III. Bolivya topraklarına yabancı üs kurulması yasaktır." (Madde 9.6)

Bolivya'nın yeni Anayasası, bu ruhla, "Temel Hak ve Özgürlükler"i düzenleyen III. bölümünde, yaşam hakkı, fiziksel, psikolojik ve cinsel bütünlük vurgusuyla, işkence, angarya, kölelik ve insan ticaretinin yasaklanmasının yanı sıra, ekliyor:

"I. Herkes su ve yiyecek hakkına sahiptir.

II. Devlet tüm nüfus için sağlıklı, yeterli bir beslenme ile besin güvenliğini sağlamak yükümlülüğü altındadır." (Madde 16)

Su ve besin güvenliği hakkını diğer temel sosyal haklar izliyor: "Herkes evrensel, üretken, bedelsiz, bütünsel ve kültürlerarası, ayrımsız eğitim hakkı" (Madde 17), "herkese sağlık hakkı" (Madde 18),

"herkese aile ve cemaat yaşamının saygınlığını ihlâl etmeyecek, yeterli bir çevre ve konut hakkı" (Madde 19); herkes için "içme suyu, kanalizasyon,[7] elektrik, gaz, posta ve telekomünikasyon sistemine evrensel ve hakkaniyetli erişim hakkı" (Madde 20)...

Ya Kadınlar?

Tüm Anayasa'nın "ruhu"na nüfuz eden bir başka özellik ise, toplumsal cinsiyetler arasındaki eşitliğin kesin bir dille kabulü ve desteklenmesidir. Toplumsal cinsiyete ilişkin şiddet göstergelerinin oldukça yüksek düzeyde seyrettiği Latin Amerika'da Bolivya, kadına yönelik şiddeti Anayasal düzlemde ele almıştır: "Herkes, özellikle kadınlar, aile ya da toplum içinde fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete uğramama hakkına sahiptir." (madde 15/II)

Bolivya Anayasası, kadına yönelik şiddeti engellemeyi devletin bir sorumluluk alanı olarak tesis etmenin yanı sıra kadın-erkek eşitliğini eğitim (Madde 78/IV; 82/I); istihdam ve ücretlendirme (Madde 48/V); aile hukuku[8] (Madde 63/I) ve siyasal katılım alanında kayıt altına almaktadır:

"Tüm yurttaşlar doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla ve bireysel ya da kolektif olarak siyasal iktidarın biçimlendirilmesi, uygulanışı ve denetimine özgürce katılma hakkına sahiptirler. Katılım kadınlarla erkekler arasında adil ve eşit bir tarzda gerçekleşecektir." (Madde 26/I).

Dahası, hamilelik durumundaki ücretli izin süresini saptayan ender anayasalardan biridir:

"Kadınlar medenî durum, hamilelik, yaş, fiziksel özellik, ya da çocuk sayısı temelinde ayırimcılığa tabi tutulamaz. Hamilelik durumunda kadınlara ve ebeveynlere çocuk bir yaşını doldurana dek ücretli izin verilir."(Madde 48/VI)

Yerli Hakları

Bolivya Anayasası'nda "özgün yerli köylü halklar"ın haklarına hasredilen bütün bir bölümün (Bölüm IV) yanı sıra, bu haklar, çeşitli alanlarda Eğitim, Kültürlerarasılık, Kültürel Haklar (Bölüm VI), Yerli Hukuku (Başlık III, Kısım IV), Çokuluslu Seçim Organı (Başlık IV, Kısım 1), Özgün Yerli Köylü Halkların Özerkliği

(Bölüm VII); Toprak ve Teritorya (Bölüm IX) vb. bölümlerde geniş biçimde işlenmektedir. Bolivya Anayasası "özgün yerli köylü halklar"ı şöyle tanımlar: "Özgün yerli köylü halk terimi, varlığı İspanyol sömürgeci istilasından önceye dayanan ve ortak bir kültürel kimlik, dil, tarihsel gelenek, kurumlar, toprak ve dünya görüşünü paylaşan her türlü insan topluluğunu tanımlamaktadır." (Madde 30/I) Bu hakların, Anayasa metninin ilgili bölümlerinde ayrıntılandırılan temel kolektif hakları ise:

"Varlığını özgürce sürdürme hakkı; kültürel kimlik, dinsel inanç, maneviyat, pratik ve adetler ve dünya görüşü hakkı; her bir mensubunun, istemesi hâlinde kimlik kartı, pasaport ve yasal geçerliğe sahip her türlü kimlik belgesi üzerinde, Bolivya yurttaşlığının yanı sıra, kültürel kimliğinin kaydedilmesi; kendi kaderini tayin ve toprak hakkı; kurumlarının devletin genel yapısına dahil olması hakkı; toprak ve teritoryalite üzerinde kolektif iyelik hakkı; kutsal yerlerin korunması hakkı; kendine özgü iletişim sistemleri, araçları ve ağırları oluşturup yönetme hakkı; geleneksel bilgiler, geleneksel tıp, diller, ayin ve simgeler ve giysilerin saygı görüp desteklenmesi hakkı; ekosistemlerin yeterli bir tarzda kullanılıp yararlandığı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı; bilgi, bilim ve birikimleri üzerinde kolektif entelektüel mülkiyet hakkı ve bunların değerlendirilmesi, kullanımı, teşviki ve geliştirilmesi hakkı; eğitim sisteminin bütününde kültür-ıçı, kültürlerarası ve çok dilli eğitim hakkı; dünya görüşü ve geleneksel pratiklerine saygı gösteren evrensel ve ücretsiz bir sağlık sistemi hakkı; dünya görüşüne uygun siyasal, hukuksal ve iktisadî sistemleri uygulama hakkı; kendilerini etkileme olasılığı olan her türlü yasal ya da idarî önlemin hazırlanmasında uygun işlemlerle, özellikle de kendi kurumları aracılığıyla danışılma hakkı; teritoryaları üzerindeki doğal kaynakların işletilmesinden kaynaklanan yararları katılma hakkı; yerli özerk teritoryal yönetim hakkı ve üçüncü kişilerin meşru olarak edinilmiş haklarını ihlâl etmeksizin kendi toprakları üzerindeki yenilenebilir doğal kaynakların münhasır kullanımı ya da yararlanma hakkı; devletin organ ve kurumlarına katılma hakkı..." (Madde 30/II)

Anayasa'nın 31. maddesi ise, kayıt altına alınan haklardan yararlanabilmenin, yerli topluluğun nüfusuyla bağlantılı olmadığını vurgulayarak, yok olma tehdidi altındaki halklar için özel önlemleri ön-görmektedir:

"I. Yokolma tehdidiyle karşı karşıya olan, gönüllü bir tecriti sürdüren ve temasa uğramamış özgün yerli köylü ulus ve halkların bireysel ve kolektif yaşam tarzları korunacak ve saygı gösterilecektir.

II. Tecrit durumundaki ve temasa uğramamış özgün yerli köylü ulus ve halklar bu durumlarını sürdürme, işgal ettikleri ve yaşadıkları teritoryanın sınırlarını tayin ve yasal olarak tahkim hakkına sahiptir."

Anayasal hak ve güvenceler, yalnızca özgün/yerli halk ve ulusları değil, sömürgecilik ertesinde ülkeye Afrika'dan getirilmiş kölelerin torunlarını da kapsamaktadır: "Afrobolivya halkı, Anayasa'da özgün yerli köylü ulus ve halklara tanınan bütün iktisadî, toplumsal, siyasal ve

kültürel haklara sahiptir." (Madde 32)

Yerli halkların haklarından yararlanmasının temel aracı, Bolivya Anayasası'na göre "kendine özgü teritorya, kültür, tarih, diller ve hukuksal, siyasal, toplumsal ve iktisadî örgüt ya da kurumlara sahip özgün köylü yerli ulus ve halkların kendi kaderlerini tayin hakkının hayata geçirilmesi olarak özyönetim uygulamasından oluşan" (Madde 289) özerkliktir, ve bu özerklik aşağıdaki erkleri münhasıran kullanabilme yetisinden oluşmaktadır:

"Özerkliğini Anayasa ve yasaya uygun bir tarzda uygulayabilmek üzere kendi tüzüğünü hazırlamak; her bir halkın kimlik ve görüsüyle uyumlu, kendine özgü iktisadî, toplumsal, siyasal, örgütsel ve kültürel gelişme biçimlerinin tanımlanarak yönetilmesi; yenilenebilir doğal kaynakların Anayasa'yla uyumlu bir biçimde yönetilmesi; Teritoryal Düzenleme Planlarının ve toprak kullanımına ilişkin planların merkezî devlet, departman ve belediye düzlemlerindeki planlarla eşgüdüm hâlinde hazırlanması; (...) yetki

alanı içerisindeki tecrit bölgelerin elektrik şebekesine bağlanması; mahalle ve köy yollarının bakım ve yönetimi; yetki alanı içerisinde, koruma altındaki alanların, devlet politikası doğrultusunda yönetim ve korunması; özgün köylü yerli ulus ve halkların yargı yetkisinin, kendi norm ve usulleri doğrultusunda, Anayasa ve yasalara uygun olarak, adaletin sağlanması ve anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla uygulanması; spor, dinlenme ve boş zamanları değerlendirme; kendi kültür, sanat, kimlik, arkeolojik merkez, dinsel, kültürel yer ve müzelerin korunup desteklenmesi; turizm politikaları; yetki alanı içerisindeki çevre rüsum, patent ve özel katkı paylarını saptayıp yönetmek; yetki alanı içerisindeki vergilerin yönetimi; operasyon programları ve bütçesini hazırlamak, onaylamak ve yürütmek; teritoryal işgalin planlama ve yönetimi; yetki alanı içerisindeki kültürel pratiklerine uygun konut, kentleşme ve nüfus dağılımı; diğer halklarla ve kamusal ve özel birimlerle işbirliği anlaşmaları imzalayıp

uygulamak; mikrosulama sistemlerinin bakım ve yönetimi; üretkenliğin teşviki ve geliştirilmesi; yetki alanının gelişimi için gerekli altyapının inşası, bakımı ve yönetimi; kendilerini etkileyen yasama, yürütme ve yönetsel önlemlerin uygulanmasına ilişkin özgür ve bilgilendirici danışma mekanizmalarına katılmak, bunları geliştirmek ve yürütmek; kültürel, teknolojik, mekânsal ve tarihsel ilke, norm ve pratiklerine uygun olarak yerleşim alanları ve peyzajın korunması; kendi norm ve usullerine uygun demokratik kurumların geliştirilmesi ve uygulanması” (Madde 304/I).

Yerli halklar, şu yetkileri de devlet ya da eyalet yönetimleriyle paylaşmaktadır:

“Devletin dış politikası doğrultusunda uluslar arası mübadeleler ;(...); genetik kaynaklar, geleneksel tıp ve germoplasma bilgilerine ilişkin kolektif entelektüel hakların korunması ve kayıt altına alınması; yetki alanındaki faaliyet yürüten dış kurum ve örgütlerin denetim ve düzenlenmesi; yetki alanı içerisinde sağlık politikalarının örgütlenmesi, planlanması ve yürütülmesi; devletin yasama organı kararları doğrultusunda eğitim, bilim, teknoloji ve araştırma plan, program ve projelerin örgütlenme, planlama ve yürütülmesi; orman, biyoçeşitlilik ve çevre kaynaklarının korunması; yetki alanı içerisindeki sulama sistemleri, hidrik kaynaklar, su ve enerji kaynakları, devlet politikaları doğrultusunda yönetimi; mikrosulama sistemlerinin inşası; mahalle ve köy yollarının inşası; üretken altyapıların inşasının teşviki; tarım ve hayvancılığın desteklenmesi; yetki alanı dahilinde gelişen hidrokarbon faaliyetlerinin denetim ve toplumsal-çevresel açıdan izlenmesi; mal ve hizmetlerin malî kontrol ve yönetim sistemleri” (Madde 304/II).

Kamusalın Geri Dönüşü: Eğitim Ve Sağlık

Yeni Bolivya Anayasası'nın “özgürlükçü” ruhu, komünter ve sosyal/kamusal düsturlarla takviye edildiği ölçüde, onu “postneo-liberal” olarak nitelemek mümkün hâle gelir. Nitekim, yeni Anayasa sağlık ve eğitim dahil pek çok temel hizmete erişimin eşit, evrensel ve ücretsiz olduğunu kabul ve ilan eder (Madde 17-18) Dahası, bununla da yetinmeye-

rek, temel hizmetlerin “kültürlerarası” özelliğini de vurgular. Temel hizmetler, özellikle de eğitime ilişkin Anayasal esaslar, Aydınlanma, hümanizm ve evrenselcilikten olduğu kadar kamucu bir anlayıştan, devrimci bir ruhtan ve dördüncü kuşak/kültürel haklar mantığından beslenmektedir. Nasıl mı?

“Eğitim üniter, kamusal, evrensel, de-

mokratik, katılımcı, komünoter, sömürgeciliği tasfiye edici ve kalitelidir.

Eğitim, tüm eğitim sistemi boyunca kültür-içi, kültürlerarası ve çokdillidir.

Eğitim sistemi açık, hümanist, bilimsel, teknik ve teknolojik, üretimci, teritoryal, teorik ve pratik, özgürleştirici ve devrimci, eleştirel ve dayanışmacı bir eğitime

dayanır. Devlet erkek ve kadınlar için, hayatla, üretimci çalışma ve gelişmeyle ilişkili, bir meslek eğitimi ile hümanist bir teknik öğrenimi güvence altına alır.” (madde 78/I-IV)

“Eğitim sivilliği, kültürlerarası diyalogo ve etik-moral değerleri besleyecektir. Bu değerler arasında cinsiyet eşitliği, rollerin farklılaşmaması, şiddetsizlik ve insan haklarına tam saygı bulunmaktadır.” (Madde 79)

“Eğitim kişilerin bütünsel formasyonunu ve hayatta ve hayat için eleştirel toplum-

sal bilincin güçlenmesini destekleyecektir.

Eğitim bireysel ve kolektif formasyona, fizik ve entelektüel beceri ve yatkınlıkların geliştirilmesine, teori ile üretimi pratiğin birbirine bağlanmasına, iyi yaşam için çevre, biyoçeşitlilik ve teritoryanın korunma ve muhafazasına yönelik olacaktır. (...)

Eğitim Çokuluslu devletin yurttaşları olarak herkesin birlik ve kimliğinin yanı sıra, her bir özgün yerli köylü ulus veya halkın üyelerinin kimlik ve kültürel geli-

şiminin güçlendirilmesine ve Devlet içerisinde karşılıklı anlayış ve kültürlerarası zenginleşmeye katkıda bulunacaktır.” (Madde 80/I-II)

“Devlet eğitime erişimi ve tüm kadın ve erkek yurttaşların tam eşitlik koşullarında muamele görmesini güvence altına alacaktır.

Devlet, yasa uyarınca, öncelikle ekonomik olanakları kısıtlı öğrencilere, ekonomik yardımlar, beslenme, giysi, taşıma, okul malzemesi programları ve dağınık yerleşimlerde öğrenci yurtları aracılığıyla, eğitim sisteminin farklı düzeylerine erişimleri konusunda destek sağlayacaktır.” (Madde 82/I-II)

Benzer bir durum, sağlık için de söz konusudur. Bolivya Anayasası'nın sağlık ve sosyal güvenlik sistemi ile ilgili kısmı, sağlığı temel bir insan hakkı olarak tesis etmekte ve tüm yurttaşlarına eşit, ücretsiz, evrensel ve yüksek kalitede sağlık hizmeti sağlamakla yükümlendirmektedir (Maddeler: 35-36-37). Anayasa bunun yanı sıra, tekil sağlık sisteminin bir unsuru olarak kabul ettiği yerli halk ve ulusların geleneksel tıbbını koruma altına almayı, geliştirmeyi, yaymayı da devletin görevleri arasında saymaktadır (Madde 35/II, 42), sağlık sistemi tekil olsa da “kültürlerarası” niteliktedir (Madde 18/III).

Çoğul Ve Çoğulcu Bir İktisat

Belirtmek gerekir, Bolivya, sosyalist bir ülke değil. Bu yazının girişinde de vurgulandığı üzere, Evo Morales ve MAS'ı (ve hükümeti destekleyen diğer sol partiler) ülke içerisinde tam bir hegemonya sağlayabilmiş olmanın bir hayli uzağındadır. Bolivya'da, özellikle Doğu eyaletlerinde üstlenen güçlü bir beyaz oligarşi mevcuttur ve harekete geçirebildikleri güçlü “sivil toplum”la hükümetin adımlarını sıkça bloke edebilmektedirler. Bu nedenle Bolivya Anayasası, ister istemez bir “uzlaşma”nın ürünüdür ve yer yer Santa Cruz (ve Panda ve Beni ve Tarija) oligarşisine verilmiş tavizleri yansıtır. Bu, en çok ülkenin iktisadi yapısını tanımlayan başlık altında karşımıza çıkmaktadır. Bolivya Anayasası, “çoğul” olarak tanımladığı iktisadi yapının “komünöter, kamu, özel ve kooperatif” işletmelerden oluştuğunu kabul ve ilan etmektedir (Madde 306/II).

Özel sektörün (ki eğitim ve sağlık alanlarında da faaliyetine izin verilmektedir) varlık ve etkinliğini kabul etmekle birlikte, kimi sınırlamalara tabi olduğu vurgulanır. Bunlar arasında en çarpıcı olanı, geleneksel yerli kozmovizyonuna dayalı değerlerin sınırlandırıcılığıdır: “Çoğul ekonomi farklı iktisadî örgütlenme biçimlerini, tamamlayıcılık, karşılıklılık, dayanışma, yeniden dağıtım, eşitlik, hukuksal güvenlik, sürdürülebilirlik, denge, adalet ve saydamlık ilkeleri üzerine temellenir. Toplumsal ve komünöter ekonomi, bireysel çıkar ile kolektif refahı

bağdaştırır.” (Madde 306/III). Yanısıra, özel girişim, devletin “iktisadî artıların sosyal, sağlık, eğitim, kültür politikaları ve üretimi iktisadî kalkınmaya yatırım hâlinde hakkaniyetli yeniden dağıtım aracılığıyla” en yüce değer kabul edilen insanın gelişimini sağlamakla yükümlü kılınmış olması (Madde 306/V), ve “her türlü iktisadî faaliyet(in) ülkenin iktisadî egemenliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunma”sı zorunluluğu ile de sınırlandırılmaktadır: “İktisadî gücün devletin iktisadî egemenliğini tehlikeye sokacak ölçüde özel ellerde toplanmasına izin

verilmez” (Madde 312/I). “Her türlü iktisadî örgütlenme biçiminin saygın bir istihdam yaratma ve eşitsizliklerin azaltılması ve yoksulluğun tasfiyesine katkıda bulunma yükümlülüğü”nü öngören (Madde 312/II) ve “tüm iktisadî örgütlenme biçimlerini çevreyi korumakla” yükümlendiren (Madde 312/III) maddeler de özel sektörü sınırlayıcı ve denetleyici nitelik taşır.

Sonuç Olarak

Türkiye’de “ulusal solcular”, Latin Amerika’daki antiemperyalist yöneliş ve kaynakların millileştirilmesi hamleleri ile Kemalizm arasında paralellikler kurmaya bayılırlar. Anakronizme düşme kaygısı olmasa kıta bağımsızlığının simgesi Simón Bolívar’ı “Kemalist” olarak tanımlamaktan geri durmayacak bu kesim şimdilerde, kıtadaki antineo-liberal her türlü girişimi, kırırdanışı, kalkışmayı, önderi “ulusalçı”, hatta “Kemalist” ya da “M. Kemal hayranı” olarak nitelemekten pek haz ediyor.[9]

Oysa Bolivya toprakları üzerinde yaşayan tüm insan topluluklarının dil, kültür ve kozmovizyon’unu biricik ve dokunulmaz kabul edip “farklılıklara saygı”yı düstur eden, “Birlik(çilik)”i ancak “çoğulluğun uyumu” olarak tanı(m)layan Bolivya Anayasası’nın, “modern(ist)” anlamda ulus-devletle ilişkisi, “inkârın inkârı” olarak tanımlanabilir ancak. Çünkü Bolivya Anayasası, çoğulcu, adem-i merkezîyetçi, özerklikçi, eşitlikçi/özgürlükçü, komünöter ve sosyal nitelikte bir “devlet”i tarifler; hiçbir “kutsallık” vasfı yüklenmeyen bir devlettir bu. Temel değeri insan olan ve insanın yetilerini sınırsız ölçüde geliştirirken temel gereksinimlerini karşılamayı görev edinen bir devlet. Her türden homojenlik iddiasını inkârı uğratan, çeşitliliği, farklılığı bir zenginlik kaynağı olarak gören ve onu beslemeyi ödev edinen bir devlet...

Hayır, bu anlamda Bolivya (ya da benzer yönelişler benimseyen Venezüella, Ekvator, Paraguay...)’yı “ulus(al/cı)-devletler” olarak tanımlamak bu anlamda mümkün değildir. Bolivya Anayasası, daha çok, yerli kozmovizyonu ile sosyalist ilkeleri sentezleyen bir yeniden yorumlama girişimini/denemesini yansıtmaktadır. Aymara/Bolivyalı Dışişleri Bakanı Choquehuanca’nın “(...)

Biz yerliler, insanların kendi aralarında ve insanlarla doğa arasındaki yeniden doğuş veya dengeye dönüş diye adlandırdığımız kozmik bir İnka inancı olan 'Pachakuti'ye doğru yol alıyoruz. Genel hukuku, kârların birikmesi olan kapitalizm için en önemli değer 'para'dır ve yaşamın bir değeri yoktur. Sosyalizmde ise en önemli değer insandır ve insan için sadece materyalizm değil, spiritüalizm de önemlidir,"[10] sözleriyle ifade ettiği bir sentez girişimidir bu.

Bu sentezin nasıl biçimleneceğini zaman gösterecek. Ne ki, "ekilebilir topraklarının yüzde 91'inin nüfusun yüzde 5'ini temsil eden büyük toprak sahiplerine ait" olduğu,[11] tüm bir sömürgecilik tarihi boyunca Potosi'deki zengin gümüş ve kalay madenleri yüzünden iliği kemiği sömürülmüş, milyonlarca insanı katledilmiş, sömürgecileri zenginleştirdikçe kendisi yoksulluğun dibini boylayan, zengin hidrokarbon kaynaklarıyla ABD emperyalizminin iştahını kabartan, neoliberalizmin deney tahtası Bolivya'nın tüm "yeryüzünün renkleriyle" yeniden ayağa kalkması, acılı, aşağılanmış, aç bırakılmış halklarına eklemek ve onur sunabilmesi, "ulusalcılık"tan çok, sosyalistlerin meselesidir, kanımca.

Bu nedendir ki, yeni Anayasasıyla Bolivya'dan hem öğrenmemiz, hem de onu gözümüz gibi sakınmamız gerekir, diyorum...

Notlar

[1] Halil Cibran, "Zaman".

[2] Sucre, İspanyol sömürgeciliği döneminde Bolivya'nın başkenti ilan edilmiş, ancak 1899 yılında yasama ve yürütme erkleri La Paz'a taşınırken yargı erkinin merkezi olarak varlığını sürdürmüştü. Bu kararı hiçbir zaman hazmedemeyen Sucre'liler, Kurucu Meclis toplantılarını, tüm erkeklerin toplandığı başkent olma taleplerini dayatmak için vesile saydılar. Bu talep, aynı zamanda iktidarın yerliler ve halkçı güçlerin eline geçmesine karşı her yolla mücadele etmeye kararlı "beyaz oligarşiler"in yönetimindeki eyaletler (Santa Cruz, Beni, Pando, Tarija) tarafından desteklenmekteydi. Kurucu Meclis'in bu talebi gündeme almayı reddedişi, Meclis'in her oturumunun, şiddetli protestolara hedef olması sonucunu doğurdu. Öyle ki, Morales hü-

kümeti, Meclis'in çalışmalarını Sucre dışındaki askerî bir akademide tamamlaması kararını aldı. Bu ise, ana muhalefet partisinin (Podemos) Kurucu Meclis çalışmalarını boykot etmesinin gerekçesini oluşturdu. Maddelerin oylandığı son oturum ise, Kurucu Meclis üyelerinin can güvenliği gerekçesiyle, Oruro kentinde yapılacaktı.

[3] Bolivya Cumhuriyeti'nin 1967 tarihli Anayasası'nın (1994/5 tarihinde değişikliğe uğratılmış) 1. maddesi: "Üniter Cumhuriyet şeklinde tesis edilmiş özgür, bağımsız, çok-etnili, çoğul-kültürlü (pluricultural) Bolivya, hükümet olarak tüm Bolivyalıların birlik ve dayanışması üzerine temellenen temsilî ve katılımcı demokratik biçimi benimser." (İlginç bir ayrıntıyı vurgulamadan geçemeyeceğim: Bolivya anayasasının, La Paz sokaklarında dolaşırken elime tutuşturulan, 1994 tarihli değişikliklerini ihtiva eden versiyonu, ABD'nin CIA'yle ilişkileri defalarca belgelenmiş kötü şöhretli yardım teşkilatı USAID tarafından basılmıştı ve "Bolivya Demokratik İnisiyatifleri" ibaresini taşımaktaydı. Unutmadan ekleyeyim: USAID, NED [National Endowment for Democracy - Ulusal Demokrasi Vakfı] ile birlikte, ABD yönetiminin ayrılıkçı Doğu oligarklarının faaliyetlerini destekleyecek finans kaynaklarını tevzi ve muhalefeti koordine etme işlevlerini üstlenen iki kurumdan biridir.)

[4] Buket Şahin, İnka Ruhu Uyanıyor: Bolivya Gerçeği yazı dizisi, "Che Guevara'yı Örnek Alan Lider", Cumhuriyet, 15 Ağustos 2009, s.9.

[5] And bölgesi yerlilerinin kutsal "Toprak Ana"sı. Ne ki bu ifadelere bakıp da Bolivya Anayasası'nın (yerli dini ya da Hıristiyanca) dinsel bir tınıyla donatıldığı sonucuna varılmamalı. Anayasa'nın 4. maddesi net bir dille ifade ediyor: "Devlet din ve kozmos tasarımlarıyla uyumlu manevî inanç özgürlüğüne saygı duyar ve onları güvence altına alır. Devlet, din-den bağımsızdır."

[6] Örneğin Bolivya'nın resmi dillerinden Yaminawa'nın Peru, Brezilya ve Bolivya'da toplam 1000 kadar konuşmacısı vardır (<http://www.native-languages.org/yaminawa.htm>). Weenhayek dilini konuşan halkın toplam nüfusu ise, 2860 kişidir ve Bolivya

ve Arjantin topraklarında yaşamaktadırlar (<http://globalrecordings.net/language/18296>). Hayatta kalan Pacawara sayısı ise 11 (onbir) olarak kaydedilmektedir! (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=33557>)

[7] "Su ve kanalizasyona erişim insan hakları arasındadır ve ne imtiyaz ne de özelleştirmeye konu olabilir ve yasaya uygun lisans ve kayıt sistemine tabidirler" (Madde 20/III).

[8] Ayrıca: "İstikrar sergileyen özgür ya da fiilî birlikler (...) sivil evlilikle aynı sonuçları taşır (...)" (Madde 63/II)

[9] Bunun için örneğin Cumhuriyet gazetesinin Strateji ekinde yayınlanan Latin Amerika konulu yazılara bir göz atmak yetecektir.

[10] Buket Şahin, İnka Ruhu Uyanıyor: Bolivya Gerçeği yazı dizisi, "Amerika'yı Keşfeden Türkler", Cumhuriyet, 17 Ağustos 2009, s.10.

[11] yagk

